

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

På jakt efter barnets bästa

Barnombudsmannens årsbok 2020

På jakt efter barnets bästa. Barnombudsmannens årsbok 2020.

Barnombudsmannens byrås publikationer 2020:2

ISSN: 1798-4009 (online)

ISBN: 978-952-259-923-0 (online)

Grafisk planering: Luova toimisto Visual Friday Oy

Bilder: Luova toimisto Visual Friday Oy, Envato Elements

Tryck: 4M Suomi. Miljövänlig finsk tryckprodukt.

Innehåll

Förord	4
Bedömningen av konsekvenserna för barn ska tillämpas i full utsträckning	6
Barnombudsmannens uppgift	7
Barnombudsmannens strategi 2019–2024	9
Konventionen om barnets rättigheter fyllde 30 år 20.11.2019	11
Politiska händelser och regeringsprogrammet 2019	13
Regeringsprogrammet 2019 med tanke på barnets rättigheter	13
Beaktandet av barnets rättigheter i regeringsprogrammet.....	13
Utarbetande av en strategi baserad på barnets rättigheter.....	15
Bedömning av konsekvenserna för barn i regeringsprogrammet.....	16
Året 2019 och barnets rättigheter	17
Förbud mot diskriminering.....	17
Medborgarrättigheter och grundläggande friheter.....	23
En trygg uppväxtmiljö samt förebyggande av våld, vanvård och försummelse.....	27
Barnets rätt till skydd och det institutionella barnskyddet.....	30
Rätt till social trygghet och utkomst – materiell levnadsstandard.....	32
Rätt till familj och föräldrars omsorg.....	34
Fritid.....	37
Utbildning och lärande.....	40
Hälsa och välbefinnande.....	43
Barns medvetenhet om sina rättigheter och rättsmedel.....	48
Specialfrågor	49
Barns rättigheter i straffrättssystemet.....	49
Barns ställning i samband med internationell krigföring: fallet al-Hol.....	51
Barnombudsmannens verksamhet 2019	55
Bedömer hur barnets rättigheter omsätts i praktiken.....	55
Utlåtanden.....	55
Muntliga höranden.....	56
Initiativ, ställningstaganden och skrivelser.....	56
Följer upp, producerar och förmedlar information om barnets rättigheter.....	57
Barnbarometern.....	57
Unga rådgivare.....	57
Möten med barn och ungdomar.....	58
Undersökningar, utredningar och skrivelser.....	58
Rundabordssamtal.....	59
Allmänna kommentarer av kommittén för barnets rättigheter.....	59
Utbildning med anknytning till konventionen om barnets rättigheter.....	59
Medborgarkontakter.....	60
Skapar nätverk och kontakter mellan olika aktörer.....	61
Barnombudsmannadelegationen.....	61
Permanent expertmedlemmar.....	61
Byråns expertmedlemskap.....	61
Framträdanden.....	62
Videoframträdanden.....	63
Möten med intressentgrupper.....	63
Internationella seminarier och möten med intressentgrupper.....	65
Veckan för barnets rättigheter.....	65
Besök.....	66
Barnombudsmannens byrå	66
Personal.....	66
Kommunikation.....	66
Förvaltning och ekonomi.....	67

Förord

Världen är inte längre som förut. Jag skriver det här förordet samma dag som Finland stängs ned. På grund av coronaviruspandemin har vi tagit i bruk en beredskapslag som gör det möjligt att begränsa många av våra grundläggande rättigheter. Barnen är de första att pruta på sina grundläggande rättigheter. Rätten till småbarnspedagogik, skola, sociala kontakter, stimulans, kultur och många social- och hälsovårdstjänster har nyss begränsats. Det är tydligt att mycket kommer att förändras, kanske permanent.

I en krissituation är det svårt att fokusera på att granska närhistorien, när tankarna tvingar en att följa med aktuella händelser. En samtidsanalys förutsätter dock noggrann dokumentation av den rådande situationen. Därför berättar vi för er om året 2019 – en tid då det stormade i Finlands, Europas och världens politik och de striktaste politiska förhandlingarna fördes i ärenden som gällde paketutdelarnas kollektivavtal och trettio barn i nöd. Vi berättar för er om läget beträffande rättigheterna och välmåendet för barn och ungdomar i en tid då tilliten till ekonomins hållbarhet var stor. Denna tid känns nu väldigt långt borta.

År 2019 var ett händelserikt år i politiskt avseende. Finlands regering avgick till och med två gånger och riksdagsval ordnades i landet. Dessutom var Finland Europeiska unionens ordförandeland. Med tanke på barnets rättigheter var året fullt av framsteg. Grunden för den nationella barnstrategin gjöts i mars, då planen ”Barnets tid. Arbetet för en nationell barnstrategi 2040” publicerades på initiativ av social- och hälsovårdsminister Annika Saarikko och undervisningsminister Sanni Grahn-Laasonen i Sipiläs regering. I juli fullgjorde Finland äntligen sin skyldighet som medlemsstat, då utrikesministeriet lämnade sin kombinerade femte och sjätte periodiska rapport till FN:s kommitté för barnets rättigheter – visserligen två år för sent. Samtidigt var nativiteten i Finland på en rekordlåg nivå. Enligt decembers förhandsstatistik föddes 45 597 barn under 2019, då över 60 000 barn föddes tio år tidigare. Senast det föddes färre barn var under hungeråret 1868 och i slutet av 1830-talet.

Omsorgen om barnen kan inte enbart grunda sig på en oro över minskad nativitet och samhällets framtid, utan måste också baseras på förståelse för mänskliga rättigheter och de konventioner som definierar dem. Därför repeteras barnombudsmannens lagstadgade uppgift samt strukturen för och innehållet i FN:s konvention om barnets rättigheter i korthet i början av

denna årsbok. Därefter granskas konventionen om barnets rättigheter via olika delområden, hur barnets rättigheter tillgodosågs i Finland år 2019 samt hur utvecklingen av barnets välfärd och levnadsförhållanden såg ut i Finland. I granskningen av varje delområde utnyttjas olika välfärdsindikatorer. Samtidigt bedöms det hur respektive delområde har beaktats i regeringsprogrammet för Sanna Marins regering. I slutet av årsboken redogörs det för barnombudsmannens verksamhet under förra året.

När du läser detta verk är det bra att komma ihåg att det har skrivits innan man ens kände till coronavirusets existens. Vi förstår att många reformer som presenteras i regeringsprogrammet nu är en utopi, och att våra ställningstaganden delvis kan verka orealistiska. När verket bereddes var våra tankar dock inom gränserna för vad som kan eftersträvas och till och med uppnås. Ingen kunde föreställa sig att vi skulle hamna i en sådan här kris.

Eftersom kärnavsikten med barnombudsmannens verksamhetsberättelse är att informera statsrådet om olika utvecklingsobjekt, börjar årsboken med en påminnelse om att bedömningen av konsekvenserna för barn ska skärpas som en del av lagberedningsarbetet och det övriga beslutsfattandet. Bedömningar av konsekvenserna för barn behövs också i nuläget, då barns grundläggande rättigheter inskränks i snabb takt.

Jag har inte tillbringat detta år ensam, utan träffat många människor och samfund. Jag vill rikta ett tack till alla barn och ungdomar som jag mött under 2019, människorna som arbetar för att främja deras rättigheter, de ihärdiga familjerna, aktörerna som intresserar sig för barnets rättigheter samt i synnerhet vår byrås fantastiska personal. Det har varit en glädje och en ära att inleda arbetet som barnombudsman och få stöd av en så kunnig gemenskap.

Jyväskylä 18.3.2020

Elina Pekkarinen

Det är barnombudsmannens uppgift att främja genomförandet av Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (FödrS 59 och 60/1991) i Finland. Barnombudsmannen utarbetar varje år en verksamhetsberättelse till statsrådet, vilken inkluderar en bedömning av tillgodoseendet av barnets rättigheter, utvecklingen av barns välfärd och levnadsförhållanden samt brister som upptäckts i lagstiftningen.

Bedömningen av konsekvenserna för barn ska tillämpas i full utsträckning

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

FN:s konvention om barnets rättigheter **artikel 3 (1)**

Barnets bästa är ett begrepp som återkommer när man talar om barnets rättigheter. Barnombudsmannen hör ofta kritik mot begreppets vaghet, och i det finländska samhället förstår man inte alltid att man är skyldig att bedöma och beakta barnets bästa. Undersökningar och utredningar har visat att barnets bästa ofta definieras generellt i beslutsprocessen, om det alls definieras.¹ För att barnets rättigheter ska kunna tillgodoses är det viktigt att förtydliga betydelsen av barnets bästa och hur centralt det är att beakta barnets bästa.

Barnets bästa får sitt innehåll från de rättigheter som definieras i FN:s konvention om barnets rättigheter. När barnets rättigheter tillgodoses fullständigt, förverkligas även barnets bästa. Kommittén för barnets rättigheter understryker att barnets rättigheter inte befinner sig i någon hierarki sinsemellan, utan barnets bästa utgörs av en balans mellan de olika rättigheterna. Barnets bästa ska alltid övervägas enligt situationen och fallet.

Kommittén har i sin allmänna kommentar 14² definierat barnets bästa som ett tredelat begrepp. För det första är barnets bästa en materiell rättighet. I praktiken innebär detta att barnets bästa måste bedömas och beaktas när ett beslut ska fattas som rör ett enskilt barn, en grupp identifierade eller oidentifierade barn, eller barn i allmänhet. För det andra är barnets bästa en tolkningsprincip. Detta betyder att lagen ska tolkas på det sätt som bäst tillgodoser barnets bästa. Om det finns flera tolkningsätt ska den tolkning som mest verkningsfullt tillgodoser barnets bästa ha företräde. För det tredje är barnets bästa ett tillvägagångssätt. Det innebär att det i beslutsfattandet ska

framgå hur barnets bästa har vägts och vilket slutresultat som har nåtts.

I den finländska lagstiftningen ges tolkningsanvisningar för bestämning av barnets bästa i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983), barnskyddslagen (417/2007) och socialvårdslagen (1301/2014). När barnets bästa bedöms ska det fästas vikt vid hur olika åtgärdsalternativ och lösningar tryggar en balanserad utveckling och välfärd för barnet samt nära och bestående mänskliga relationer; möjligheten att få förståelse och ömhet samt övervakning och omsorg enligt ålder och utvecklingsnivå; en utbildning som motsvarar barnets intressen och önskemål; en trygg uppväxtmiljö samt kroppslig och psykisk integritet; möjligheten att ta ansvar för sin egen självständighet och utveckling; möjligheten att delta och påverka i sådant som gäller barnet; samt att det tas hänsyn till barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund. Det är viktigt att förstå att skyldigheten att beakta barnets bästa emellertid inte är begränsad endast till ett enskilt barn, utan att den också gäller barngrupper när beslut som gäller en större grupp fattas.

Kommittén för barnets rättigheter har ansett att det är beklagligt att det inte hänvisas till barnets bästa på ett heltäckande sätt i den finländska lagstiftningen, att barnets bästa inte förstås i tillräcklig utsträckning samt att barnets bästa inte beaktas i beslutsfattandet.³ Barnombudsmannen har redan i sin berättelse till riksdagen 2018 påpekat att prioriteringen av barnets bästa är den enda av de fyra allmänna principerna i konventionen om barnets rättigheter som inte har någon tydlig motsvarighet i bestäm-

melserna om de grundläggande rättigheterna i grundlagen.

Metoder för bedömning av vilka konsekvenser besluten har för barn har utvecklats för att bedöma barnets bästa. Bedömningar av konsekvenserna för barn genomförs dock inte på ett konsekvent sätt och lämnas till största delen helt ogjorda till exempel i lagberedningen. Då det inte anses finnas några konsekvenser för barn är motiveringarna generella och när konsekvenser för barn upptäcks utvärderas de inte på ett faktabaserat och mångsidigt sätt.⁴ Problemet gäller inte endast lagstiftningsarbetet, utan allt samhälleligt beslutsfattande. Både barnombudsmannen och barn- och familjeorganisationerna har upprepade gånger påpekat bristfälligheten hos bedömningarna av konsekvenserna för barn. Även rådet för bedömning av lagstiftningen har i allt högre grad fäst uppmärksamhet vid bristen på bedömningar av konsekvenserna för barn.

Statsminister Marins regering förbinder sig i sitt regeringsprogram att bedöma konsekvenserna för människor samt bedriva en samhällspolitik som främjar de mänskliga rättigheterna. Nu är det hög tid att skärpa bedömningarna av konsekvenserna för barn i såväl lagstiftningen som det övriga samhälleliga beslutsfattandet. Man kan inte ständigt återopa brist på kunskaper eller brådskan. Det finns rikligt med verktyg som stöd för bedömningen av konsekvenserna för barn samt indikatorer för genomförande av ett faktabaserat arbete.⁵ Konsekvenserna för barn måste bedömas för att barnets rättigheter och bästa ska kunna tillgodoses.

Barnombudsmannens uppgift

Syftet med barnombudsmannens arbete är att främja och stärka barnets rättigheter i det finländska samhället. Uppgiften grundar sig på Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, som godkändes i New York den 20 november 1989 och ratificerades av Finland år 1991 (FördrS 59 och 60/1991). Detta innebär att konventionen har satts i kraft hos oss genom lagstiftning och att alla skyldigheter med anknytning till barns ställning och rättigheter som ingår i konventionen måste beaktas i all lagstiftning och allt beslutsfattande som gäller barn. I Finland stiftades lagen om barnombudsmannen (1221/2004) år 2004.

Barnombudsmannen lyfter fram barnens rättigheter i samhällsdiskussionen och det samhälleliga beslutsfattandet. Barnombudsmannen bygger upp ett samhälle som är bra och rättvist för barnen tillsammans med andra aktörer. Barnombudsmannen är en självständig och oberoende statlig myndighet som är administrativt verksam i anslutning till justitieministeriet.

I lagen åläggs barnombudsmannen följande uppgifter:

- Följa hur barns och ungdomars välfärd och rättigheter omsätts i praktiken.
- Påverka beslutsfattarna ur barnets perspektiv.
- Upprätthålla kontakter med barn och ungdomar och förmedla deras synpunkter till beslutsfattarna.
- Förmedla information om barnfrågor till människor som arbetar med barn, till myndigheter och till allmänheten.
- Utveckla samarbetet mellan barnpolitiska aktörer.
- Främja fullgörandet av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Det är barnombudsmannens uppgift att främja fullgörandet av barnets intressen och rättigheter på en allmän nivå i samhället. Ombudsmannen har ingen behörighet i ärenden som gäller enskilda barn eller familjer. Ombudsmannen kan inte ta ställning till sådana ärenden och inte heller ändra andra myndigheters beslut. Utgående från enskilda fenomen kan ombudsmannen dock i samhällsdiskussionen och beslutsfattandet lyfta fram sådana frågor som är viktiga med tanke på barnets rättigheter, vilka annars skulle förbli ouppmärksammade.

Främjande av barnets rättigheter och uppföljningen av tillgodoseendet av dessa rättigheter är barnombudsmannens uppgift, medan laglighetsövervakningen som gäller barnets rättigheter har koncentrerats till riksdagens justitieombudsman. Riksdagens justitieombudsman övervakar lagligheten i myndigheternas verksamhet huvudsakligen genom att undersöka mottagna klagomål, och många av klagomålen har också antingen direkt eller indirekt anknytning till barns och ungdomars ställning. Även barn och ungdomar kan lämna ett klagomål till riksdagens justitieombudsman. Uppgifterna som ålagts barnombudsmannen och riksdagens justitieombudsman är sammankopplade till sitt innehåll. Även i fråga om den nationella uppföljningen av konventionen om barnets rättigheter har det konstaterats finnas ett behov av samarbete mellan aktörerna. Arbetsfördelningen mellan barnombudsmannen och riksdagens justitieombudsman kunde karakteriseras genom att konstatera att laglighetsövervakningen som utförs av riksdagens justitieombudsman omfattar granskning av barnets rättigheter mer punktmässigt, i tidsmässigt och områdesmässigt avgränsade fall, medan barnombudsmannens uppgiftsbeskrivning omfattar påverkande av tillgodoseendet av barnets rättigheter både före och efter granskningen inom ramarna för laglighetsövervakningen. Av detta följer också att observationerna och lösningarna i anslutning till laglighetsövervakningen utförd av riksdagens justitieombudsman har betydelse i många av innehållsavnittet i denna årsberättelse.

¹ T.ex. Toivonen, V-M. 2017. Lapsen oikeudet ja oikeusturva: lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Helsingfors: Talentum. Linnanmäki, K. 2019. Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovitteissa. Helsingfors: Alma Talent. Även Rådet för bedömning av lagstiftningen – årsöversikt 2018. Helsingfors: Statsrådet.

² CRC/C/GC/14.

³ CRC/C/FIN/CO/4, punkterna 26 och 27.

⁴ Se t.ex. Larpa, Marjaana (2018) Lakien lapsivaikutusten arviointi lasten perus- ja ihmisoikeuksien edistäjänä. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/234060/larpa_otmututkielma2018.pdf?sequence=2&isAllowed=y och doktorsavhandlingarna på föreg. sida.

⁵ En anvisning om bedömningar av konsekvenserna för barn utfärdad av Institutet för hälsa och välfärd finns på adressen https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/miten_arvioida_lapsivaikutusten_arviointi. Unicefs anvisningar om bedömningar av konsekvenserna för barn finns på adressen <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lapsiystavallinen-kunta/lapsiystavallinen-materiaalipankki/>. Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster har publicerat en anvisning om bedömningar av konsekvenserna för barn på adressen <https://www.julkari.fi/handle/10024/136377>.

Barnombudsmannen främjar tillgodoseendet av barnets rättigheter i Finland bland annat genom att ta initiativ och ge utlåtanden om frågor som gäller barns och ungdomars ställning samt delta i samhällsdiskussionen. Ombudsmannen utvärderar anhängiga projekt inom statsförvaltningen ur ett perspektiv som omfattar barnets rättigheter och tar initiativ till inledande av behövliga förändringar. Barnombudsmannen skapar kontakter mellan olika aktörer med hjälp av nätverksmöten, olika diskussionstillfällen och evenemang. Samarbetspartnerna är övriga myndigheter, kommuner, landskap, forskare, organisationer, religiösa och ideella samfund, företag samt övriga aktörer och experter inom barnpolitik. Barnombudsmannen besöker också barn och ungdomar och personer som arbetar med dem samt träffar aktörer som är intresserade av att främja barns rättigheter.

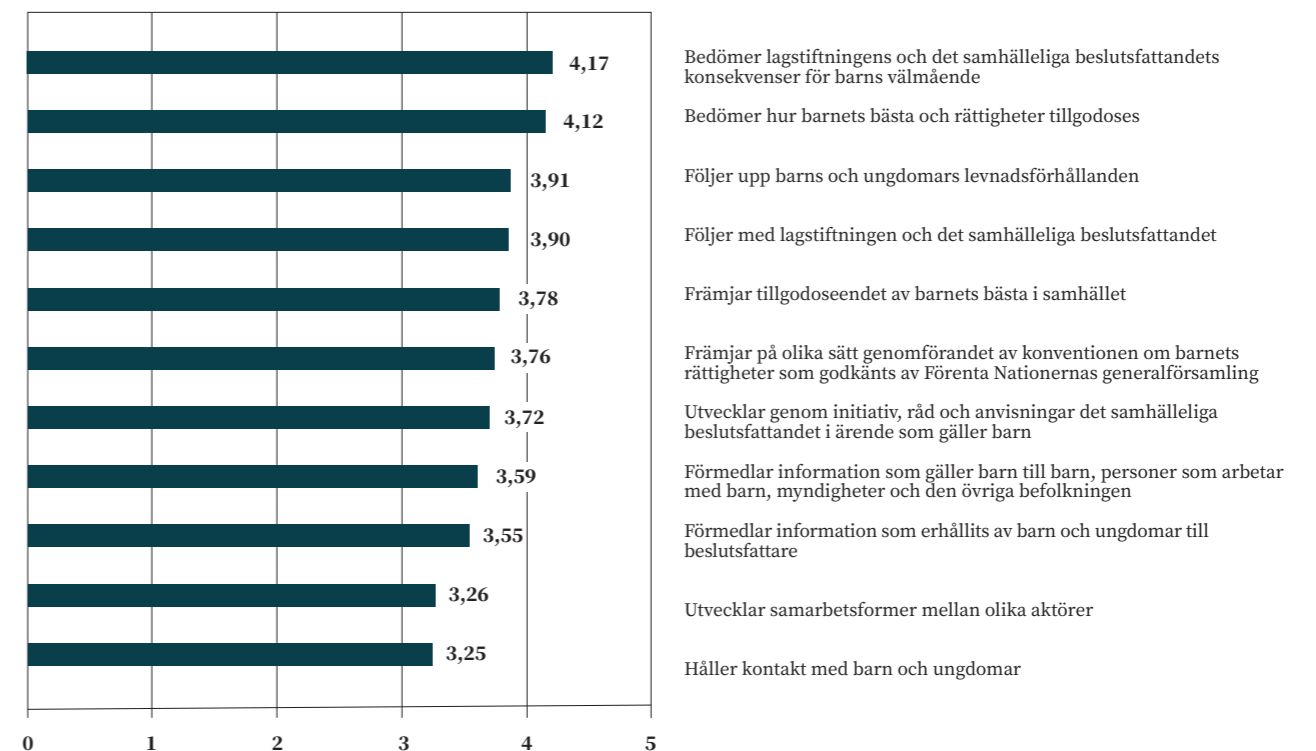
Barnombudsmannen stöds av barnombudsmannadelegationen, till vilken ledamöter utses från olika intressentgrupper. Barnombudsmannadelegationen tillför multiprofessionell sakkunskap om samhället, forskningen och regleringen i Finland till barnombudsmannens arbete. En viktig utgångspunkt i barnombudsmannens påverkningsarbete är barns erfarenheter och åsikter, vilka ombudsmannens byrå utreder till exempel med hjälp av unga rådgivare och undersökningen Barnbarometern (se kapitel Barnombudsmannens verksamhet 2019, s. 57).

Barnombudsmannen publicerar olika utredningar och ställningstaganden. Barnombudsmannen rapporterar årligen till statsrådet och med fyra års mellanrum till Finlands riksdag om barns och ungdomars välfärd och tillgodoseendet av barns och ungdomars rättigheter. I årsboken beskrivs verksamheten vid barnombudsmannens byrå, tillgodoseendet av barns rättigheter, utvecklingen av barnens välfärd och brister som upptäckts i lagstiftningen. Dessutom rapporterar ombudsmannen till FN:s kommitté för barnets rättigheter i samband med statens regelbundna rapportering.

Barnombudsmannens strategi 2019–2024

Fullgörandet av barnombudsmannens uppgift förutsätter att ombudsmannens verksamhet grundar sig på barnets rättigheter samt en hållbar och transparent värdegrund. Verksamheten ska också ha genomslagskraft.

Barnombudsmannen genomförde under sommaren 2019 en imageenkät i syfte att få information om barnombudsmannens offentliga image och utvecklingsidéer för en ny strategi. Enkäten skickades till intressentgrupperna i form av ett omfattande e-postutskick och kunde besvaras via barnombudsmannens webbsidor, Facebook-sidor och Twitter. Över 200 svar på imageenkäten togs emot. Enligt svaren bedömdes barnombudsmannen ha lyckats synnerligen väl i sina lagstadgade uppgifter (Figur 1). Utvecklingsbehovet betraktades som störst i fråga om kontakten till barn och ungdomar samt vidareförmedlingen av information som tagits emot av barn till barnen, personer som arbetar med barn, myndigheter och den övriga befolkningen. Även utvecklingen av samarbetsformerna mellan olika aktörer uppfattades som ett område som kunde förbättras.

Figur 1. Medelvärdena för svaren på frågan "bedöm på skalan 1–5 hur väl du tycker barnombudsmannen har lyckats med följande uppgifter (1 = dåligt, 5 = bra)" i imageenkäten.

Barnombudsmannens strategi för åren 2019–2024 bereddes i samarbete vid byrån och blev klar den 1 oktober 2019. I strategin definierades barnombudsmannens värderingar, dygder och mål samt verksamhetens operativa innehåll.

Med stöd av imageenkäten konstaterades det att barnombudsmannen kunde vara mer känd som förmedlare av barns och ungdomars åsikter. Enligt lagen ska barnombudsmannen upprätthålla kontakter med barn och ungdomar och förmedla deras synpunkter till beslutsfattarna samt förmedla information om barnfrågor till barn, till människor som arbetar med barn, till myndigheter och till allmänheten. Under den kommande strategiperioden vill barnombudsmannen stärka klarläggandet av barns och ungdomars åsikter samt kommunikationen om åsikterna i byråns arbete. På detta sätt strävar man efter att göra mötena med barn och ungdomar och informationsinsamlingen som gäller dem planmässig samt omvandla informationen till en användbar form. Erfarenhetsinformation som fås från barn och ungdomar betonas som en del av byråns utlåtanden, publikationer, initiativ, ställningstaganden och samhällsdiskussion.

Barnombudsmannens värderingart

- Respekt för barnets värde i sig och för barnets erfarenhetsvärld
- Mod och oberoende inom främjandet av barnets rättigheter
- Jämlikhet, likabehandling och rättvisa i all verksamhet

Barnombudsmannens dygder

- Hög etik
- Öppenhet
- Klokhet

Målen för barnombudsmannens opinionsbildning i samhället

- Barnets rättigheter är kända, har högt anseende och blir respekterade

Barnombudsmannens verksamhetsmässiga mål

- Barnombudsmannens arbete är högklassigt och konstruktivt och har ett stort genomslag

Barnombudsmannens personalrelaterade mål

- Barnombudsmannens byrå är en bra arbetsgemenskap psykiskt, fysiskt, etiskt och socialt

Barnombudsmannens ekonomiska mål

- Barnombudsmannens ekonomi är ekologiskt, ekonomiskt och etiskt hållbar

Figur 2: Barnombudsmannens uppgifter och arbetsmetoder.

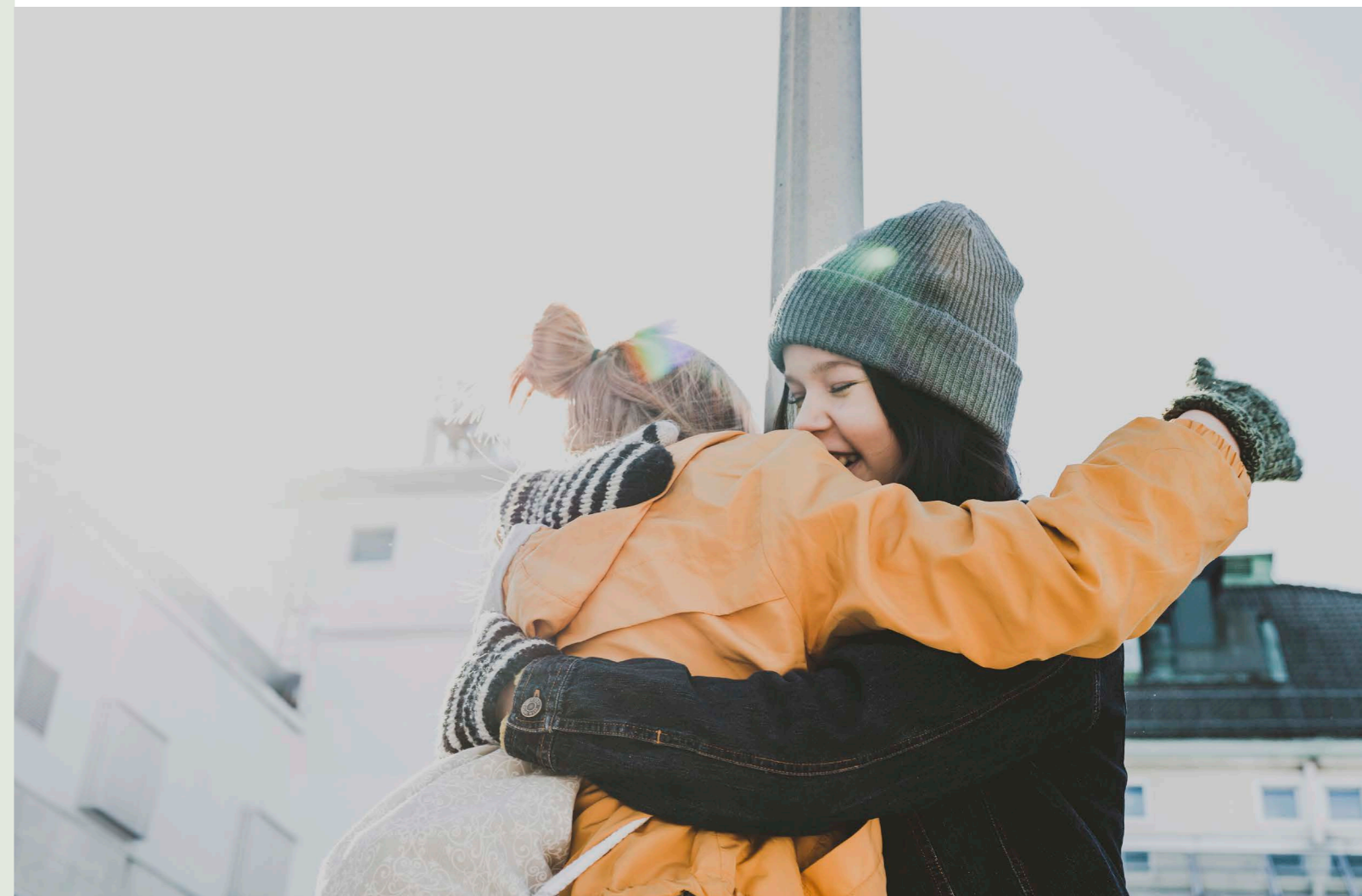
Konventionen om barnets rättigheter fyllde 30 år 20.11.2019

Barnombudsmannens verksamhet är i väsentlig grad baserad på FN:s konvention om barnets rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter är vid sidan av Genevekonventionen världens mest ratificerade människorättskonvention, även om många länder har gjort separata reservationer mot konventionen. Finland har godkänt konventionen som sådan. Konventionen om barnets rättigheter gäller alla barn under 18 år och innehåller på ett väldigt brett plan de mänskliga rättigheter som fastställts för barn. Barn omfattas visserligen också av de övriga människorättskonventionerna, men konventionen om barnets rättigheter innehåller vissa mänskliga rättigheter som bara tillhör barnen, såsom rätten att få sitt bästa beaktat och rätten till vila och lek. Konventionen om barnets rättigheter består av tre delar och 54 artiklar. I den första delen definieras barnets rättigheter, i den andra övervakningen av konventionen och i den tredje innehåll med anknytning till verkställandet av konventionen.

Genomförandet av konventionen övervakas av FN:s kommitté för barnets rättigheter, vilken består av tio ledamöter utsedda genom val. Konventionsstaterna ska med fem års mellanrum rapportera till konventionen om tillståndet beträffande barnets rättigheter i landet i fråga. I Finland ansvarar utrikesministe-

riet för upprättandet av rapporten, som hittills har lämnats fyra gånger. Den senaste kombinerade rapporten 5 och 6 överlämnades till FN i juli 2019. Barnombudsmannen, riksdagens justitieombudsman och barnorganisationerna lämnar egna tilläggsrapporter till kommittén. Avsikten med dessa rapporter är att lyfta fram respektive aktörs synvinklar och fästa vikt vid faktorer som inte nödvändigtvis har specificerats i statens rapport. Tilläggsrapporterna syftar till att säkerställa en oberoende och heltäckande rapportering. Konventionen om barnets rättigheter ska tolkas i enlighet med den rådande tidpunkten och platsen. Kommittén för barnets rättigheter publicerar regelbundet allmänna kommentarer som hjälper och vägleder konventionsstaterna i tolkningen av de förpliktelser som fastställs i konventionen. Hittills har kommittén publicerat 24 allmänna kommentarer, vars inofficiella finska översättningar är fritt tillgängliga på barnombudsmannens webbsidor.

Varje konventionsstat ska granska sin lagstiftning med utgångspunkt i konventionen om barnets rättigheter och lagstiftningen får inte stå i konflikt med någon av artiklarna eller konventionen som helhet. Kommittén för barnets rättigheter har specificerat fyra artiklar som så kallade allmänna principer, vilka genomsyrar alla punkter i konventionen.

Fyra allmänna principer i konventionen om barnets rättigheter

Den första allmänna principen förbjuder diskriminering. Enligt artikel 2 i konventionen om barnets rättigheter ska konventionsstaterna respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt. Barnet får inte heller diskrimineras eller bestraffas på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Den andra allmänna principen förpliktar att i första hand beakta barnets bästa i all myndighetsverksamhet och allt beslutsfattande (artikel 3 punkt 1).

Den tredje allmänna principen gäller barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6). Denna allmänna princip har stark anknytning till rätten till skydd, men även på ett bredare plan till barnets välfärd: enligt kommittén ska ”utveckling” förstås som ett vittomfattande och heltäckande begrepp som inkluderar barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

Den fjärde allmänna principen gäller barnets rätt att vara aktivt delaktig i sitt eget liv och i samhället (artikel 12). Barn som är i stånd att bilda egna åsikter har rätt att fritt uttrycka dessa åsikter i frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Dessutom har barn rätt att bli hörda i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som gäller dem.

Vid sidan av den egentliga konventionen har Finland ratificerat de fakultativa protokollen i anslutning till konventionen, av vilka det första gäller indragning av barn i väpnade konflikter (FördrS 30 och 31/2002), det andra försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (FördrS 40 och 41/2012) samt det tredje förfarandet för besvär till kommittén för barnets rättigheter (FördrS 4 och 5/2016). Uppföljningen av det första fakultativa protokollet har genomförts internationellt med ett likadant rapporteringsförfarande för konventionsstaterna som i anslutning till själva konventionen. Genom det tredje fakultativa protokollet har det i konventionen och de två första fakultativa protokollen införts en möjlighet att anföra besvär hos kommittén för barnets rättigheter i ett enskilt ärende som gäller kränkning av barnets rättigheter. Det tredje fakultativa protokollet har varit i kraft internationellt endast en kort tid. I ärenden som gäller Finland har hittills ett avgörande gjorts, vilket förblev outrett⁶.

⁶ CRC/C/81/D/6/2016.

Politiska händelser och regeringsprogrammet 2019

År 2019 var ett händelserikt år inom politiken. Det inleddes med de sista insatserna av regeringen bestående av centern, samlingspartiet och blå framtid, vilken leddes av statsminister Juha Sipilä. Den stora totalreformen av social- och hälsovården, som inleddes redan under de föregående regeringarna, behandlades i tur och ordning i olika utskott. Regeringen ledd av statsminister Juha Sipilä lämnade in sin avskedsansökan den 8 mars 2019, efter att Sipilä hade konstaterat att social- och hälsovårdsreformen inte kan genomföras under den aktuella regeringsperioden. Regeringen fortsatte som expeditonsminister över valet och statsminister Antti Rinnes regering inledde sin uppgift den 6 juni 2019. Regeringen som bildades av socialdemokraterna, de gröna, centern, vänstern och svenska folkpartiet publicerade sitt regeringsprogram ”Ett inkluderande och kunnigt Fin-

land – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle” den 3 juni 2019. Under senhösten 2019 hamnade regeringen i en kris som ledde till att statsminister Antti Rinne lämnade in regeringens avskedsansökan den 3 december 2019. Sanna Marin utsågs till Antti Rinnes efterträdare och utnämndes av regeringen den 10 december 2019. I den nya regeringen omfördelades ministerposterna till vissa delar, men partierna och deras maktförhållanden förblev oförändrade. Sanna Marins regering antog Antti Rinnes regeringsprogram som sitt eget regeringsprogram. I denna årsbok hänvisas det till Sanna Marins regeringsprogram med benämningen regeringsprogrammet 2019.⁷ Finland är dessutom Europeiska unionens ordförandeland under perioden 1.7–31.12.2019.

Regeringsprogrammet 2019 med tanke på barnets rättigheter

Beaktandet av barnets rättigheter i regeringsprogrammet

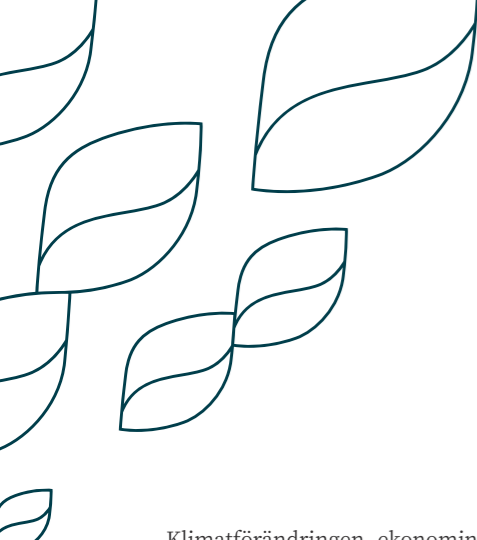
Regeringsprogrammet 2019 är en vittomfattande helhet som innehåller sju strategiska helheter:

- Ett klimatneutralt Finland som tryggar den biologiska mångfalden
- Finland – större än sin storlek i världen
- Den trygga rättsstaten Finland
- Ett livskraftigt Finland
- Ett Finland där förtroende och en jämlik arbetsmarknad råder
- Ett rättvist, jämlikt och inkluderande Finland
- Kunnandets, bildningens och innovationernas Finland

Regeringen ger i sitt program löften om en förnyad politik, vilka fungerar som bakgrund till de valda strategiska helheterna. Regeringen lovar att främja ständigt lärande inom förvaltningen, utveckla ett nytt slags växelverkan mellan medborgarna och den offentliga förvaltningen, bedriva en långsiktig politik, förbinda sig till en faktabaserad politik, främja icke-diskriminering och ombesörja rättvisa mellan generationerna.⁸

⁷ http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161932/VN_2019_32.pdf?sequence=4&isAllowed=y

⁸ Regeringsprogrammet 2019, s. 11–12.

Klimatförändringen, ekonomin och samsättningsrelaterade utmaningar, bevarande och utveckling av välfärdsstaten samt social hållbarhet är teman som framträder genom hela regeringsprogrammet. Programmet innehåller ambitiösa mål vars inverkan sträcker sig långt in i framtiden, vilket regeringspartierna har konstaterat många gånger under hösten 2019. Just detta decennielånga tidsperspektiv gör målen och åtgärderna i regeringsprogrammet kritiska med tanke på barnets rättigheter. En del av åtgärderna i regeringsprogrammet påverkar genast barnens och familjernas liv, och en del av åtgärderna först mycket senare. Som helhet har regeringsprogrammet när det genomförs en stor inverkan på hurdan värld dagens barn kommer att leva i när de blir vuxna i framtiden. Man bör också beakta att en förutsättning för detta dessutom är att kommande regeringar i sina egna regeringsprogram för binder sig att främja samma mål. Genomförandet av politiken på lång sikt får inte och kan inte heller vara beroende av den aktuella regeringssammansättningen.

Målen med anknytning till främjande av barns välfärd och rättigheter i regeringsprogrammet 2019 ska understödjas, men det är en utmaning att utvärdera de valda metodernas betydelse för uppnåendet av målen och för helheten. De planerade ekonomiska satsningarna på olika delområden, vilka beskrivs i bilaga 11 till programmet, är inte ensamma tillräckliga för att övertyga läsaren om att de valda metoderna är ändamålsen-

liga och effektiva och att målen således är möjliga att uppnå.

Programmet innehåller en stor mängd metoder, var syfte är att främja både barns välfärd och för sin del också tillgodoseendet av barns rättigheter. Metodernas omfattning varierar från enstaka åtgärder till väldigt vittomfattande helheter. Vittomfattande helheter är bland annat utarbetande av en barnstrategi, främjande av bedömning av konsekvenserna för barn och barnbudgetering, stärkande av faktaunderlaget och delaktigheten, familjeledighetsreformen, förbättring av mentalvårdstjänsterna för barn och ungdomar samt ingripande i fattigdom i barnfamiljer. Enstaka metoder är till exempel höjning läropliktsåldern till 18 år eller ett riksomfattande försök med avgiftsfria preventivmedel för personer under 25 år. I regel har metoderna formulerats på en väldigt allmän nivå med ord som "utreda", "främja" eller "stärka" utan att specificera mer konkreta åtgärder eller tidsplaner.⁹ Förutom några enskilda undantag fastställs det inte i regeringsprogrammet vilken aktör som ansvarar för att främja respektive metod eller mål. Det är delvis fråga om metoder som har "ärvt" från den tidigare regeringsperioden eller återkommer i program efter program som formuleringar på synnerligen allmän nivå. Regeringsprogrammet innehåller också några åtgärder som upphäver försämringar som gjorts under den föregående regeringsperioden. De innebär inte sig någon förbättring av

barnets rättigheter, utan återställer endast den situation som var rådande före försämringarna, vilket ändå är positivt.

Det är en utmaning att utvärdera ändamålsenligheten och genomslagskraften hos de valda målen och metoderna också på grund av att samma mål och metoder finns i flera olika avsnitt av regeringsprogrammet, men det specificeras inte på vilket sätt de överlappar eller anknyter till varandra. Den ovan nämnda avsaknaden av ansvariga aktörer gör det också ur detta perspektiv svårare att bilda sig en mer detaljerad uppfattning.

Regeringsprogrammets formuleringar som gäller barn förekommer huvudsakligen i anslutning till sådana mål som av tradition anses gälla barn. Sådana är till exempel målen som gäller social- och hälsovård samt utbildning. I regeringsprogrammet konstateras det visserligen att man i den barnstrategi som ska utarbetas har för avsikt att uppnå målen genom åtgärder som överskrider förvaltningsgränserna. I bästa fall leder detta till att man i framtiden, om man agerar i enlighet med strategin, tar hänsyn till barnets rättigheter på ett bredare plan inom olika förvaltningsområden. Detta borde emellertid förverkligas redan under den innevarande regeringsperioden. Det är beklagligt att regeringsprogrammet inte ger en bild av hur man i samband med genomförandet av programmet kommer att beakta barnen och deras rättigheter som både nuvarande och framtida medborgare som en helhet.

Utarbetande av en strategi baserad på barnets rättigheter

Utarbetandet av en nationell strategi med rättslig grund är en viktig åtgärd för verkställande av konventionen om barnets rättigheter.¹⁰ Kommittén rekommenderade år 2011 att finska staten utvecklar en omfattande verksamhetspolitik och verksamhetsplan för ett heltäckande verkställande av konventionen. Detta verkar antligen förverkligas och således är **den viktigaste punkten i regeringsprogrammet 2019 med tanke på barnets rättigheter att beredning ska inledas i en parlamentarisk kommitté för att utarbeta en nationell barnstrategi på grundval av FN:s konvention om barnets rättigheter.**¹¹ Generalsekretären Johanna Laisaari utsågs redan hösten 2019 till att bereda arbetet. Hennes uppgift är inledningsvis att bereda en lägesbild över barnfamiljpolitiken. Beredningen verkar ha kommit igång bra. Statsrådet utsåg en parlamentarisk kommitté den 5 mars 2020. Barnombudsmanen är stadigvarande sakkunnigledamot i kommittén.

Barnombudsmanen anser att det är mycket viktigt att strategin grundar sig på de rättigheter för barn som fastställts i konventionen om barnets rättigheter. Även om den använda terminologin inte har huvudrollen i beredningen, ska det beaktas att det i fråga om innehållet bör vara fråga om uttryckligen en strategi om barnets rättigheter, inte om

en barnfamiljsstrategi eller en barnstrategi, vilka båda är termer som används i regeringsprogrammet – den senare på grund av sin etablerade karaktär även i denna publikation. En strategi som grundar sig på konventionen om barnets rättigheter tar hänsyn till barnets rättigheter på ett brett plan inom olika delområden av samhället. Målet om att främja familjevänlighet är viktigt, men främjande av barnets rättigheter omfattar också mycket annat. Konventionen om barns rättigheter förutsätter att barn ses som innehavare av sina egna rättigheter, inte enbart som skyddsobjekt.

Utarbetandet av en strategi ses i regeringsprogrammet som ett svar på de utmaningar som samhället ställs inför på grund av den låga nativiteten, den åldrande befolkningen, fattigdomen i barnfamiljer och den generationsöverskridande utslagningen. Det är sant att dessa utmaningar äventyrar tillgodoseendet av barnets rättigheter. De utgör dock endast en del av de utmaningar som ett samhälle som respekterar barnets rättigheter måste lösa. Således måste till exempel många av de ekonomipolitiska eller klimatpolitiska målen och lösningarna vara en del av beredningen av strategin. Det är positivt att beredningen av strategin sker vid statsrådets kansli. Det kan för sin del främja det nämnda kravet på ett vittomfattande perspektiv. Också punkten om

att även andra offentliga aktörer förutom staten ska engageras i målen i strategin är positivt med tanke på detta perspektiv.

Regeringsprogrammet 2019 innehåller två andra betydande och vittomfattande reformer; reformen av social- och hälsovårdstjänsterna samt reformen av den sociala tryggheten, vilka bereds samtidigt som den nationella barnstrategin. Båda dessa reformer kommer att ha stor inverkan på barn och tillgodoseendet av barnets rättigheter. Det är självklart att samarbetet mellan dessa tre projekt bör vara tätt och kontinuerligt. Detta nämns dock inte i regeringsprogrammet, vilket innebär att ansvaret för att ombesörja detta samarbete faller på de ansvariga parlamentariska kommittéerna och de övriga beredande aktörerna. **Barnombudsmanen påminner om att barnets rättigheter ska beaktas i alla åtgärder enligt regeringsprogrammet och att det ska säkerställas att barnstrategin och övriga reformer, program och åtgärder på ett enhetligt och heltäckande sätt stöder tillgodoseendet av barnets rättigheter.** I samband med att detta säkerställs är det av central betydelse att bedömningar av konsekvenserna för barn görs både i förväg och i takt med att arbetet framskrider. Dessutom måste det planeras hur konsekvenserna för barn ska följas upp i anslutning till verkställandet av reformerna.

⁹ I bilaga 11 till regeringsprogrammet specificeras delvis åtgärder, men i regel har de på samma sätt som i det egentliga programmet beskrivits på en allmän nivå.

¹⁰ CRC/GC/2003/5, punkt 28.

¹¹ Slutsatser i Finlands fjärde periodiska rapport CRC/C/FIN/CO/4* 7.9.2011, punkt 13.

Bedömning av konsekvenserna för barn i regeringsprogrammet

Statsminister Sanna Marins regering har i sitt program förbundet sig till en faktabaserad politik och konstatera att "[e]n högklassig lagberedning är viktig med tanke på den politiska trovärdigheten och legitimiteten". I löfte nummer 4 förbinder sig regeringen till en faktabaserad politik och till systematisk konsekvensbedömning i all lagberedning. Detta löfte är viktigt och stöder utövandet av en långsiktig, framtidsorienterad politik. Lagstiftningens konsekvenser ska bedömas på ett brett plan ur olika perspektiv och med tanke på olika befolkningsgrupper. Konsekvensbedömningar ska göras i förväg, under lagberedningen och i efterhand. Främjandet av bedömningar av konsekvenserna för barn har redan ingått i åtskilliga tidigare regeringsprogram, men trots detta utförs systematiska, faktabaserade och högklassiga konsekvensbedömningar fortsättningsvis beklagligt sällan.

En konsekvensbedömning borde på ett vittomfattande sätt inbegripa all förvaltningsverksamhet. Lagstiftning är huvudsakligen en konkret åtgärd, med vilken regeringen och riksdagen styr samhällets verksamhet. Utöver lagstiftningen behövs det också många andra konkreta åtgärder för att främja målen i regeringsprogrammet. Regeringen har förbundet sig att bedöma konsekvenserna för barn av beslut, främja barnbudgetering, stärka faktaunderlaget för barnens välbefinnande samt barnens och ungdomarnas delaktighet.¹² Det hänvisas också till konsekvensbedömningar på många olika sätt i åtskilliga andra punkter i regeringsprogrammet. Regeringsprogrammet 2019 saknar dock en tydlig konsekvensbedömning av själva regeringsprogrammet. Programmet innehåller en enorm mängd mål och metoder för att främja barns rättigheter och välfärd, men formuleringarna är huvudsakligen skrivna på en allmän nivå och de valda lösningarna motiveras nästan inte alls. Det kan hänvisas till konsekvensbedömningar i enskilda metoder eller mål, men det är svårt att i regeringsprogrammet hitta en bedömning av konsekvenserna mellan olika delområden eller konsekvenserna av hela programmet. Det enda konkreta sättet att bedöma hur realistiska målen är ens på något slags nivå är tabellerna över de ekonomiska satsningarna för olika delhelheter som finns i en bilaga till regeringsprogrammet. Helhetsbilden förblir dock oklar.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har i många sammanhang lyft fram bedömning av konsekvenserna för barn som en central åtgärd för att säkerställa att olika beslut och åtgärder är i enlighet med och främjar barnets rättigheter. Enligt kommittén ska konsekvenserna för barn således bedömas på alla nivåer i konventionsstatens beslutsfattande. Bedömningen ska

överskrida förvaltningsgränserna och vara heltäckande samt ta hänsyn till både direkta och indirekta konsekvenser för barn.¹³ I sin allmänna kommentar nr 5, som behandlar allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter¹⁴, konstaterar kommittén följande:

” Att säkerställa att barnets bästa kommer i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn (artikel 3.1), och att alla bestämmelser i konventionen respekteras i lagstiftning och vid utvecklandet och verkställandet av strategier på alla myndighetsnivåer, kräver fortlöpande barnkonsekvensanalyser. Dels krävs förebyggande konsekvensanalyser, som förutsäger effekterna av lagförslag, politik eller budgetfördelningar som rör barn och deras åtnjutande av sina rättigheter, och dels efterhandsanalyser, som bedömer vilken faktisk effekt genomförandet har haft. Denna process måste vara inbyggd i statsförvaltningen på alla nivåer, och på ett så tidigt stadium som möjligt i utvecklandet av politiken.”

I sina utlåtanden om regeringens propositioner har barnombudsmannen under årens lopp påpekat att beskrivning av målen inte är en konsekvensbedömning. Samma anmärkning kan upprepas också vid en granskning av statsminister Sanna Marins regeringsprogram. Transparens hos de konsekvensbedömningar och faktaunderlag som ligger bakom målen och åtgärderna i regeringsprogrammet skulle öka medborgarnas förståelse för regeringsprogrammet och möjliggöra en noggrannare utvärdering av programmet. I bästa fall kunde det alltså utöka målet om ett starkare förtroende för vårt demokratiska systems förmåga att fungera, vilket ingår i löftena i regeringsprogrammet.¹⁵

I de kommande kapitlen presenteras enskilda observationer om punkter i regeringsprogrammet, vilka är centrala med tanke på barnets rättigheter. Syftet är inte att behandla alla punkter i regeringsprogrammet och det är inte heller fråga om en bedömning av regeringsprogrammets konsekvenser.

Året 2019 och barnets rättigheter

Förbud mot diskriminering

Artikel 2. Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Inga barn får diskrimineras på grund av sina egna eller föräldrarnas utseende, ursprung, åsikter eller övriga egenskaper.¹⁶

I FN:s konvention om barnets rättigheter förbjuds diskriminering av barn på grund av orsaker som har att göra med både barnet och barnets vårdnadshavare. Diskrimineringsförbudet är mycket omfattande och förutom medfödda faktorer nämns även till exempel åsikter, övertygelse och verksamhet som förbjudna åtskillnadsgrunder. I den nationella lagstiftningen förbjuds diskriminering i grundlagen (731/1999). Enligt 6 § i grundlagen är alla lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd

eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. I grundlagen fastställs det att barn ska bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Barnets ställning som rättssubjekt har alltså i Finland tryggats redan i grundlagen.

Diskrimineringslagen (1325/2014) förbjuder diskriminering på ett heltäckande sätt och åldern är en av dessa faktorer. Förutom direkt och indirekt diskriminering förbjuder diskrimineringslagen även trakasserier, vägran att

göra rimliga anpassningar samt instruktioner eller befallningar att diskriminera. Det är också förbjudet att diskriminera någon på grund av orsaker som beror på en annan person, till exempel en närstående. I Finland övervakas efterlevnaden av diskrimineringslagen av diskriminerings- och jämställdhetsnämnden, arbetarskyddsmyndigheterna samt diskrimineringsombudsmannen. Diskrimineringsombudsmannen undersöker klagomål som gäller diskriminering och bistår personer som utsatts för diskriminering även i fall där den diskriminerade är ett barn.

Barn i diskrimineringsombudsmannens arbete

Åren 2016–2019 kontaktades diskrimineringsombudsmannen i 194 fall som gällde diskriminering av eller trakasserier riktade mot en minderårig.¹⁷ Av dessa fall gällde 63 procent (n=122) utbildningssektorn, 20 procent (n=40) offentliga tjänster och social- och hälsovårdstjänster och resten av fallen fritid, arbetsliv och boende. Den vanligaste diskrimineringsgrunden var funktionsnedsättning (27 %), personens ursprung (18 %), någon annan grund med anknytning till personen (12 %), hälsotillstånd (10 %) eller språk (8 %). Endast sällan var grunden för diskriminering av en minderårig ålder, medborgarskap, religion, övertygelse, familjeförhållanden eller sexuell läggning. I fallen som gällde diskriminering av minderåriga kontaktades diskrimineringsombudsmannen i regel av vårdnadshavaren, men i fall med anknytning till exempelvis utbildning på andra stadiet var det ofta den som diskriminerats som kontaktade ombudsmannen.

¹⁷ Artiklarna har förkortats. Källa: Finlands UNICEF rf. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettya/> (hämtad 5.3.2020).

¹² Regeringsprogrammet 2019, s. 146–147.

¹³ Regeringsprogrammet 2019, s. 147. Löftet om bedömning av konsekvenserna för barn har inskrivits flera gånger också i tidigare regeringsprogram, men i praktiken har genomförandet av konsekvensbedömningarna framskridit synnerligen långsamt.

¹⁴ Allmän kommentar nr 5 (2003) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter (artikel 4, 42, 44.6) (CRC/GC/2003/5), punkt 37.

¹⁵ CRC/GC/2003/5, punkt 45.

¹⁶ Regeringsprogrammet 2019, s. 11.

Enligt Statistikcentralen var 76 626 tvåkulturella par och familjer, där en av makarna var född i Finland, bosatta i Finland i slutet av 2017. Utöver detta fanns det cirka 8 000 familjer där båda vuxna var födda utomlands. Cirka hälften av dessa familjer hade barn.¹⁸ Finlandssvenskar, romer, ingermanlandsfinnar, Finlandskarelskspråkiga, judar och tatarer tillhör Finlands traditionella kulturella minoriteter. Samerna är ett erkänt urfolk. Enligt en uppskattning av Institutet för hälsa och välfärd finns det i Finland cirka 290 000 finlandssvenskar, cirka 10 000–12 000 romer, cirka 6 000–10 000 samer, cirka 1300 judar och cirka 900 tatarer.¹⁹ Det finns inte tillräckligt med forskningsinformation om livet för barn som tillhör språkliga och kulturella minoriteter. **År 2021 är likabehandling ett prioriterat område i barnombudsmannens verksamhet. Under året strävar ombudsmannen efter att publicera en utredning om levnadsförhållandena och erfarenheterna för barn och ungdomar som tillhör språkliga och kulturella minoriteter.**

FN:s kommitté för barnets rättigheter föreslog²⁰ redan i samband med behandlingen av den tredje årsrapporten 2005 att Finland ska ingripa i diskrimineringen av barn som tillhör etniska minoriteter och invandrarbarn samt fästa vikt vid rättigheterna för asylsökande barn. Enligt kommitténs bedömning hade de inte i tillräcklig utsträckning fästs vikt vid dessa faktorer under den fjärde rapporteringsomgången och kommittén upprepade sitt krav år 2011. I sina slutsatser uttryckte kommittén oro över att barn med funktionsnedsättning, invandrar- och flyktigbarn och barn som tillhör etniska minoriteter såsom romer diskrimineras samt att den romska befolkningen som helhet är utsatt för social och strukturell diskriminering, vilket försämrar romernas levnadsstandard. Kommittén uppmanade Finland att bekämpa alla former av diskriminering, inklusive diskriminering av barn med funktionsnedsättning, invandrar- och flyktigbarn och barn som tillhör etniska minoriteter. Kommittén rekommenderade att Finland i sina offentliga program ger förebyggande och eliminering av diskriminering en central roll med hjälp av bl.a. massmedierna och utbildningssystemet. Dessutom uppmanades Finland effektivisera åtgärderna enligt det nationella politiska programmet för romerna i Finland, genom vilka den etniska och sociala diskrimineringen av romerna bekämpas och alla romska barn garanteras en tillräcklig levnadsstandard. Finland uppmanades separat att under nästa rapporteringsomgång redogöra för åtgärder och program med vilka rasism, rasdiskriminering,

främlingshat och intolerans har bekämpats. I den kombinerade landsrapporten 5 och 6 som inlämnades i juli 2019 räknar Finland upp åtskilliga program med vilka man försökt minska diskrimineringen och rasismen.

Undersökningar visar dock att barn med funktionsnedsättning, barn med invandrarbakgrund, barn som tillhör sexuella minoriteter och könsminoriteter samt barn som tillhör språkliga och kulturella minoriteter fortfarande utsätts för diskriminerande mobbning och direkt diskriminering betydligt oftare än andra barn och ungdomar. Enligt enkäten Hälsa i skolan 2017 har 45 procent av eleverna i klasserna 8 och 9 som är födda utomlands, 46 procent av eleverna i samma klasser som placerats utom hemmet och 53 procent av eleverna med funktionsnedsättning i samma klasser upplevt diskriminerande mobbning. Så mycket som 61 procent av regnbågsunga som studerar på andra stadiet har upplevt diskriminerande mobbning. I januari 2019 ordnade barnombudsmannen hörandet "Unga rådgivare" för flickor med invandrarbakgrund på Tyttöjen Talo i Åbo. Flickorna som var på plats berättade att de utsätts för mobbning och direkt rasism i sin vardag.

Resultaten från forskningsprojektet Roosa²¹, som utreder delaktigheten och välfärden för den romska befolkningen i Finland, visar att romerna fortfarande utsätts för både social och strukturell diskriminering. Deltagarna i forskningsprojektet hade upplevt många svårigheter i sin barndom, såsom fattigdom, sjukdom hos vårdnadshavarna, skolmobbning och bristfälliga boendeförhållanden. I synnerhet unga kvinnor upplevde ångest, diskriminering och otrygghet. En särskilt oroväckande aspekt av resultaten var hur vanliga diskrimineringserfarenheter var hos den romska befolkningen: nästan varannan som svarade hade under det senaste året blivit orättvist behandlad av en okänd människa på en offentlig plats. Erfarenheter av diskriminering var särskilt vanliga i de yngsta åldersgrupperna. Deltagarna hade också stött på diskriminering i samband med ärenden hos myndigheterna, i synnerhet polisen, FPA eller socialtjänsterna. Även om alla som deltog i Roosa-undersökningen var myndiga, återspeglas diskrimineringserfarenheterna även på barn. I Finland borde snart en ny undersökning om romska barns och ungdomars erfarenheter genomföras, eftersom den förra omfattande undersökningen²² publicerades av barnombudsmannens byrå 2009. Även undersökningen som gjordes för över tio år sedan visade att romska barn ofta utsätts för diskriminering.

¹⁸ Åren 2016–2019 registrerade diskrimineringsombudsmannen 4 272 kontakter, vilka fördelades på följande sätt enligt den registrerade åldern: Under 18: 194, 18–65: 1956, över 65: 159, Ej känd: 1963. "Kategorin "Ej känd" var mycket stor, eftersom kontakterna registreras i denna kategori om det är fråga om en telefon- eller chattkontakt som inte leder till någon längre utredning. Dessutom registreras inte åldern om den inte är en relevant variabel i fallet. (Överinspektör Matti Jutila, diskrimineringsombudsmannens byrå, e-postinformation 24.1.2020.)

¹⁹ Statistikcentralens och Familia ry:s databaser <http://www.duoduo.fi/kirjasto> (hämtad 3.1.2020).

²⁰ <https://thl.fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kieli-ja-kulttuurivaheimmistot> (hämtad 3.1.2020).

²¹ CRC/C/14/Add.272/, 2005.

²² Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi - romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Institutet för hälsa och välfärd, rapport 15/2018. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137276/RAP2018_15_Suomen%20romaniv%C3%A4est%C3%B6_web%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (hämtad 2.1.2020).

En undersökning av Inker-Anni Linkola-Aikio, Merja Paksuniemi och Pigga Keskitalo om samernas historia²³ visar att i synnerhet skolsystemet har påverkat samernas möjligheter att leva ett liv i enlighet med sin egen språk- och kulturtradition. Under historiens lopp har i synnerhet skolan varit förödande för den samiska kulturen, men senare återupplivat den, och därför är skolan en särskilt betydelsefull institution för barnen. Ett nyutkommet verk av Kukka Ranta och Jana Kaakinen²⁴ avslöjar att den samiska befolkningen har utsatts för många nivåer av förtryck och att de diskriminerande förfarandena har fortsatt långt in i modern tid. Det senaste exemplet som behandlas i verket är Ishavsbanan, som också sametingets ungdomsråd har motsatt sig: i sitt ställningstagande uttryckte ungdomarna ett starkt motstånd mot banan.²⁵ De samiska ungdomarnas ärende har också framkommit i ett klagomål till FN:s kommitté för barnets rättigheter, där 15 ungdomar anförde klagomål mot fem stater för ineffektivitet i åtgärderna för bekämpning av klimatförändringen. En av de klagande var Ellen-Anne, en ung same från Sverige, som i klagomålet berättade om klimatförändringens inverkan på den samiska näringen och levnadsförutsättningarna på det norra halvklotet. **Ett av de prioriterade områdena för barnombudsmannens verksamhet 2020 är jordens framtid och barns rättigheter, ett ämne som på ett särskilt sätt berör samiska barn och ungdomar.**

Barn och ungdomar med funktionsnedsättning är en bred och mångformad grupp människor med olika grader av funktionsbegränsningar. Betydande förbättringar av ställningen för barn och ungdomar med funktionsnedsättning

förväntades efter att Finland ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2016. Barn med funktionsnedsättning beaktas också i FN:s konvention om barnets rättigheter och i åtskilliga av de allmänna kommentarerna utfärdade av kommittén för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 9²⁶ gäller uttryckligen rättigheterna för barn med funktionsnedsättning. Förverkligandet av likabehandling och delaktighet skulle emellertid kräva ännu aktivare åtgärder av olika aktörer i samhället. Både handikapporganisationer²⁷ och forskare²⁸ har upprepade gånger lyft fram att rättigheterna för barn med funktionsnedsättning inte tillgodoses i Finland på det sätt som förutsätts i de internationella konventionerna. Barn med funktionsnedsättning behöver stöd av vuxna för att få sina rättigheter tillgodosedda, inte bara i skolan utan också på fritiden samt inom kulturen, boendet och hälsovården. I offentligheten diskuterades under året framför allt en inkluderande småbarnspedagogik, grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet. Genomförandet av denna inklusion på ett människovärdigt sätt har ibland misslyckats och barn och ungdomar med funktionsnedsättning har diskriminerats på grund av det knappa stödet. För att barn med funktionsnedsättning ska bli genuint delaktiga i samhället förutsätts en attitydförändring där allokering av resurser till att stöda dessa barn uppfattas som värdefullt och värt att främja. **Barnombudsmannen kommer under 2021 att genomföra en utredning om erfarenheter och rättigheter för barn med funktionsnedsättning.**

Barn som tillhör könsminoriteter och sexuella minoriteter är en särskilt sårbar grupp och likabehandlingen av dem

förverkligas ställvis mycket dåligt. Enligt den färskva enkäten Hälsa i skolan utsetts de betydligt oftare än andra barn och ungdomar för diskriminerande mobbning och sexuella trakasserier. Dessutom var psykiskt och fysiskt våld från en förälder eller annan vuxen betydligt vanligare bland ungdomar som själva ansåg sig höra till en könsminoritet eller sexuell minoritet. Till exempel upplevde 23 procent av eleverna i klasserna 8 och 9 som tillhörde en sexuell minoritet skolmobbning åtminstone en gång i veckan, då motsvarande andel för andra i samma ålder var sex procent. Av ungdomarna som tillhörde sexuella minoriteter hade 40 procent upplevt sexuella trakasserier, medan i genomsnitt var femte av alla övriga undersökningsdeltagare hade upplevt sexuella trakasserier. Av eleverna i klasserna 7 till 9 som tillhör en könsminoritet berättade till och med 46 procent att de upplevt psykiskt våld och av eleverna som tillhör en sexuell minoritet var denna andel 45 procent, då 28 procent av de övriga eleverna i samma ålder berättade att de upplevt psykiskt våld. Var fjärde elev i klasserna 7 till 9 som tillhör en sexuell minoritet eller könsminoritet berättade att de upplevt fysiskt våld hemma, medan motsvarande andel av de övriga eleverna i samma ålder var cirka var tionde.²⁹ Problemen bland barn som tillhör en könsminoritet har lyfts fram också till exempel vid rundabordssamtalen organiserade av barnombudsmannen, där temana har varit barns självbestämmanderätt i fråga om kön, intersexuella barn och vårdpraxis.³⁰ Regeringsprogrammet innehåller två punkter som gäller dessa grupper. Enligt den första punkten kommer en lag om fastställande av könstillhörighet som respekterar självbestämmanderätten att stiftas. Kravet på avsaknad av

²³ Junkala, P. & Tawah, S. 2009. Enemmän samanlaisia kuin erilaisia – romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa. Barnombudsmannens publikationer 2/2009. Jyväskylä: Barnombudsmannens byrå. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/romanilasten-hyvinvointi.pdf> (hämtad 2.1.2020).
²⁴ Linkola-Aikio, I. & Paksuniemi, M. & Keskitalo, P. 2018. Saamelaislasten historiaa satavuotiaassa Suomessa. Pohjoinen tiede- ja kulttuurilehti Agon 2/2018. <http://agon.fi/article/saamelaislasten-historiaa-satavuotiaassa-suomessa/>
²⁵ Ranta, K. & Kaakinen, J. 2019. Vastatuuleen. Saamen kansan pakkosuomalaisistamisesta. Helsinki: S & S.
²⁶ <https://www.samediggi.fi/2019/05/10/saamelaiskarajien-nuorisoneuvosto-jaameren-rata-uhkaa-tulevaisuuttamme/>
²⁷ CRC/C/GC/9.
²⁸ T.ex. Vammaisten lasten oikeuksien toteutuminen vaatii tekoja. Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2018. <https://www.tukiliitto.fi/blogi/vammaisten-lasten-oikeuksien-toteutuminen-vaatii-tekoja/> (hämtad 2.1.2020).
²⁹ Ahola, S. & Pollari, K. 2018. Lapsella on oikeus osallisuteen – vammastaan riippumatta. Päätöksen tueksi 2/2018. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135864/URN_ISBN_978-952-302-999-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (hämtad 2.1.2020).
³⁰ Källa: Enkäten Hälsa i skolan 2019, THL och YLE <https://yle.fi/uutiset/3-11089142> (hämtad 3.1.2020).

fortplantningsförmåga avlägsnas och medicinsk vård åtskiljs från korrigering av juridiskt kön. Möjligheten att korrigera sitt kön begränsas till endast myndiga personer.³¹ I regeringsprogrammet har alltså redan synnerligen noggranna gränser fastställts för den kommande lagstiftningen. Trots dessa gränser är det viktigt att i **lagberedningen granska frågan också ur ungdomarnas synvinkel och säkerställa att de redan innan de blir myndiga får högklassiga och tillräckliga vård- och stödtjänster i rätt tid.** Barnombudsmannen tog i maj 2019 ställning till beaktandet av barnets rättigheter i samband med revideringen av translagen. **Lagstiftningen med anknytning till fastställande av juridiskt kön ska trygga barnets rättigheter, stöda barnet i bildandet av en sund identitet samt skydda barnet från en fientligt inställd uppväxtmiljö.**³² Den andra viktiga punkten i regeringsprogrammet gäller stärkandet av självbestämmanderätten för intersexuella barn. Enligt den ska kosmetisk, icke-medicinsk könsorganskirurgi på små barn slopas. Barnombudsmannen betraktar denna punkt som mycket positiv och understryker dessutom att även **intersexuella barn och deras familjer ska garanteras högklassiga och tillräckliga vård- och stödtjänster i rätt tid.**

Ställningen för flyktningbarn och asylsökande barn i Finland har upprepade gånger väckt uppmärksamhet vid FN:s kommitté för barnets rättigheter. S.k. papperslösa barn och barn som fått ett avvisningsbeslut har en särskilt svag ställning och enligt en färsk publikation³³ utgiven av diskrimineringsombudsmannens byrå är även ställningen för minder-

åriga som ansöker om familjeåterförening äventyrad. En utredning genomförd av Centralförbundet för Barnskydd om tjänsterna i integrationsskedet för barn som kommit till Finland utan vårdnadshavare visade att det fanns allvarliga luckor i kunnandet inom servicesystemet. Utredningen som baserade sig på en enkätundersökning och tidigare undersökningar visade att integrationslagen (1386/2010) med tanke på barnets rättigheter inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till ställningen och det särskilda skyddsbehovet för barn som kommit till Finland utan vårdnadshavare. Utredningen visar att de tjänster enligt socialvårdslagen och barnskyddslagen som är nödvändiga för att garantera barnet omsorg och säkerhet inte genomförs på ett jämlikt sätt överallt i landet, och tjänsternas innehåll överensstämmer inte heller alltid med barnets behov av stöd.³⁴ Barn och ungdomar med flyktningstatus och asylsökande barn och ungdomar är i en särskilt sårbar ställning och de ska således anses ha rätt till särskilt stöd och skydd av samhället. **Barnombudsmannen fäster stor vikt vid tillgodoseendet av rättigheter-na för barn och ungdomar med flyktningstatus och status som asylsökande samt dessa barns rättsskydd.**

Ovan beskrivs flera faktorer och situationer som äventyrar icke-diskrimineringen av barn och har förekommit redan länge. I regeringsprogrammet 2019 ger regeringen ett löfte (5) om icke-diskriminering, där den lovar att bygga upp ett tolerant Finland som respekterar och främjar vars och ens mänskliga rättigheter. Det råder nolltolerans mot mobbning och rasism. Regeringen uttrycker sin vilja att bygga ett jämlikt Finland som är tillgäng-

ligt för alla och som stöttar alla. I den strategiska helheten ”Den trygga rättsstaten Finland” nämns som utmaningar bland annat den ökade ojämlikheten och större marginaliseringen samt problemen med att tillgodose lika rättigheter. Som ett mål nämns åtgärder för att stärka likabehandlingen, jämlikheten och ett jämlikt tillgodoseende av rättigheter. Man försöker främja dessa åtgärder bland annat genom att sörja för rättssäkerheten och för att lagstiftningslösningarna är konsekventa, förbättra tillgången till elektroniska tjänster, utarbeta ett handlingsprogram mot rasism och diskriminering, utarbeta ett jämställdhetsprogram, se till att de språkliga rättigheterna tillgodoses samt stöda tillgodoseendet av rättigheterna för äldre och personer med funktionsnedsättning. Motsvarande mål och metoder nämns också i andra punkter i regeringsprogrammet. I de planerade åtgärderna och programmen ska alltid också barnets rättigheter beaktas.

Barnombudsmannen anser att det är viktigt att man både i lagberedningen och i andra åtgärder enligt regeringsprogrammet genom heltäckande bedömningar av konsekvenserna för barn säkerställer att de beslut som fattas inte leder till direkt eller indirekt diskriminering av barn. Detta gäller till exempel den punkt i regeringsprogrammet (s. 85) enligt vilken det ska utredas hur de otaliga separata lagändringar som gjorts i utlänningslagen tillsammans med tillämpningspraxis inverkar på rättssäkerheten. Flyktningbarn och asylsökande barn samt papperslösa barn är en sårbar grupp, och det bör fästas särskild vikt vid en jämlik behandling av dessa barn.

Medborgarrättigheter och grundläggande friheter

I artikel 4 i FN:s konvention om barnets rättigheter indelas skyldigheterna i konventionen å ena sidan i allmänna skyldigheter enligt konventionen och å andra sidan i skyldigheter som gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Dessa skyldigheter har något olika roll ur statens synvinkel, eftersom staterna ska genomföra skyldigheterna som tillhör den senare kategorin genom att ”till ful-

lo utnyttja sina tillgängliga resurser för att vidta sådana åtgärder”, medan medborgarrättigheterna och de grundläggande friheterna i den första kategorin inte omfattas av någon sådan begränsning.

Barns medborgarrättigheter och grundläggande friheter definieras huvudsakligen i artiklarna 6–17 i konventionen om barnets rättigheter. Sådana är rätten till identitet, registrering, namn

och medborgarskap, rätten att känna sina föräldrar samt rätten till yttrandefrihet, tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Dessutom inkluderar medborgarrättigheterna och de grundläggande friheterna rätten att organisera sig och vara verksam i föreningar, rätten till ett privatliv och rätten till information.

Artikel 7: Barnet ska registreras omedelbart efter födelsen och från födelsen ha rätt till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad.

Artikel 8: Barnet har rätt att behålla sin identitet, inklusive medborgarskap, namn och släktförhållanden.

Artikel 10: Om barnet och dess föräldrar hamnar i olika stater, är staten skyldig att behandla ansökan om familjeåterförening på ett positivt, humant och skyndsamt sätt.

Under 2019 har rättigheterna med anknytning till registrering, medborgarskap och familjeåterförening aktualiserats i synnerhet i ärenden som gäller s.k. papperslösa barn, dvs. barn som vistas i Finland utan uppehållstillstånd, och barn av finländskt ursprung som befinner sig utomlands. Ett barn kan ha hamnat i en papperslös ställning till exempel efter ett negativt asylbeslut, efter ett negativt beslut om uppehållstillstånd, efter att ett visum eller uppehållstillstånd löpt ut eller om uppehållstillstånd inte alls har sökts.³⁵ Papperslösa barn är i en ytterst sårbar ställning, men de har samma rättigheter som andra barn. Enligt konventionen om barnets rättigheter man vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Denna skyldighet gäller alla barn som vistas i Finland, oberoende av deras medborgar- eller uppehållstillståndsstatus. Även i utlänningslagen fastställs det att det i beslutsfattande som sker med stöd av denna lag och som gäller ett barn ska fästas särskild uppmärksamhet vid barnets bästa samt vid omständigheter som hänför sig till

barnets utveckling och hälsa. Utgående från forskningen finns det dock grund för att misstänka att tolkningarna av barnets bästa kan försätta barnen som är parter i utlänningsärenden i en annan ställning i det juridiska övervägandet än vad som är typiskt för andra ärendegrupper.³⁶ **Barnombudsmannen ser allvarligt på papperslösa och utlandsfödda barns ställning i det rättsliga övervägandet och i fråga om tjänsternas tillgänglighet.**

I regeringsprogrammet 2019 har regeringen förbundit sig att förhindra och bekämpa papperslöshet genom ett vitomfattande myndighetssamarbete.³⁷ I målet som gäller en förbättring av social- och hälsovården anges som en metod att trygga nödvändig vård för alla papperslösa.³⁸ I målet med anknytning till utbildningsmässig jämlikhet och likabehandling ingår en utredning av hur papperslösa och asylsökande barns rätt till småbarnspedagogik uppfylls. Rätten att slutföra den grundläggande utbildningen ska tryggas för alla unga, personer som kommit till landet mitt i sin utbildning och papperslösa.³⁹ Målen som inskrivits i regeringsprogrammet är bra med tanke på barnets rättigheter, även om det utifrån programmet är svårt att bedöma hur väl de kan genomföras. En utredning

av genomförandet av småbarnspedagogiken är säkert nödvändig för att främja att dessa barn söker sig till och får tillgång till småbarnspedagogiken, men under regeringsperioden borde också konkreta åtgärder vidtas för att ge barnen tillträde till småbarnspedagogiken. Det är positivt att den subjektiva rätten till småbarnspedagogik på heltid ska återinföras 2020 enligt regeringsprogrammet.⁴⁰ Det kan för sin del främja invandrarbarns delaktighet i småbarnspedagogiken.

Ovan hänvisas det till problem med anknytning till registrering och medborgarskap för barn av finländskt ursprung som vistas utomlands. Dessa problem äventyrar för sin del också likabehandlingen av dessa barn. Ofta har dessa situationer anknytning till barn som befinner sig i mycket utmanande situationer i länder där krig pågår eller till exempel i flyktingläger eller motsvarande omständigheter. **Med hjälp av elektroniska tjänster vore det i viss grad möjligt att förbättra situationen, eftersom detta skulle minska behovet att resa till ambassader eller ämbetsverk på plats.** Regeringsprogrammet innehåller inga mål eller metoder vilka skulle syfta till att ingripa i dessa utmaningar.

³¹ Material från rundabordssamtal på nätet <http://www.lapsiasia.fi/aineistot/pyorean-poydan-keskustelut/>.

³² Regeringsprogrammet 2019, s. 87.

³³ <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/2019-8/lapsen-oikeudet-on-huomioitava-sukupuolen-vahvistamista-koskevassa-lainvalmistelussa/>

³⁴ ”Lapset ilman perhettä - kansainvälistä suojelua saaneiden alaikäisten perheenyhdistäminen (2020) Diskrimineringsombudsmannens byrå. <https://www.syrjinta.fi/documents/10181/36404/Lapset+ilman+perhettä%C3%A4+%E2%80%93+Kansainv%C3%A4list%C3%A4+suojelua+saaneiden+alaik%C3%A4isten+perheenyhdist%C3%A4minen/9a5d54b9-82c9-4961-a865-f6037110b2a7> (hämtad 5.3.2020).

³⁵ Martiskainen, T. & Toivonen, V. 2019. Kotoutumisen polku - Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeudet, tarpeet ja palvelut. Helsingfors: Centralförbundet för Barnskydd. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Kotoutumisen_polku_.pdf (hämtad 3.1.2020).

³⁶ <https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/paperittomat/>

³⁷ Se t.ex. Sormunen, M. 2016. ”In All Actions Concerning Children”? Best Interests of the Child in the Case Law of the Supreme Administrative Court of Finland. *International Journal of Children’s Rights* 24(1): 155–184.

³⁸ Regeringsprogrammet 2019, s. 79.

³⁹ Regeringsprogrammet 2019, s. 151.

⁴⁰ Regeringsprogrammet 2019, s. 169.

- Artikel 12:** Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.
- Artikel 13:** Barn har rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter. Barn har rätt till information.

Barnets rätt till delaktighet är en av de allmänna principerna i konventionen om barnets rättigheter och genomsyrar således alla artiklar i konventionen. Enligt artikel 12 och 13 i konventionen om barnets rättigheter har barn rätt att uttrycka sin åsikt och själv välja sina uttrycksformer. Enligt Finlands grundlag har föreningsfriheten tryggats även för barn, men rätten att ordna ett publikevenemang har dock begränsats till personer som fyllt 15 år. Barnets rätt till yttrandefrihet väckte offentlig diskussion år 2019, då miljoner människor runt om i världen i stora skolor anslöt sig till demonstrationer inspirerade av skolstrejkerna #fridaysforfuture som inleddes i Sverige hösten 2018. I Finland ordnades stora demonstrationer på samma sätt som i andra länder i mars och september. Även om kritiken mot barns deltagande i demonstrationerna var jämförelsevis liten i Finland, väddade undervisningsminister Li Andersson i september till skolorna att komma överens om gemensamma spelregler för deltagande i demonstrationer och påminde om yttrandefriheten som ingår i barnets rättigheter.⁴¹ **Ett av barnombudsmannens prioriterade områden för 2020 är jordens framtid och barnets rättigheter. I anslutning till detta granskas även barns rätt och möjligheter att påverka.**

År 2019 inleddes ett pilotprojekt om ett utvärderingsverktyg för barns och ungdomars rätt till deltagande. Projektet samordnades av justitieministeriet. Syftet med projektet var att utvärdera hur

rätten till delaktighet för barn och ungdomar under 18 år förverkligas i Finland med hjälp av ett utvärderingsverktyg som utvecklats av Europeiska rådet. Enligt utvärderingen fungerar lagstiftningen och strukturerna för delaktighet huvudsakligen bra i Finland med tanke på barns rätt att delta, men det finns ännu mycket som behöver utvecklas i det praktiska genomförandet. **Centrala faktorer som behöver utvecklas är barns kännedom om sina rättigheter och de tillgängliga rättsmedlen, insamling av respons från barn, barnvänligheten i de administrativa förfarandena och beredningen av beslutsfattandet samt medvetenheten om barns rättigheter hos yrkesgrupper som arbetar med barn.**⁴²

Även forskningsresultat visar att barns rätt att bli hörda ofta inte tillgodoses i praktiken. Enligt undersökningen Ungdomsbarometern 2018, som publicerades 2019, har 45 procent av ungdomarna i åldern 15–29 år försökt påverka samhällsfrågor som är viktiga för dem.⁴³ Tron på utomparlamentarisk påverkan ökar, till exempel att påverka genom köpbeslut, men andelen unga som försökt påverka är fortfarande jämförelsevis låg. Även om barns och ungdomars delaktighet och påverkningsmöjligheter betonas i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen, vilka infördes stegvis i klasserna 1–9 åren 2016–2019⁴⁴, visar enkäten Hälsa i skolan att elevernas delaktighet inte heller i skolan förverkligas på bästa möjliga sätt. Enligt undersökning-

en berättar 12 procent av eleverna i klasserna 8–9 att de har goda påverkningsmöjligheter i skolan. Av eleverna anser 28 procent att lärarna inte uppmuntrar dem att uttrycka sina åsikter under lektionerna. Hälften av eleverna i fjärde och femte klassen har deltagit i planeringen av skolärenden och 52 procent berättade att man vågar säga sin åsikt i klassen. **År 2020 genomför barnombudsmannen i samarbete med centrala aktörer en nationell kommunikationsstrategi om barns rättigheter, där barns rätt till delaktighet är en väsentlig utgångspunkt för strategin. Barnombudsmannen understryker att barns rätt till delaktighet bör vara en viktig huvudprincip även i utarbetandet av den nationella barnstrategin.**

I regeringsprogrammet 2019 har inledande av ett förvaltningsövergripande demokratiprogram som sträcker sig fram till år 2025 inskrivits som en del av utvecklingen av rättsstaten.⁴⁵ I detta sammanhang konstateras det att ett centralt tema i demokratiprogrammet är utvecklande av skolundervisningens och skolornas verksamhetspraxis. Programmet stöder också bland annat barns och ungdomars färdigheter i att påverka i sin egen närmiljö och också i samhället i övrigt. Barnombudsmannen betraktar denna punkt som viktig och hoppas att demokratiprogrammet kommer att innehålla konkreta och tillräckligt resursrika åtgärder för att främja barns och ungdomars rätt till delaktighet.

⁴¹ Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om småbarnspedagogik och lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn RP 34/2019 rd. Lagförslaget godkändes av riksdagen i december 2019.

⁴² <https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/opetusministeri-li-andersson-ensi-voikon-ilmastolakosta-kouluissa-hyva-keskustella-pelisaannoista-jotta-vapaus-mielenilmaisuu-toteutu/827195/>

⁴³ https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lasten-osallistumisoikeyksia-arvioitu-suomessa?_101_INSTANCE_0tW6d2FGIU8O_languageld=sv_SE

⁴⁴ <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/>

⁴⁵ <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-laroplanen-den-grundlaggande-utbildningen>

- Artikel 14:** Barn har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Staten ska respektera föräldrarnas ledning av barnet då barnet utövar sin rätt.

Barnets rätt till religionsfrihet gav upphov till en aktiv diskussion år 2019. Barnets rätt till religionsfrihet omfattar framför allt barnets rätt att tillhöra eller inte tillhöra ett religiöst samfund, men denna rätt har också väsentlig anknytning till religions- och livsåskådningsundervisningens tillgänglighet i skolorna. I Finland är det för närvarande inte möjligt för barn eller ungdomar som tillhör den evangelisk-lutherska kyrkan att delta i livsåskådningsundervisningen i skolan, vilket tvingar barnet att välja mellan att tillhöra ett religiöst samfund eller delta i livsåskådningsundervisningen och är beroende av vårdnadshavarens vilja. Frågan väckte aktiv

diskussion 2019, när 9-åriga Lenni i Helsingin Sanomat frågade varför han inte får delta i undervisningen i livsåskådningsom han vill.⁴⁶ I december 2019 författade tre riksdagsmän ett spörsmål om ämnet.⁴⁷ Undervisnings- och kulturministeriet lovade genomföra en utredning av frågan⁴⁸, även om den inte har inskrivits i regeringsprogrammet. Åsikten om undervisning i s.k. åskådningslära enligt modellen i de övriga nordiska länderna tillför också en egen aspekt till diskussionen. Barnombudsmannen har i sin berättelse till riksdagen 2018 konstaterat att den nuvarande regleringen kränker jämlikheten och strider mot artikel 2 i konventionen om barnets rättigheter.

Dessutom blir en del av barnen utan religionsundervisning, eftersom det för tillfället inte är möjligt att ordna undervisning i många mindre religiösa samfunds läror. Barnombudsmannen har också fäst vikt vid att diskussionen om undervisningen i åskådningsämnen i hög grad drivs framåt av vuxna. **Barnombudsmannen föreslår att ordnandet av undervisning i åskådningsämnen och eventuellt åskådningslära utreds ur barns och ungdomars perspektiv. Efter att ha utrett barns och ungdomars åsikter bör lagstiftningen som gäller religionsundervisningen preciseras så att den överensstämmer med konventionen om barnets rättigheter.**

⁴⁶ Regeringsprogrammet 2019, s. 83.

⁴⁷ <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006245670.html>

⁴⁸ SS 334/2019 rd. https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sidor/SS_334+2019.aspx

Artikel 16: Barn har rätt till ett privatliv, sitt hem och sin korrespondens. Barn får inte utsättas för angrepp på sin heder och sitt anseende.

Enligt artikel 16 i konventionen om barnets rättigheter har barn rätt till ett privatliv och ett familjeliv. Skyddet för privatlivet omfattar inte bara barnets hem och familj, utan också barnet som individ. Sexualbrotten mot barn som uppdagades 2019 väckte diskussion om vårdnadshavarnas rätt och ansvar i förhållande till barnets beteende på sociala medier. Att vårdnadshavaren samtidigt är skyldig att skydda barnet och respektera barnets privatliv till exempel i fråga om personliga meddelanden har upplevts som motstridigt. Barnombudsmannen har begärt ställningstaganden om olika typer av spårings- och spionprogram som installeras i mobila enheter, vilka kan användas för att på distans hantera till exempel barnets telefon och övervaka hur barnet rör sig. En del av applikationerna gör det också möjligt att se meddelanden i telefonen. Det är viktigt att komma ihåg att olika spårings- och spionprogram kan kränka barnets privatliv och äventyrar barnets förtroende för de vuxna som har omsorg om barnet. Även vårdnadshavarnas rätt att publicera bilder och videor av sitt barn på sociala medier väcker ständigt diskussion och frågor om gränsdragningar. Vuxna bör avstå från att till exempel i sociala medier publicera bilder av barnet som kränker barnets privatliv. Barnombudsmannen är medveten om att det på en praktisk nivå är krävande att tillämpa lagarna med anknytning till barnets privatliv med respekt för barnets rättigheter samt att det krävs ett övervägande från fall till fall. Vårdnadshavarna behöver konkreta anvisningar och mer information om barnets integritetsskydd och tillämpningen av det på ett sådant sätt att varken barnets behov av skydd eller barnets privatliv äventyras. Barnombudsmannen betonar öppenhet och ärlighet också från vuxnas sida när de hanterar användningen av sociala medier med barnet.

Regeringsprogrammet 2019 innehåller en punkt om utarbetande av Finlands nationella genomförandeplan för Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen)⁴⁹. I samband med utarbetandet av genomförandeplanen är det viktigt att fästa särskild vikt vid i synnerhet trakasserier och utnyttjande som sker på nätet.

Artikel 17: Barn har rätt att få tillgång till information via till exempel internet, radio och tv. Staten ska uppmuntra att det skapas material som är av värde för barn och som inte är skadligt.

Rätt till information och tillgång till information från olika källor ingår i barnets medborgarrättigheter. Regeringen har i sitt program förbundit sig att bland annat stärka lika möjligheter för medborgarna att få tillförlitlig information och skaffa sig bildning. Till detta anknyter även en punkt i regeringsprogrammet som är viktig med tanke på barnets rättigheter, enligt vilken verksamhetsförutsättningarna för en ansvarsfull journalistik stöds i synnerhet i fråga om medier som är verksamma på digitaliserade plattformar som favoriseras av unga.⁵⁰

⁴⁹ Svar på skriftligt spörsmål SSS 334/2019 rd. https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/SSS_334+2019.pdf

⁵⁰ Regeringsprogrammet 2019, s. 91.

En trygg uppväxtmiljö samt förebyggande av våld, vanvård och försummelse

Artikel 19: Barn ska skyddas mot alla former av våld, försumlig behandling och utnyttjande.

Konventionen om barnets rättigheter skyddar barn särskilt omsorgsfullt mot alla former av våld, utnyttjande och vanvård (artikel 19). Dessutom har Finland ratificerat det fakultativa protokollet till konventionen som gäller handel med barn, barnpornografi och barnprostitution. I sina slutsatser till Finland har kommittén för barnets rättigheter påpekat att våld mot barn och sexuellt utnyttjande av barn inom familjerna är allvarliga problem i vilka staten bör ingripa. Finland bör också satsa mer än i nuläget på att förebygga äga. Forskningsmetoder som utvecklats under de senaste åren har stärkt forskarnas förståelse för hur negativa upplevelser under barndomen (s.k. adverse childhood experiences eller ACE) påverkar den framtida somatiska hälsan och mentala problem som bryter ut under ungdomstiden.⁵¹

Barn som offer för våld

Undersökningar visar att våldet mot barn fortfarande förekommer i alarmerande utsträckning i Finland. Varje år dör i genomsnitt ett barn under 1 år, två barn i åldern 1–14 år och tre barn i åldern 15–19 år som en följd av våld.⁵² I enkäten Hälsa i skolan 2019 berättade så många som 11 procent av deltagarna i klasserna 8 och 9 att de utsatts för fysiskt våld av en förälder med omsorgsansvar, och lika många berättade om våld mellan vuxna i familjen. Sex procent av mödrarna berättade att de utsatt sitt barn för allvarligt fysiskt våld under det gångna året och två procent berättade att de gjort detta upprepade gånger.⁵³ I genomsnitt 26 procent av de som besvarade skolhälsoenkäten hade upplevt psykisk våld från en vuxen med omsorgsansvar. Varje år berättar 12 procent av flickorna och 3 procent av pojkarna att de upplevt sexuella trakasserier på en offentlig plats. Trakasserier som flickor upplever på nätet och per telefon ökade från 16 procent till 27 procent åren 2017–2019 och 17 procent av eleverna i klasserna 8 och 9 berättar att de upplevt fysiskt våld under året – pojkar oftare än flickor.

⁵¹ Regeringsprogrammet 2019, s. 81.

⁵² Hughes, K. & Bellis, M. & Hardcastle, K. & Sethi, D. & Butchart, A. & Mikton, C. & Jones, L. & Dunne, M. 2017. The effect of multiple adverse childhood experiences on health: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Public Health* 2017; 2: e356–66; [https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667\(17\)30118-4/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(17)30118-4/fulltext)

⁵³ Statistikcentralens PxWeb-databaser: Döda som variabler Grundläggande dödsorsak i statistiken, 51 Mord, dråp eller annan uppsåtlig misshandel (X85-Y09, Y871) per åldersgrupp.

I en rapport publicerad av HEUNI under våren konstaterades det att barn och ungdomar faller offer för människohandel även i Finland. Sexuellt utnyttjande är enligt utredningen den mest identifierade formen av utnyttjande med anknytning till människohandel. Även i Finland var denna form av utnyttjande den oftast förekommande eller identifierade. Med stöd av utredningen varierade kommunernas och myndigheternas förståelse för människohandel som drabbar barn och ungdomar. I utredningen gavs rekommendationen att myndigheternas och de övriga aktörernas kännedom om människohandel ska ökas och anvisningarna om människohandel förbättras, så att offren kan identifieras och oftare erbjudas hjälp än i nuläget.⁵⁴

I november 2019 publicerades åtgärdsplanen En barndom utan våld, som samordnats av Institutet för hälsa och välfärd och beretts inom ramarna för ett omfattande samarbete. Syftet med åtgärdsplanen är att förebygga våld mot barn och planer innehåller 93 åtgärder för att förebygga våld mot barn och unga i åldern 0–17 år. **Barnombudsmannens byrå främjar åtskilliga av åtgärdsplanerna i programmet. Ett av barnombudsmannens prioriterade områden 2022 är trygghet och barnets rättigheter.** Redan nu har samarbetet med Polisyrkes-högskolan intensifierats, för att barns rättigheter ska identifieras och beaktas i bekämpningen och utredningen av brott riktade mot barn.

I regeringsprogrammet 2019 har det inskrivits att regeringen fäster särskild

vikt vid att minska i synnerhet brott mot barn samt våld i nära relationer. Dessutom förbättras möjligheten till låg anmälningströskel i syfte att hjälpa offer i en särskilt utsatt ställning och myndigheternas praxis stärks. Den så kallade barnhusmodellen utvidgas och ställningen för människohandelsoffer förbättras.⁵⁵ Rege-ringsprogrammet innehåller en punkt om utarbetande av Finlands nationella genomförandeplan för Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen).⁵⁶ Tyvärr tas det i regeringsprogrammet ingen ställning till den ovan nämnda omfattande åtgärdsplanen En barndom utan våld, trots att programmet delvis innehåller samma åtgärder och mål som regeringsprogrammet. **Ett heltäckande främjande av åtgärdsplanen En barndom utan våld skulle vara av största vikt med tanke på barnets rättigheter.**

I regeringsprogrammet har det inskrivits att serviceutbudet vid stödcen-ter för offer för sexualbrott kommer att utökas och servicens riksomfattande utsträckning att utvidgas.⁵⁷ Seri-stödcen-trens verksamhet är mycket effektiv, men de tillhandahåller för närvarande tjänster endast till personer som fyllt 16 år. Offer som är yngre än så vårdas inom hälso-tjänsterna för barn, till exempel vid juren för barnsjukdomar eller i huvudstadsregionen vid Barnsjukhuset. Den straffprocessrelaterade tolkningen görs vid ett rättspsykologiskt kompetenscenter, vars verksamhetsmodeller varierar nationellt. Även om dessa enhe-

ter för barn har möjlighet att konsultera seri-centret, genomförs stödtjänsterna för barn fortfarande inte effektivt. **Barnombudsmannen anser att det är absolut nödvändigt att tillgängligheten och kvaliteten i fråga om seri-tjänsterna för barn säkerställs i samband med utvidgningen av barnhusmodellen och genomförandeplanen för Lanzarotekonventionen.**

Barnombudsmannen betraktar de ovan nämnda punkterna som viktiga, men påminner om att det är först de inledda åtgärderna och deras slutresultat som i praktiken visar hur man har lyckats med dessa målinriktade åtgärder. Det är särskilt berömvärt att Institutet för hälsa och välfärd redan nu vid regeringsperiodens början har startat Barnhus-projektet⁵⁸ för att främja barnhusmodellen. Och i början av 2020 inledde en koordinator för verksamheten mot människohandel sitt arbete. Koordinatören har till uppgift att sköta samordningen av verksamheten på statsrådsnivå.⁵⁹ Inga uttryckliga åtgärder för att minska våld i nära relationer har inskrivits i regeringsprogrammet, vilket innebär att man inte utifrån programmet vet hur åtgärderna kommer att effektiveras eller huruvida det endast är fråga om att fortsätta med tidigare inledda åtgärder.⁶⁰ Minskandet av våld i nära relationer har beaktats i mål- och åtgärdsplanen med anknytning till Det nationella programmet för främjandet av barns och ungas trygghet 2018–2025. Social- och hälsovårdsministeriet publicerade i januari 2020 en utredning om processerna för att förebygga och ingripa i våld i nära

relationer.⁶¹ Många åtgärder pågår eller planeras alltså redan, och formuleringen i regeringsprogrammet stöder framskridandet av dessa. **Barnombudsmannen anser att det är viktigt att åtgärdernas konsekvenser för tillgodoseendet av barnets rättigheter utvärderas regelbundet och att utvecklingsarbetet utförs baserat på forskningsinformation.**

Utöver regeringsprogrammet 2019 kan det konstateras vara positivt att det i regeringens lagstiftningsplan har inskrivits en regeringsproposition i juni 2020, genom vilken lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn skulle ändras så att arbetsgivaren i samband med tjänsteförhållanden som är kortare än tre månader skulle ha möjlighet att kontrollera personens brottsliga bakgrund innan personen anställs.⁶² Barnombudsmannen har redan 2012 tagit initiativ i fråga om behovet att utveckla lagstiftningen med anknytning till detta ämne. Förutom den ändring som nu ingår i lagstiftningsplanen föreslogs det också i initiativet att förfarandet för kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn ska utvidgas till att även gälla annat än tjänste- eller arbetsförhållanden, t.ex. hobby-, frivillig- och företagsverksamhet. Dessutom föreslogs det i initiativet att den brottsliga bakgrunden ska kontrolleras med jämna mellanrum under uppgiftens varaktighet, t.ex. vart tredje år.⁶³ En lag om frivilligverksamhet stiftades 2014. Utvärdering av ännu ogenomförda förslag och en möjlig inkludering av dem i lagstiftningen bör övervägas.

⁶¹ Se <https://sisainenturvallisuus.fi/lahisuhdevakivallan-vahentaminen> och <https://stm.fi/lahisuhde-ja-perhevakivalta>
⁶² Utredning om processer för ingripande i och förebyggande av våld i nära relationer. God praxis för arbetet mot våld i nära relationer etableras i strukturerna. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2019:55.
⁶³ Se projekt TEM055:00/2019.

Barnets rätt till skydd och det institutionella barnskyddet

Artikel 20: Barn som av olika anledningar inte kan bo kvar i sin hemmiljö har rätt till särskilt skydd och stöd från staten. Då ska det tas hänsyn till kontinuiteten i barnets uppfostran och till barnets etniska, religiösa och språkliga bakgrund.

I konventionen om barnets rättigheter har det fästs vikt vid ställningen för barn som behöver skydd. Enligt artikel 20 ska ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö, eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö, ha rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida. I konventionen erkänns det att barnet i sådana fall ska erbjudas alternativ omsorg och att omsorgen kan genomföras på flera olika sätt.

Barn som placerats utom hemmet

År 2018 fanns det 18 544 barn som placerats utom hemmet i Finland, dvs. 1,4 procent av 0–20-åringarna, och av dessa var 10 861 omhändertagna. Under de senaste åren har i synnerhet de brådskande placeringarna ökat. När det gäller åldersgrupper var barn i tonåren oftast föremål för placeringarna. I Finland kan barn placeras i fosterfamiljer, professionella familjehem och anstaltsvård. Av de omhändertagna barnen hade 55 procent placerats i fosterfamiljer och av dessa hade 13 procent placerats i släktingars eller närståendes familjer år 2018. 12 procent av barnen hade placerats i professionella familjehem och 28 procent i anstaltsvård.⁶⁴ En betydande del av barnen blir placerade utom hemmet: så mycket som 5,7 procent av barnen födda i Finland 1997 hade i något skede av livet placerats utom hemmet.⁶⁵

Utifrån olika undersökningarna vet man att placeringarnas varaktighet varierar. Av barnen födda 1997 var 60 procent av dem som placerats som yngre än 13 år placerade i över ett år, medan 41 procent av dem som placerats som tonåringar var placerade i över ett år (se ovan nämnda verk). Efter placeringen utom hemmet har barnet eller den unga personen rätt till eftervård. Forskning har visat att barn som placerats i vård utom hemmet inom barnskyddet har svagare prognoser än andra befolkningsgrupper såväl när det gäller utbildning och arbetsliv som hälsomässigt och socialt. Barnombudsmannen var författare till en artikel som visade att till och med hälften av barnen födda 1987 som i något skede av livet placerats utom hemmet hade allvarliga svårigheter att knyta an till utbildning och arbetslivet. Ungt föräldraskap var vanligare bland personer som placerats utom hemmet än bland övriga personer och en fjärdedel av kvinnorna i denna grupp fick barn före 20 års ålder. I undersökningen framhövdes behovet att få gedigen eftervård efter placering utom hemmet, även om deltagandet i eftervård statistiskt sett försämrade den unga personens prognoser. Detta var sannolikt en följd av att unga som klarade sig utan hjälp inte sökte sig till eftervård.⁶⁶ År 2019 godkändes ett lagförslag, enligt vilket eftervård inom ramarna för barnskyddet ska tillhandahållas tills personen fyller 25 år. **Barnombudsmannen anser att det är utmärkt att åldersgränsen för eftervård höjs, men påpekar att eftervårdens kvalitet och innehåll måste utvecklas för att ungdomarna ska ha nytta av stödet.**

Som en del av godkännandet av det fakultativa s.k. OP-CAT-protokollet till FN:s konvention mot tortyr har riksdagens biträdande justitieombudsman genomfört åtskilliga övervakningsgranskningar vid barnskyddsanstalter. I samband med granskningarna har det upptäckts allvarliga brister i anstalternas förfaranden, behandlingen av barn och övervakningen vid anstalterna. I diskussionerna som följde på granskningarna har det konstaterats att lagstiftningen behöver förnyas samt att övervakningsresurserna och utbildningen behöver utökas. Social- och hälsovårdsministeriet anvisade hösten 2018 tilläggsmedel till tjänstemannaresurserna, övervakningen och forskningen inom barnskyddet på ministerienivå, men med tanke på problemets omfattning är satsningarna på statsförvaltningsnivå kosmetiska. **Barnombudsmannen konstaterar att det vid sidan av förnyad lagstiftning, utökad och effektiviserad övervakning samt utbildning behövs en attitydförändring inom sektorn, en radikal modifiering av förfaranden som är starkt etablerade i kulturen och ett tillvägagångssätt som är baserat på barnets rättigheter.**

Behovet att förnya beslutsfattandet inom barnskyddet väckte diskussion hösten 2019 i samband med revideringen av förvaltningsprocesslagen. I barnskyddsärenden skulle besvär till högsta förvaltningsdomstolen ha blivit tillståndspliktiga även i ärenden med anknytning till bland annat omhändertagande och vård utom hemmet. I samband med behandlingen av ärendet framfördes det i åtskilliga utlåtanden att systemet för beslutsfattande inom barnskyddet borde förnyas i sin helhet. Även grundlagsutskottet kom fram till en liknande slutsats.⁶⁷ Grundlagsutskottet ansåg att införandet av ett besvärstillståndssystem vid sökande av ändring hos första instans är problematiskt samt fäste statsrådets allvarliga uppmärksamhet vid behovet av att noggrant bedöma beslutssystemet enligt barnskyddslagen och att vidta eventuella lagstiftningsåtgärder.

Barnombudsmannen konstaterar att det nuvarande systemet inte på bästa sätt främjar barnets rättigheter och bästa. Beslutsfattandet i förvaltningsdomstolen är långsamt och distanserat från barnets och familjernas liv, det förekommer brister i hörandet av barn och ärendenas behandlingstider är för långa. **Barnombudsmannen kräver att en förnyelse av systemet för beslutsfattande inom barnskyddet inleds på det sätt som förutsätts i riksdagens svar.**⁶⁸

I regeringsprogrammet 2019 konstateras att det sett till behovet inte finns tillräckliga resurser för barnskyddet i Finland. För att korrigera situationen i enlighet med formuleringen i regeringsprogrammet föreskrivs en minimipersonaldimensionering som gradvis skärps inom barnskyddet så att dimensioneringen är 30 klienter per yrkesutbildad person. År 2022 ska dimensioneringen vara 35. Dessutom förbinder sig regeringen i programmet att trygga multiprofessionella tjänster för barn, ungdomar och familjer i behov av särskilt stöd och sprida en teammodell baserad på samarbete mellan yrkesverksamma i olika branscher. Även eftervärden inom barnskyddet ska utvecklas.

Trots att problem har upptäckts uttryckligen i placeringen utom hemmet inom ramarna för barnskyddet, innehåller regeringsprogrammet inga direkta åtgärder och metoder för utveckling av vården utom hemmet. Utveckling av förebyggande och öppenvårdstjänster kan visserligen för sin del minska behovet av vård utom hemmet, men det sker på lång sikt. Det är heller inte sannolikt att man helt skulle kunna avstå från vård utom hemmet eller ens anstaltsvård. FN:s kommitté för barnets rättigheter har uppmanat konventionsstaterna att garantera alla barn som lever på anstalter vederbörligt skydd, inklusive tillgång till sekretessbelagda besvär- och rättsskyddsmekanismer.⁶⁹ Detta har tyvärr inte förverkligats i tillräcklig utsträckning i Finland. De allvarliga bristerna i anstaltsvården och vanvården av barn på anstalter som uppdragats under de senaste åren kräver omedelbara åtgärder. På basis av granskningar har det konstaterats finnas ett behov att bland annat förnya lagstiftningen och utöka övervakningen och utbildningen. De korrigerande åtgärderna som vidtas vid anstalterna som en följd av tillsynsmyndigheternas granskningar är synnerligen nödvändiga, men dessutom borde anstaltsvården granskas och utvecklas som helhet och vid alla barnskyddsanstalter. Samtidigt påminner barnombudsmannen om att biträdande justitieombudsmannen har utfärdat åtskilliga avgöranden enligt vilka kommunerna inte i tillräcklig omfattning har övervakat behandlingen av barn i familjevård. Övervakningen av familjevården är för närvarande mindre omfattande än övervakningen av anstaltsvården, trots att missförhållanden har upptäckts i familjevården.

⁶⁴ Barnombudsmannen initiativ om att korrigera missförhållandena i förfarandet för kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn 9.1.2012, på nätet <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/aloitteet/aloitteet-2012/lapsiasiavaltuutetun-aloite-lasten-kanssa-toimivien-rikostaustan-selvittamismenettelyn-epakohtien-korjaamiseksi/>

⁶⁵ Barnskyddet 2018, Institutet för hälsa och välfärd.

<https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik/statistik-efter-amne/social-service-for-barn-unga-och-familjer/barnskydd>

⁶⁶ Ristikari, T.; Keski-Säntti, M.; Sutela, E.; Haapakorva, P.; Kiilakoski, T.; Pekkarinen, E.; Kääriälä, A.; Aaltonen, M.; Huotari, T.; Merikukka, M.; Salo, J.; Juutinen, A.; Pesonen-Smith, A.; Gissler, M. 2018. Suomi lasten kasvuympäristönä. Finland som uppväxtmiljö för barn: En uppföljning av 18 levnadsår för personer födda i Finland 1997. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd & Ungdomsforskningsnätverket & Finlands Akademis forskningsprojekt. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137104>

⁶⁷ Kääriälä, A. & Haapakorva, P. & Pekkarinen, E. & Sund, R. 2019. From care to education and work? Education and employment trajectories in early adulthood by children in out-of-home care. Child Abuse & Neglect. doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104144.

⁶⁸ GrUU 16/2019 rd.

⁶⁹ RSv 80/2019 rd.

Rätt till social trygghet och utkomst – materiell levnadsstandard

Artikel 26: Barn har rätt till social trygghet.

Artikel 27: Barn har rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

I artiklarna 26 och 27 i konventionen om barnets rättigheter tryggas barnets rätt till social trygghet samt den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Precis som i Finlands grundlag identifieras i konventionen även betydelsen av att stöda familjer för att trygga barns och ungdomars välfärd.

Fattigdom kan mätas på olika sätt, till exempel med hjälp av människors erfarenheter, disponibla inkomster, köpkraft eller

utkomststödet användningsgrad.⁷⁰ Den s.k. relativa barnfattigdomen har blivit en vedertagen mätare för barnfattigdom. Med relativ barnfattigdom avses den relativa andelen barn som lever i hushåll med låga inkomster. Ett hushåll klassificeras som ett låginkomsthushåll om inkomsterna är lägre än 60 procent av medianinkomsten för alla hushåll. Barnombudsmannen har upprepade gånger fäst vikt vid ökningen av den relativa barnfattigdomen, vilken man inte har lyckats stävja.

Relativ fattigdom

Relativ fattigdom är en paradoxal mätare eftersom den reagerar omvänt på en konjunkturedgång: när recessionen var som djupast 1994, var även barnfattigdomen lägst – endast 4,5 procent. Samtidigt ökade låginkomstgraden också hos den övriga befolkningen. Fattigdomsriskerna är alltså lägst när hela nationalekonomin är i svårigheter, eftersom en stor del av hushållen då förlorar sina inkomster. Under en recession kan det till och med hända att ett hushåll som tidigare har klassificerats som ett låginkomsthushåll statistikförs som ett medelinkomsthushåll, trots att de disponibla inkomsterna inte har ökat alls. Detta skedde bland pensionärerna under 1990-talets recession. Under en högkonjunktur kan det hända att en människa klassificeras som låginkomsttagare, trots att ingen förändring skett i de inkomster som blir kvar i handen. I allmänhet ökar hushållens inkomster ständigt, vilket också höjer medianen. Därför ska man ta barnfattigdomen med en nypa salt, och inte skynda sig att konstatera att barnfattigdomen håller på att explodera. Andelen låginkomsthushåll och barnfattigdomen berättar emellertid om ojämlikhet bland befolkningen: frukterna av den allt bättre ekonomin fördelas ojämnt. Därför bör barnfattigdomen följas upp. Ökningen av barnfattigdomen är ett tecken på att en allt större andel av barnen hamnar på efterkälken i den allmänna inkomstutvecklingen bland befolkningen.^{71,72}

Enligt forskarinläggen som utnyttjats i beredningsarbetet i samband med den nationella barnstrategin minskade barnfattigdomen i Finland från 1960-talet ända fram till år 1994, då den som lägst var 4,3 procent. Därefter tredubblades barnfattigdomen fram till år 2007. Efter 2007 har barnfattigdomen hållit sig kring cirka 11 procent.⁷³ År 2017 bodde 11,1 procent av barnen under 18 år i familjer med låga inkomster, dvs. 119 000 barn. Fattigdomen drabbar i synnerhet ensamföräldrarfamiljer, familjer med en inkomsttaga-

re, flerbarnsfamiljer och familjer med små barn.⁷⁴ Fattigdomen är ofta kopplad till låg utbildningsnivå och fattigdom, men inte lika ofta som för andra låginkomsthushåll: i så mycket som 42 procent av de fattiga barnfamiljerna fanns det en arbetande vuxen år 2016. Fattigdomen har också anknytning till den ökade ojämlikheten i samhället och de ökade inkomstskillnaderna, eftersom inkomsterna i barnfamiljerna som tillhör den lägsta inkomstfemtedelen har ökat väldigt lite från 1990-talet ända fram till 2017.⁷⁵

Socialpolitiken under 2000-talet har grundat sig på utveckling av servicesystemet och inga satsningar på inkomstöverföringar har gjorts. I samband med beredningen av barnstrategin konstaterades det att samtidigt som de reella kostnaderna för barnfamiljernas tjänster ökade med 72 procent och tjänsternas andel av barnfamiljernas socialskyddskostnader ökade från en tredjedel till över hälften, förblev de reella kostnaderna för inkomstöverföringar riktade till barnfamiljer på samma nivå mellan åren 2000 och 2016. Denna utveckling visar att man försökt bekämpa barnfattigdomen genom att förbättra tjänsterna – och samtidigt människors funktionsförmåga. Genomförandet av samma politik har inskränkt inkomstöverföringarna riktade till familjer. Barnbidragets indexbundenhet avvecklades från och med början av 2016, barnbidraget skars ned med 0,85 procent år 2017 och indexhöjningarna av barnfamiljsförmåner uteblev åren 2018 och 2019. Barnavdraget i beskattningen upphävdes år 2018. Det har också gjorts förbättringar under de senaste åren. Minibeloppet för föräldradagpenningen och moderskapsunderstödet höjdes. Det är positivt att avgifterna för småbarnspedagogik sänktes 2016 – även detta en förnyelse som betonar tjänsternas betydelse, och inte gynnar barnfamiljer där barnen vårdas hemma. Det är värt att observera att till exempel barn till arbetslösa föräldrar inte hade någon rätt till dagvård på heltid med stöd av den nationella

lagstiftningen, vilket på basis av ett färskt avgörande av Europeiska kommittén för sociala rättigheter var ett brott mot Finlands internationella människorättsförpliktelser.⁷⁶

För att minska barnfattigdomen förutsätts det en övergripande reform av den sociala tryggheten, satsningar på föräldrarnas utbildningsnivå och sysselsättning, granskning av boendekostnaderna samt att det blir lönsammare att arbeta. Även de småbarnspedagogiska tjänsternas kvalitet, pris och tillgänglighet har betydelse, eftersom undersökningar från den senaste tiden har visat att dessa faktorer påverkar i synnerhet moderns vilja att övergå till arbetslivet.⁷⁷

Problem som är en följd av fattigdom samt mål och åtgärder för att minska fattigdomen har inskrivits på flera ställen i regeringsprogrammet 2019. Fattigdom har kopplats till ökad ojämlikhet i samhället, marginalisering samt social och hälsorelaterad utsatthet. Fattigdom uppfattas också ha anknytning till sysselsättningsproblem och bristfällig utbildning. Fattigdomen i barnfamiljer konstateras vara vanligast i ensamföräldrarfamiljer och i familjer där barnen är under tre år.⁷⁸ Fattigdomen bland barnfamiljerna ses som en av de utmaningar på grund av vilka den redan ovan behandlade nationella barnstrategin behövs.⁷⁹ Regeringen lovar att målmedvetet ingripa i risken för fattigdom och utslagning.⁸⁰ Som metoder nämns bland annat utveckling av förmåner och tjänster samt inriktning av

verkningsfulla tjänster på riskgrupperna genom utveckling av vuxensocialarbete. Dessa är värda att stöda som målmedvetna metoder, men det är svårt att med stöd av formuleringarna bedöma deras genomslagskraft och inriktningen av dem på ett sådant sätt att de förbättrar barnens ställning och rättigheter.

Som en konkret åtgärd nämns en revidering av klientavgiftslagen i syfte att avlägsna hindren för vård och öka jämlikheten i samband med hälsa bland annat genom större avgiftsfrihet och skäligare avgifter. Social- och hälsovårdsministeriet ordnade ett hörande om revideringen i januari 2020. Barnombudsmannen uppmärksammade bland annat att ett väsentligt mål med klientavgifterna som gäller minderåriga inte får vara att öka statens intäkter och dessa avgifter får inte heller ens indirekt användas som ett verktyg för att begränsa användningen av tjänsterna. Klientavgifterna ska stöda genomförandet av tjänsternas syfte. I bestämningen av klientavgifterna ska det tas hänsyn till följderna av avgiftsbelagda eller avgiftsfria tjänster samt helheten av de incitament som systemet skapar. Klientavgifterna styr familjernas val av social- och hälsovårdstjänster. Barnombudsmannen underströk också att klientavgifterna har en direkt och viktig inverkan på ungdomars tillgång till tjänster, och det är därför väsentligt att säkerställa att klientavgifterna inte försämrar vårdens tillgänglighet eller fördröjer tillgången till vård för unga personer.⁸¹

⁷⁰ Allmän kommentar nr 20 (2016) av FN:s kommitté för barnets rättigheter om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren, punkt 53 (CRC/C/GC/20).

⁷¹ Lindqvist, M. 2003. Monenlaisia köyhyyssasteita. Hyvinvointikatsaus. https://www.tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv_031_lindqvist.pdf (hämtad 2.2.2020).

⁷² Inkomstfördelningsstatistik 2007: Antalet låginkomsttagare åren 1990–2007. Statistikcentralen 2007. https://www.stat.fi/til/tjt/2007/tjt_2007_2009-05-20_kat_004_fi.html (hämtad 5.1.2020).

⁷³ Inkomstfördelningsstatistik 2017: Ålder och låga inkomster. Statistikcentralen 2017. https://www.stat.fi/til/tjt/2017/01/tjt_2017_01_2019-03-01_kat_003_fi.html (hämtad 5.1.2020).

⁷⁴ Välijärvi, J. 2019. (red.) Förutsättningar för uppväxt, lärande och delaktighet för alla. Forskarnas observationer och rekommendationer för främjandet av möjligheterna till mångsidig utveckling, hälsa och deltagande bland barn och unga. Statsrådets publikationer 7/2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161440/VN_2019_7_Edellytykset_kasvuun_oppimiseen_ja_osallisuuteen_kaikille.pdf?sequence=4&isAllowed=y (hämtad 5.1.2020).

⁷⁵ Inkomstfördelningsstatistik 2017: Ålder och låga inkomster. Statistikcentralen 2017. http://tilastokeskus.fi/til/tjt/2017/01/tjt_2017_01_2019-03-01_kat_003_fi.html (hämtad 5.1.2020).

⁷⁶ Välijärvi, J. (2019) (red.) <http://hudoc.esc.coe.int/eng/?i=cc-139-2016-dmerits-en> (hämtad 7.2.2020)

⁷⁷ <https://minedu.fi/documents/1410845/12479361/84+Childcare-hanke.pdf>

⁷⁸ Regeringsprogrammet 2019, s. 143.

⁷⁹ Regeringsprogrammet 2019, s. 147.

⁸⁰ Regeringsprogrammet 2019, s. 145.

Andra enstaka konkreta åtgärder för att försöka minska barnfamiljernas fattigdom, vilka konstateras i regeringsprogrammet, är att ensamförsörjartillägget till barnbidraget höjs så att även de familjer som är beroende av utkomststöd drar nytta av det förhöjda barnbidraget. Dessutom utlovas det i regeringsprogrammet att barnbidragen för det fjärde och femte barnet höjs samt att underhållsstödet och försörjarförhöjningen till studienpenningen höjs.⁸² Dessa åtgärder har dock en tämligen marginell betydelse bland åtgärderna för att minska fattigdomen.

Reformen av den sociala tryggheten som ingår i regeringsprogrammet 2019 kommer att ha en stor inverkan på barnens materiella levnadsstandard. Ovan konstaterades det redan att reformen måste genomföras i nära samarbete med den parlamentariska kommittén som bereder barnstrategin. Även om en ytterst vittomfattande uppgift har definierats för reformen av den sociala tryggheten i regeringsprogrammet, innehåller regeringsprogrammet mål och metoder vilka har inskrivits under rubriken som gäller reformen. Avsikten är alltså att dessa åtgärder ska främjas redan under regeringsperioden.

Rätt till familj och föräldrars omsorg

Artiklarna 5, 9, 18: Rätt till föräldrar och vårdnadshavare samt deras omsorg

I konventionen om barnets rättigheter och de allmänna kommentarerna till konventionen betonas familjens ställning som barnets primära uppväxtmiljö och en central basgrupp i samhället. Utöver den västerländska kärnfamiljmodellen identifierar konventionen också väldigt olika arrangemang på vilka en familj kan byggas.⁸³

Den finländska barnfamiljen som statistik

I Finland lever 38 procent av befolkningen i barnfamiljer. Även i Finland har familjerna blivit betydligt mångformigare och antalet barnlösa familjer har ökat. I slutet av 2018 var antalet barnfamiljer 561 965⁸⁴, vilket är cirka 4 300 färre familjer än året innan. Minskningen i antalet barnfamiljer har fortsatt under hela 2010-talet. Den vanligaste formen av barnfamilj är fortsättningsvis en familj bildad av ett gift par av olika kön. Denna typ av familj står för 58 procent av barnfamiljerna. Enligt statistikcentralen bestod en femtedel av barnfamiljerna av vuxna som levde som sambo och nästan lika många, 19 procent, var familjer där endast en mor och barn var närvarande. Familjerna som bestod av en far och barn utgjorde endast tre procent. I femhundra barnfamiljer bestod föräldrarna av ett gift par av samma kön och 286 föräldrar levde i registrerat partnerskap.⁸⁵

I familjestatistiken registreras barn i den familj där de är skrivna. I praktiken känner statistiken alltså inte till växelvist föräldraskap eller barn som bor på flera ställen. Statistikcentralen utredde i en separat utredning hur vanligt det är med växelvist boende.⁸⁶ Enligt utredningen fanns det i Finland 63 000 kvinnor med barn under 15 år, vars barn bodde växelvis i två hem. Var sjätte (14 %) av dem som besvarade enkäten levde alltså i en familj som hade ett arrangemang med växelvist boende. I enkäten hittades cirka 110

000 barn under 15 år som bodde i två hem. I proportion till befolkningen under 15 år, som bestod av 882 234 personer⁸⁷, bodde alltså 12,5 procent av barnen under 15 år regelbundet växelvis hos båda föräldrarna. Barn bodde också påanstalter, i fosterfamiljer och hos släktingar samt utomlands.⁸⁸

I barnfamiljerna fanns sammanlagt 1 037 995 minderåriga barn, vilket är 8 341 färre än året innan, och barnfamiljernas genomsnittliga antal barn var 1,85. Andelen familjer med ett barn var 43 procent, familjer med två barn 39 procent och familjer med tre barn 13 procent. Endast fem procent av familjerna var familjer där det bodde fyra eller fler barn under 18 år.⁸⁹ Barn med utländsk bakgrund hade oftare än andra många syskon.⁹⁰

I slutet av 2018 fanns det 50 700 nyfamiljer, dvs. barnfamiljer där inte alla av familjens minderåriga barn är föräldrarnas gemensamma. Nyfamiljernas andel av barnfamiljerna har hållits vid nio procent sedan 2004. Cirka hälften av föräldrarna i nyfamiljer var sambo och hälften gifta. Nyfamiljerna är i genomsnitt större än andra familjer, dvs. de har i genomsnitt två barn och 59 procent av dessa barn har fötts av modern i familjen. Statistikcentralen statistikför endast familjer med vuxna av olika kön som nyfamiljer.⁹¹ Statistiken som gäller regnbågsfamiljer bör ständigt utvecklas.

Enligt undersökningar är föräldrarna i finländska familjer jämförelsevis nöjda med sitt liv och över 90 procent av föräldrarna till små barn är nöjda med sitt föräldraskap. En tredjedel av föräldrarna upplever att de behöver någon form av stöd för sitt föräldraskap och var tionde förälder anser att det stöd de fått är otillräckligt. Så mycket som en femtedel av föräldrarna som önskat få stöd hade emellertid låtit bli att uttrycka sitt stödbehov och till och med 37 procent av föräldrarna dolde att de behövde stöd för att orka.⁹² Konventionen om barnets rättigheter förutsätter att samhället stöder föräldrarna i deras uppfostningsuppgift, oavsett i vilken familjeform barnet lever. I Finland stöds barnfamiljerna med hjälp av både tjänster och inkomstöverföringar. Centrala tjänster är mödra- och barnrådgivningstjänsterna, tjänsterna inom småbarnspedagogiken, den grundläggande utbildningen, stödtjänsterna enligt socialvårdslagen samt tjänsterna inom barnskyddet och ungdomsarbetet. Hälso- och tandvården samt sjukvården för barn och ungdomar är till många delar avgiftsfri. Centrala stora inkomstöverföringar är barnbidraget, underhållsbidraget, bostadsbidraget för barnfamiljer och studiestödet. Dessutom garanteras i arbetsavtalslagen olika flexibla arrangemang för sammanjämkning av arbets- och familjelivet.

I konventionen om barnets rättigheter identifieras det att även andra personer kan ansvara för omsorgen om barnet vid sidan av eller i stället för föräldrarna. Hösten 2019 trädde en omfattande ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (190/2019) i kraft i Finland. I samband med ändringen infördes i lagen bland annat möjlighet att ordna vården av barnet med ett avtal om extra vårdnadshavare samt möjlighet till ett avtal om eller en lösning med växelvist boende. Reformen inkluderade även förbättringar med anknytning till barnets delaktighet i förfarandet. Riksdagen beaktade visserligen i sitt

svar⁹³ att det i samband med genomförandet av reformen förutsätts åtskilliga åtgärder bland annat i fråga om anvisningar och utbildning samt beredningen av lagstiftningsändringar som gäller växelvist boende. Enligt regeringsprogrammet ska

åtgärdsförslagen i en utredning om barn som bor växelvis med föräldrarna främjas.⁹⁴ Denna formulering är beklagligt vittomfattande. I den ifrågavarande utredningen om växelvist boende konstateras det att en del av lagstiftningen som arbetsgruppen gått igenom inte ställer några hinder för växelvist boende för barn, men att växelvist boende dock inte har beaktats på ett heltäckande sätt i varken lagstiftningen eller tillämpningspraxisen. Arbetsgruppens förslag innehåller lösningar för att eliminera problemområden. I utredningen konstateras det dessutom att åtskilliga av de framförda lösningsförslagen förutsätter tilläggsutredningar och att en del av förslagen sannolikt har konsekvenser för statens, kommunernas och landskapens ekonomi, vilket således medför ett behov av tilläggsfinansiering.⁹⁵ Därför är den allmänna karaktären hos formuleringarna i regeringsprogrammet inte övertygande med tanke på barnets rättigheter, trots att det längre fram i regeringsprogrammet har inskrivits att situationen för familjer med barn som bor växelvis med föräldrarna ska förbättras i fråga om bostadsbidrag och annan social trygghet.⁹⁶

Till exempel i den nämnda utredningen om växelvist boende behandlas i stor omfattning tjänster som barn använder och utmaningar i fråga om dessa tjänster i situationer med växelvist boende. Det är alltså inte enbart fråga om sociala förmåner. Som det konstateras ovan finns det också för närvarande i Finland en stor grupp barn som bor växelvis hos sina föräldrar, vars rättigheter och vardagsliv kan påverkas i hög grad av dessa förslag. Barnombudsmannen anser att det är viktigt att man redan under regeringsperioden vidtar konkreta åtgärder för att förtydliga situationen för barn som bor växelvis hos sina föräldrar och deras familjer samt för att eliminera de faktiska hindren för växelvis boende. Med tanke på tillgodoseendet av barns rättigheter är det också nödvändigt att föräldrarna har tillräcklig kunskap om växelvist boende samt fördelarna och nackdelarna med olika boendearrangemang vid separationer och arrangemangens lämplighet för barn i olika åldrar. Barnets boendearrangemang ska stöda barnets utveckling och välbefinnande. Det är också

⁸² Barnombudsmannens skriftliga anmärkningar vid hörandet om lagen om klientavgifter 20.1.2020, LAPS/61/2018.

⁸³ Regeringsprogrammet 2019, s. 159.

⁸⁴ CRC/C/GC/7, punkt 17.

⁸⁵ Statistikcentralen: Befolkningsstruktur 2019. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_sv.html (hämtad 6.1.2020).

⁸⁶ Statistikcentralen: Antalet familjer har fortsatt minska. https://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tie_001_sv.html (hämtad 6.1.2020).

⁸⁷ År 2018 hade omkring 63 000 kvinnor med barn under 15 år som bodde i två hem. Helsingfors: Statistikcentralen. https://www.stat.fi/til/perh/2018/03/perh_2018_03_2019-06-17_tie_001_sv.html (hämtad 6.1.2020).

⁸⁸ Findikator: Utvecklingen av befolkningens åldersstruktur. <https://findikaattori.fi/sv/81> (hämtad 6.1.2020).

⁸⁹ Om barn som bor på flera ställen även Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. (red.) 2018. Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Helsingfors: Gaudeamus.

⁹⁰ Statistikcentralen: Antalet familjer har fortsatt minska. https://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tie_001_sv.html (hämtad 6.1.2020).

⁹¹ Helminen, M. & Pietiläinen, M. 2014. Maahanmuutto moninaistaa lasten perheitä. Hyvinvointikatsaus 1/2014. Helsingfors: Statistikcentralen. https://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_002.html (hämtad 6.1.2020).

⁹² Statistikcentralen: Familjer. http://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tie_001_sv.html (hämtad 6.1.2020).

⁹³ Halme, N. 2019. Toimenpiteet lapsen edun, osallisuuden, perhemyönteisen toimintakulttuurin ja palvelujen vahvistamiseksi. Institutet för hälsa och välfärd. Utlåtande om den nationella barnstrategin, statsrådets publikationer 7/2019. I Välijärvi, J. 2019.

⁹⁴ RSv 175/2018 rd.

⁹⁵ Regeringsprogrammet 2019, s. 147. Slutrapport av den arbetsgrupp som utrett barns växelvisa boende. Förmåner och tjänster när barn bor växelvis hos föräldrarna. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 18/2018.

⁹⁶ Slutrapport om växelvist boende 2018, s. 53–54.

viktigt att ta reda på och beakta barnets egen åsikt. Barnatillsyningsmän och andra aktörer som tillhandahåller tjänster vid separationer ska ta särskild hänsyn till detta i sitt arbete. Barnombudsmanen fäster vikt vid att **barn som lever i en separationssituation ska erbjudas stöd och möjlighet att påverka sådant som är viktigt för dem och påverkar smidigheten i deras vardag.**

Barnombudsmanen har redan tidigare fäst vikt vid stridiga separationer och deras negativa konsekvenser i barnfamiljer. Barnombudsmanen har påpekat att hörandet av barn och barns delaktighet till exempel vid familjemedling eller så kallad Follo-medling inte förverkligas på önskat sätt.⁹⁷ Dessutom har barnombudsmanen uppmanat samhället att ordna stöd för parförhållanden.⁹⁸ Samhällets stöd är av största vikt för familjerna också vid andra problem än sådana som har att göra med parförhållandet, till exempel sjukdomar, utkomstsvårigheter, olyckor eller uppfostringssvårigheter, och stödet bör vara tillgängligt på ett jämlikt sätt i hela landet med beaktande av familjernas mångformighet. I regeringsprogrammet 2019 konstateras det att det inte på alla håll finns systematiska och likvärdiga stödformer för välfärd i föräldraskapet och parrelationen eller för lösning av problematiska situationer, såsom rådgivning för parrelationer eller tjänster i sam-

band med skilsmässa.⁹⁹ Som metoder för att förbättra situationen nämns fortsättning av programmet för utveckling av barn- och familjetjänster, vilket innefattar bland annat spridning av modellen med familjecenter och utveckling av rådgivningsbyråernas roll, samt stärkande av parrelationsarbete och stöd i föräldraskapet. **Barnombudsmanen påpekar att enbart stöd till föräldrarna inte är tillräckligt, utan att man i olika kris- och problemsituationer ska fästa särskild vikt vid behoven hos barnen i familjen och även förmå tillhandahålla dem stöd som är oberoende av föräldrarna. Social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd bör stöda barnatillsyningsmännens och familjerådgivningarnas arbete genom nationella anvisningar.**

I regeringsprogrammet nämns också beredningen av familjeledighetsreformen, vilken enligt regeringsprogrammet ska genomföras så att båda föräldrarna får lika många kvoterade månader. De inkomstrelaterade ledigheter som är kvoterade för pappor ska förlängas utan någon förkortning av den andel som för närvarande kan användas av mammorna. Dessutom ska det i familjeledigheterna ingå en föräldraledighetsperiod som kan disponeras enligt eget val. I regeringsprogrammet står det också att hemvårdsstödet ska bibehållas i sin nuvarande form. Reformen

bereds i en trepartsarbetsgrupp.¹⁰⁰ Regeringen publicerade linjedragningarna för beredningen i februari 2020. I och med reformen skulle familjernas totala antal dagpenningdagar öka från 11,5 månader till drygt 14 månader. Båda föräldrarna skulle få en lika stor kvot som omfattar 164 dagpenningdagar, dvs. cirka 6,6 månader. Den ena föräldern kan överlåta 69 dagar av sin kvot till den andra föräldern. Den gravida föräldern skulle få en dagpenningperiod som är cirka en månad lång före utbetalningen av föräldrapenningen inleds. Ensamförsörjare skulle få tillgång till båda föräldrarnas dagpenningkvot. Reformen träder i kraft tidigast 2021.¹⁰¹ Linjedragningarna om reformen går i rätt riktning och bör understödjas. **Barnombudsmanen har berömt den planerade modellen för flexibilitet i fråga om olika familjer och situationer, men påmint om betydelsen av att möjliggöra amning, umgängesföräldrarnas rätt till familjeledigheter, möjliggörande av deltidarbete samt höjning av ersättningsnivån för familjeförmåner.** Den fortsatta beredningen kommer att visa hurdan effekt reformen kommer att ha på barnets rättigheter. Beaktandet av barnets rättigheter kan effektiviseras genom ett fast samarbete med aktörerna som bereder den nationella barnstrategin.

Artikel 18 (3): Barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

År 2019 återinfördes den subjektiva rätten till småbarnspedagogik på heltid för alla barn, då den år 2016 hade begränsats till att gälla endast barn till heltidsarbetande eller studerande föräldrar och situationer beroende av prövning. Återinförandet träder i kraft i augusti 2020.¹⁰² Samtidigt återställs dimensioneringen av antalet pedagoger i barngrupper avsedda för barn som fyllt tre år till en nivå med högst sju barn per pedagog, då relationstalet efter ändringen år 2016 var 8:1.¹⁰³ En positiv förändring inom småbarnspedagogiken var också sänkningar av dagvårdsavgifterna som genomför-

des redan 2016.¹⁰⁴ Småbarnspedagogiken behandlas också i årsbokens avsnitt om utbildning.

När det gäller stödet till barnfamiljer är det i allmänhet ett problem att tjänsterna för barnfamiljer har organiserats på olika sätt i olika kommuner och att tillgången på tjänster är ojämn. Man har försökt lösa situationen genom en helhetsreform av kommunerna, landskapen, socialvården och hälsovården under hela 2000-talet. I mars 2019 visade sig dessa reformer återigen vara för stora att genomföra inom den önskade tidtabellen, vilket ledde till att regeringen

avgick och reformen överfördes till den nuvarande regeringen. För att det samhällsstöd som föräldrarna behöver ska genomföras jämlikt på olika håll i Finland, är det absolut nödvändigt att hitta en lösning som garanterar tillgång till social- och hälsovårdstjänster. Samtidigt bör man dock beakta sätten att anordna bildningstjänster och säkerställandet av dessa tjänsters kvalitet. **Ur barnombudsmannens synvinkel behöver familjer där någon familjemedlem har specialbehov såsom funktionsnedsättning, sjukdom eller beteendestörningar i synnerhet olika stödtjänster**

för att klara av vardagen. En familj är en helhet där varje medlem påverkar de andra medlemmarna. Om en familjemedlem har större behov än de andra, kan det belasta familjen så att stödbehovet inte längre kan tillgodoses med hjälp av bastjänster. Det är väsentligt att servicesystemet förmår svara på stödbehovet snabbt och med låg tröskel.

En speciell och positiv formulering med anknytning till familjelivet i re-

geringsprogrammet är åtgärderna som har att göra med familjeåterförening. Enligt regeringsprogrammet har man för avsikt att utreda ”problemen i samband med familjeåterföreningar, liksom huruvida inkomstgränserna för dem som får internationellt skydd, dvs. de inkomstgränser som tillämpas på anknytningspersoner, är skäligen. Här beaktas skyddet för familjelivet, tillgodoseendet av barnets bästa och den nivå

och praxis för utkomstförutsättningar som tillämpas i de andra nordiska länderna. Utkomstförutsättningar ska inte längre tillämpas på minderåriga anknytningspersoner som fått uppehållstillstånd på grund av ett behov av internationellt skydd.”¹⁰⁵ Precis som det konstateras redan i själva formuleringen i regeringsprogrammet ska åtgärderna främja tillgodoseendet av barnets bästa och barnets rättigheter.

Fritid

Artikel 31: Barn har rätt till vila, lek och fritid samt rätt att delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Enligt artikel 31 i konventionen om barnets rättigheter har barn rätt till vila, fritid, lek och kultur. I den allmänna kommentaren om artikeln fastställs det att frivillig, rolig och flexibel lek är livsviktigt för barnet. Vila är å sin sida fysisk eller psykisk avslappning och sömn. Det är viktigt att fritiden också innehåller tid som är fri från ledd verksamhet, och inte enbart målinriktade fritidsaktiviteter.¹⁰⁷ Artikel 31 är en av de mest barnspecifika artiklarna i FN:s konvention om barnets rättigheter och därför mycket betydelsefull. Den garanterar barnet rätten att förverkliga sig själv och utvecklas så fullständigt som möjligt. I genomförandet av denna uppgift har beaktandet av barnets åsikt en särskild betydelse.

Under de senaste åren har barnets rätt

till hobbyer och hobbyernas betydelse för barnets utveckling varit föremål för livlig diskussion. Hobbyer har också blivit vanligare bland barn och ungdomar under 2010-talet. 88 procent av 6-åringarna, 95 procent av 7-14-åringarna och 83 procent av 15-19-åringarna berättade att de har en hobby, då andelarna år 2012 var cirka sju procent lägre. Den mest populära hobbyn var motion och 88 procent av de som svarade berättade att de utövar motion i någon form. Även dator- och konsolspel, friluftsliv och läsning var populära hobbyer.¹⁰⁸

Det finns också element som förorsakar ojämlikhet, i synnerhet i samband med ledda hobbyer. Olika undersökningar har visat att barns och ungdomars möjligheter att ha en hobby har ett starkt samband med den ekonomiska situationen. I

Ungdomsbarometern uppgav till och med 39 procent av enkättagarna i åldern 15-29 år att de låtit bli att påbörja en hobby på grund av brist på pengar och 28 procent berättade att de avslutat en hobby av samma orsak.¹⁰⁹ Den ekonomiska situationen påverkar också utövandet av motion. I en undersökning om ungdomars fritidsaktiviteter var det 32 procent av barn och ungdomar i familjer med en svag ekonomisk situation som rörde på sig varje vecka i en motions- eller idrottsförening, medan motsvarande andel i familjer med en god ekonomisk situation var 55 procent. Kostnaderna för att utöva motion är höga i synnerhet i huvudstadsregionen, där en fjärdedel av föräldrarna till barn i åldern 6-14 år berättar om månadsavgifter på över 100 euro.

⁹⁷ Regeringsprogrammet 2019, s. 159.

⁹⁸ Barnombudsmannens berättelse till riksdagen 2018, 168.

⁹⁹ <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/2019-8/lapsiasiavaltuutettu-parisuhteiden-tuki-hallitusohjelman-karkeen-avioerot-laskuun/> (hämtad 6.1.2020).

¹⁰⁰ Regeringsprogrammet 2019, s. 143.

¹⁰¹ Regeringsprogrammet 2019, s. 135 och <https://stm.fi/sv/reform-av-familjeledigheterna>.

¹⁰² Social- och hälsovårdsministeriets pressmeddelande 5.2.2020 ”Reformen av familjeledigheterna syftar till att öka välbefinnandet och jämställdheten”.

¹⁰³ https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/lapsen-oikeus-kokoaikaiseen-varhaiskasvatukseen-palautuu?_101_INSTANCE_LZ3RQ-Q4vvWXR_languageId=sv_SE (hämtad 6.1.2020).

¹⁰⁴ https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/kolme-vuotta-tayttaneiden-varhaiskasvatuksen-ryhmakokoja-pienennetaan?_101_INSTANCE_LZ3RQ-Q4vvWXR_languageId=sv_SE (hämtad 6.1.2020).

¹⁰⁵ Lag om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016).

¹⁰⁶ Regeringsprogrammet 2019, s. 84.

¹⁰⁷ CRC/C/GC/17. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_17_julkaisu.pdf

¹⁰⁸ Hakanen, T & Myllyniemi, S & Salasuo, M (red.) 2019. Oikeus liikkuu. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Statens idrottsråds publikationer 2/2019. Statens ungdomsråds publikationer nr 61.

Infografik: <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Vapaa-ajantutkimus-infografiikka-netti.pdf> (hämtad 11.1.2020).

¹⁰⁹ Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (red.) 2018. Läroftigar och -väggenar. Ungdomsbarometern 2017. Helsingfors: Ungdomsforskningsällskapet / Ungdomsforskningsnätverket, Statens ungdomsråd. https://tietoaouorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf

Fritidsaktiviteter är inte områden fria från våld och trakasserier. Nio procent av 10–14-åringarna och till och med 36 procent av 15–19-åringarna berättade att de blivit mobbade, diskriminerade eller i övrigt osakligt behandlade i sina motionsaktiviteter. Barnombudsmannen skrev ett verk om barnets rättigheter i samband med hobbyverksamhet, där ombudsmannen behandlade mobbning, diskriminering och osaklig behandling som barn och ungdomar upplever i samband med motion och idrott.¹¹⁰ Barnombudsmannen understryker att fritiden utgör ett centralt område av livet i fråga

om tillgodoseendet av barnets rättigheter och tryggheten av barnets välfärd samt att det är av väsentlig vikt att säkerställa att alla barn och ungdomar har rätt att utöva en hobby och tillbringa sin fritid på ett tryggt sätt och i en miljö där deras rättigheter respekteras. Enbart egenkontroll är inte tillräckligt, utan det är viktigt att undervisnings- och kulturministeriet samordnar ett nationellt program för förebyggande av våld, osaklig behandling och trakasserier tillsammans med olika aktörer. Denna samordning ska sträcka sig till såväl motions- och idrottsfältet som hobbyer inom kulturen.

¹¹⁰ Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (red.) 2018. Lärostigar och -väggenar. Ungdomsbarometern 2017. Helsingfors: Ungdomsforskningsallskapet / Ungdomsforskningsnätverket, Statens ungdomsråd. https://tietoanurista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf

Det är absolut nödvändigt att höra barn och ungdomar i den offentliga diskussionen och beslutsfattandet som gäller fritiden. I undervisnings- och kulturministeriets enkät för skolelever visades 74 procent av dem som svarade helst hemma på sin fritid, 70 procent var helst med kompisar och endast 44 procent sysslade helst med hobbyer utanför hemmet. Det fanns ingen större skillnad mellan eleverna i klasserna 1–6 och eleverna i klasserna 7–9. Så mycket som 53 procent av dem som svarade önskade att de skulle ha mer tid med kompisar och 41 procent att de skulle ha mer tid på egen hand. 35 procent av eleverna i klasserna 1–6 och 18 procent av eleverna i klasserna 7–9 önskade att de skulle ha mer tid hemma med föräldrarna och familjen. Endast 15 procent av dem som svarade önskade att de skulle ha fler hobbyer.¹¹¹

Redan under den förra regeringsperioden fastställdes ett mål om en hobbygaranti¹¹², enligt vilket varje barn och ung person ska garanteras åtminstone en hobby. Arbetsgruppen som inrättades för att utreda genomförandet av garantin presenterade åtskilliga metoder med vilka deltagandet i hobbyverksamhet kunde ökas. I utredningen föreslogs det att hobbyverksamhet ska sammankopplas med skoldagen och att skollokaler ska utnyttjas för ordnande av hobbyverksamhet. Dessutom fästes det uppmärksamhet vid hobbyverksamhet för barn i mindre bemedlade familjer, de höga avgifterna för hobbyverksamhet och tillgången till redskap. Särskild vikt fästes också vid de bristfälliga hobbymöjligheterna för barn som är beroende av skolskjutsar. För tonåringar rekommenderades ökade möjligheter till ”avslappnad” hobbyverksamhet vid sidan av målinriktade och tävlingsinriktade hobbyer, eftersom många slutar att utöva hobbyer när de fyllt 13 år. Som nya idéer föreslogs hobbyveckor när barn och unga kunde pröva på olika aktiviteter samt en hobbyapp i mobilen som gör det lättare att hitta och utvärdera olika hobbyer. Dessutom redogjordes det i rapporten för flera olika lokala och framgångsrika förfaranden. I Ungdomsforskningsnätverkets rapport om hobbygarantin¹¹³ konstaterades det att kommunerna hade dålig kännedom om begreppet hobbygaranti och att garantin inte förverkligades i tre av de fyra granskade kommunerna. **Barnombudsmannen föreslår att förslagen i rapporten publiceras av arbetsgruppen för hobbygarantin tas upp på nytt i diskussionen om barns och ungdomars fritid.**

I diskussionen om hobbygarantin har man övergått till att främja barns och ungdomars fritidsaktiviteter enligt den s.k. isländska modellen. I regeringsprogrammet 2019 har detta inskrivits med formuleringen ”alla barn och unga ska garanteras en genuin möjlighet att ha en hobby som intresserar dem i anknytning till skoldagen.” Dessutom konstateras det att Finland ska skapa en egen version av den isländska modellen. Åtgärderna som nämns i detta sammanhang följer lågt de ovan nämnda, redan tidigare presenterade förslagen.¹¹⁴ Barnombudsmannen besökte Reykjavik för att bekanta sig med Islands modell och observationerna var till vissa delar kritiska. Barnombudsmannen reagerade i synnerhet på att förfarandena leddes av vuxna och att barnens delaktighet var tunn.¹¹⁵ Tillämpning av den isländska modellen som inskrivits i regeringsprogrammet på ett sätt som passar Finland bör understödjas åtminstone vad gäller målet att modellen ska sträva efter att stärka också varje barns mer fria hobbyverksamhet, i stället för att hobbyverksamheten enbart är inriktad på kraftigt målinriktade hobbyer. I regeringsprogrammet fastställs också mål och metoder för helheten som omfattar kultur, ungdom, idrott och motion. Målen och metoderna ska främja en aktiv livsstil hos barn och deras deltagande i kultur och konst.¹¹⁶ Dessa åtgärder skulle följa artikel 31 i konventionen om barnets rättigheter, som erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Arbete som till exempel följer den isländska modellen har redan inletts vid undervisnings- och kulturministeriet.¹¹⁷ I detta arbete ska inte bara delaktigheten beaktas, utan också som en särskild faktor barnets trygghet, oberoende av hur målinriktad eller fri hobbyverksamheten är.

Det är viktigt att barnen och ungdomarna inkluderas i planeringen av en meningsfull fritid i samband med alla reformer som gäller barns och ungdomars fritid. Ledda och målinriktade hobbyer är inte nödvändigtvis efterfrågade av barn och ungdomar, och enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter är de inte heller tillräckliga för att trygga den rätt som avses i artikel 31¹¹⁸. En alltför mål- och tävlingsinriktad hobby kan tvärtom belasta barnet och tillsammans med de övriga områdena i livet, såsom skolan, förorsaka för stor press. Enligt undersökningen Barnbarometern 2018 upplever cirka en tredjedel av barnen i sexårsåldern att tävlingsmoment är otrevliga.¹¹⁹

¹¹¹ Resultat av Skolelevsenkäten 2019. <https://youngart.fi/okmn-valtakunnallinen-koululaiskysely-2019-on-valmistunut/>

¹¹² Främjande av barns och ungas hobbymöjligheter: lättare bidragspraxis och underlättande av frivilligverksamheten (2017) Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 10/2017.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79521/OKM_10_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (hämtad 2.2.2020).

¹¹³ Haanpää, L. 2019. Harrastustakuu. Yhdenvertaisuuden asialla. Helsingfors: Ungdomsforskningsnätverket & Ungdomsforskningsallskapet. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/harrastustakuu_digi_final.pdf (hämtad 2.2.2020).

¹¹⁴ Regeringsprogrammet 2019, s. 167.

<https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma53>

¹¹⁶ Regeringsprogrammet 2019, s. 172–714.

¹¹⁷ https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/islannin-mallista-suomalainen-toteutus-valmistelu-aloitettu?_101_INSTANCE_LZ3RQ4vvWXR_languageId=sv_SE

¹¹⁸ CRC/C/GC/17. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_17_julkaisu.pdf

¹¹⁹ http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/11/LA_lapsibarometri2018_221118.pdf

Utbildning och lärande

Artikel 28: Barn har rätt till kostnadsfri grundskoleutbildning. Staten ska främja utbildning på andra stadiet och studiehandledning samt förebygga att skolgången avbryts.

Artikel 29: Utbildning ska syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter. Utbildningen ska främja respekt för mänskliga rättigheter, barnets föräldrar samt barnets egen och andras kultur.

Enligt artikel 28 i konventionen om barnets rättigheter har barnet rätt till kostnadsfri grundskoleutbildning. Enligt artikel 29 ska utbildningen utveckla barnets förmågor, respekten för mänskliga rättigheter, för barnets föräldrar, för barnets egen och andras kultur och levnadsmiljö samt toleransen. Utbildningens obligatoriska aspekt är inte bunden till närvaro i skolan, utan utbildning kan också ordnas på andra ställen. FN:s kommitté för barnets rättigheter har understrukt utbildningens och lärandets betydelse för barnets rättigheter genom att göra dem till tema för sin första allmänna kommentar år 2001¹²⁰. Utbildning stöder barnets rätt att utvecklas och genom en kostnadsfri utbildning kan man svara på principen om icke-diskriminering. Barnets delaktighet och rätt att uttrycka sin åsikt ska möjliggöras i vardagen i skolan såväl i olika beslutssituationer som i frågor med anknytning till utbildningsarrangemang.

Den strategiska helheten ”Kunnandets, bildningens och innovationernas Finland” i regeringsprogrammet 2019 innehåller mål och metoder med anknytning till utbildning.¹²¹ Målet är att höja utbildnings- och kunskapsnivån, minska skillnaderna i lärande och öka den utbildningsmässiga jämlikheten. Långsiktiga metoder ska hittas genom att före utgången av 2020 utarbeta en färdplan för kunnande och lärande för 2030. Alla

de definierade åtgärderna gäller på ett eller annat sätt barn. Åtgärderna är många och har i samma stil som det övriga regeringsprogrammet formulerats på en allmän nivå, men delvis också synnerligen detaljerat. Det är en utmaning att överblicka helheten samt de olika åtgärdernas inverkan på varandra och på ett bredare plan på hela regeringsprogrammets mål.

Ett av målen i regeringsprogrammet är att säkerställa att alla som går ut grundskolan också slutför en utbildning på andra stadiet. Åtskilliga metoder för att uppnå detta har inskrivits i regeringsprogrammet. Bland annat har man för avsikt att höja läropliktsåldern till 18 år, vilket förutsätter att utbildningen på andra stadiet är avgiftsfri. Dessutom utvecklas olika metoder för att underlätta övergången till utbildning på andra stadiet. Målen är värda att understöda, men de är ännu förknippade med många frågor som behöver lösas. Utbildningen på andra stadiet bör vara givande och meningsfull för varje studerande, för att studeranden ska förbinda sig att slutföra utbildningen. Man bör alltså inte försöka uppnå målet enbart genom att varje studerande hittar eller anvisas en studieplats. Till detta anknyter också den metod som inskrivits under målet om en jämställd och jämlik utbildning, enligt vilket åtgärder genast ska vidtas när problem med kvaliteten upptäcks inom utbildningen på

andra stadiet.¹²² Enligt formuleringen är syftet att främja utbildningens kvalitet, lärarnas arbetsvillkor och de ungas välbefinnande vid läroanstalterna. Resurserna för närundervisning och handledning ska särskilt beaktas. I programmet nämns också åtgärder med anknytning till genomförandet av reformen av yrkesutbildningen, med hjälp av vilka utbildningen på andra stadiet ska utvecklas. Dessa är minimiförutsättningar för att kravet på att alla ungdomar ska delta i utbildning på andra stadiet över huvud taget ska vara en åtgärd värd att eftersträva ur ett perspektiv som omfattar ungdomars rättigheter.

Barnets utbildningsväg börjar redan inom småbarnspedagogiken, vars betydelse för barnets uppväxt och utveckling idag förstås bättre än förut. Enligt regeringsprogrammet ska ett åtgärdsprogram genomföras för att främja kvaliteten och jämlikheten och öka deltagandet inom småbarnspedagogiken.¹²³ Av dessa åtgärder har återinförandet av den subjektiva rätten till småbarnspedagogik på heltid redan genomförts, och den träder i kraft i augusti 2020. Till dessa åtgärder anknyter även en minskning av gruppstorleken för barn över 3 år. I regeringsprogrammet fastställs ett krav på att privata tjänster inom småbarnspedagogiken ska uppfylla samma kvalitetskriterier som offentliga tjänster. Dessutom kommer det under regeringsperioden att utredas om en

begränsning av strävan efter vinst kan omfatta småbarnspedagogiken på samma sätt som i fråga om den grundläggande utbildningen. Målen i dessa punkter i regeringsprogrammet är positiva med tanke på barnets rättigheter.

I Finland fastställs anordnandet av grundläggande utbildning i lagen om grundläggande utbildning, vars 31 § garanterar alla barn rätt till avgiftsfri grundläggande undervisning. Rätten till avgiftsfrihet innebär att inte bara undervisningen, utan också de läromedel som behövs, t.ex. läroböcker, är avgiftsfria för eleverna. Var och en ska också garanteras möjlighet till också annan undervisning än grundläggande undervisning samt möjlighet att utvecklas oberoende av förmögenhet. **Barnombudsmannen har upprepade gånger påmint om betydelse av en avgiftsfri grundläggande utbildning. Våren 2019 uppmärksammades ämnet med en separat kampanj.**

Tillgången till grundläggande undervisning är starkt förknippad med skolans placering. Skolnätet har sedan 1990-talet inskränkts med hårda nypor och antalet grundskolor har halverats. Då det år 1990 fanns 4 869 grundskolor var antalet 2018 endast 2 346. Det allt glesare skolnätet försämrar elevernas jämlika möjligheter att delta i undervisningen och skolresornas längd är ett hot mot barnens sociala relationer, möjligheterna att utöva fritidsaktiviteter och barnens hälsa. Det är dock positivt att ungdomar bosatta i glesbygden är lika positivt inställda till utbildning som ungdomar bosatta i tillväxtcentra. I Ungdomsbarometerns tillläggssampel som omfattade ungdomar bosatta i glesbygden upptäcktes det att ungdomarna var nöjda med livet och i högre grad än andra ungdomar upplevde att de lärde sig t.ex. beslutsförmåga, för-

måga att arbeta målinriktat och problemlösning i skolan. Utbildningsvalen bland ungdomar bosatta i glesbygden styrdes i högre grad av intresset för utbildningsområdet än av boendeorten – precis som för ungdomar bosatta i tillväxtcentra.¹²⁴ De i sig positiva undersökningsresultaten eliminerar emellertid inte samhällets skyldighet att tillgodose lika möjligheter att utvecklas för alla barn och ungdomar. Samtidigt som man utökar barns skyldigheter att delta i småbarnspedagogik och utbildning, måste man komma ihåg att se till att skolnätet är heltäckande och tillräckligt nära barnen och ungdomarna. Enligt regeringsprogrammet ska principen om närdaghem främjas.¹²⁵ I fråga om utbildningen på andra stadiet fastställs det att man ska se till att det finns ett täckande nätverk med utbildning på andra stadiet i hela landet.¹²⁶ Ingen motsvarande formulering har inskrivits om den grundläggande utbildningen. För att en jämlik utbildningsväg ska kunna tryggas för alla barn, förutsätts det att undervisning ordnas på alla utbildningsstadier på ett rimligt avstånd från eleverna och studerandena. Inskränkningen av skolnätet är redan nu verklighet i glesbygden och skoldagarna är långa för många elever även i klasserna 1–6.

I lagen om grundläggande utbildning föreskrivs inte bara om den grundläggande utbildningen och läroplikten, utan också om förberedande undervisning före den grundläggande utbildningen och undervisning av barn intagna för specialiserad sjukvård. Kommunen ansvarar för anordnandet av undervisning och det gäller alla barn som vistas i kommunen – även barn som saknar hemkommun eller permanent uppehållstillstånd. Till exempel barn placerade på annan ort via barnskyddet och papperslösa barn har alltså

rätt till grundläggande utbildning anordnad av kommunen i den kommun där de vistas. I lagen om grundläggande utbildning föreskrivs det separat om rätt till tolknings- och biträdestjänster och övriga undervisningstjänster samt specialundervisning för barn med funktionsnedsättningar. I regeringsprogrammet har också rätten att slutföra den grundläggande utbildningen för alla unga, personer som kommit till landet mitt i sin utbildning och papperslösa inskrivits som en åtgärd. Denna åtgärd har inte på något sätt kopplats till säkerställandet av utbildning på andra stadiet i programmet, och det förblir därför oklart om till exempel papperslösa under 18 år i fortsättningen har rätt även till avgiftsfri utbildning på andra stadiet.

Anordnandet av undervisning på elevens modersmål är en grundläggande rättighet som gäller finsk- och svenskspråkiga barn samt barn som använder samiska språket på de områden där samiska talas. Hörselskadade ska få undervisning på teckenspråk enligt graden av hörselskada. Barnombudsmannen har i sina utlåtanden fäst vikt vid romska elevers rätt att få undervisning och tjänster på sitt modersmål.¹²⁷ **Även samiska barns rätt att få undervisning på sitt eget språk utanför samernas hembygdsområde bör förbättras.**

¹²⁰ CRC/GC/2001/1

¹²¹ Regeringsprogrammet 2019, s. 164–173.

¹²² Regeringsprogrammet 2019, s. 169.

¹²³ Regeringsprogrammet 2019, s. 168–169.

¹²⁴ Pulkkinen, J. & Rautopuro, J. 2018. Opin polut ja pientareet harvaan asutuilla alueilla. Ungdomsbarometern 2017, tilläggsampel. Helsingfors: Statens ungdomsråd. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/08/Nuorisobarometri_2017_Lis%C3%A4tos_.pdf (hämtad 18.1.2020).

¹²⁵ Regeringsprogrammet 2019, s. 168.

¹²⁶ Regeringsprogrammet 2019, s. 105.

¹²⁷ Se bl.a. barnombudsmannens utlåtande om genomförandet av minoritetsspråksstadgan; http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2020/01/LAPS_launto_UM_kieliperuskirja_150120.pdf (hämtad 18.2.2020)

Skoltrivsel och skolframgång

Skolelevernas välbefinnande följs upp med hjälp av enkäten Hälsa i skolan, som genomförs vartannat år av Institutet för hälsa och välfärd. År 2019 besvarades enkäten Hälsa i skolan av 99 686 elever i klasserna 4 och 5 i den grundläggande utbildningen, 87 283 elever i klasserna 8 och 9, 44 597 elever i klasserna 1 och 2 i gymnasiet och 23 419 första och andra årets studerande vid yrkesläroanstalter. I Enkäten hälsa i skolan ställs omfattande frågor om barns och ungdomars skolgång, välbefinnande, hälsa, sociala relationer och erfarenheter av att vara offer. Enligt enkäten Hälsa i skolan trivs finländska barn och ungdomar i skolan: över hälften av de som svarade tyckte om att gå i skolan på alla klasser och nivåer som granskades. Det var vanligast att tycka om att gå i skolan bland pojkar som studerade vid yrkesläroanstalter (84 %) och flickor i klasserna 4 och 5 inom den grundläggande utbildningen (82 %). Det var minst vanligt att tycka om att gå i skolan bland ungdomar i klasserna 8 och 9 inom den grundläggande utbildningen (60 %). Ungdomsbarometern 2017 behandlade finländska ungdomars attityder till lärande och utbildning. Av ungdomarna som deltog i enkäten trodde till och med 94 procent att utbildningen väsentligt förbättrar möjligheterna att hitta ett arbete. Ungdomarna som besvarade barometern ansåg att allmänbildning är värdefullt och största delen berättade att de studerar inom ett område som är meningsfullt för dem.¹²⁸

PISA-undersökningen som publicerades hösten 2019 visade att de finländska barnen tillhör de bästa läsarna i Europa tillsammans med barnen från Estland och Irland, men att skillnaderna i läskunnighet är de största i mätningshistorien: de utmärkta läsarnas andel (14,5 %) har förblivit så gott som oförändrad, men de svaga läsarnas andel har på tio år ökat från 8,1 procent till 13,5 procent. I Finland är skillnaden i läskunnighet mellan flickor och pojkar betydligt större än i de övriga OECD-länderna. Skillnaden i läskunnighet påverkades också av föräldrarnas socioekonomiska ställning, vars betydelse har ökat avsevärt på tio år. Så mycket som 63 procent av pojkarna uppgav att de läser endast ”om de måste”. I PISA-undersökningen 2018 granskades elevernas välbefinnande som en helhet som omfattade faktorer med anknytning till eleven själv, skolmiljön samt materiella och attitydrelaterade faktorer i miljön utanför skolan. I en granskning av materiella och objektivt mätbara faktorer tillhör Finland de rikaste länderna i världen. Endast de övriga nordiska länderna, Kanada och Australien är mer förmögna. Finländska barn är ganska nöjda med livet. Medelvärde på skalan 1–10 är 7,61. När sambandet mellan nöjdhet med livet och kunskapsgranskades, stack Finland ut från de övriga länderna och regionerna. Finland var det enda landet där både läskunnigheten och nöjdheten med livet var på en hög nivå.

Det är viktigt att stöda barns positiva attityd till skolan och studier. **Man ska stöda ställningen i skolan för i synnerhet barn som kommer från socioekonomiskt fattigare förhållanden och barn i en sårbar position samt säkerställa att de också får ta del av positivt erkännande.**

Enligt lagen om grundläggande utbildning har eleven rätt till en trygg inlärningsmiljö. Skolmobbing är ett fenomen som väcker diskussion bland både barn och vuxna. Enligt enkäten Hälsa i skolan 2019 upplevde cirka vart åttonde barn och ung person skolmobbing varje vecka. Mobbingen som förekom varje vecka hade minskat en aning sedan 2006, då 7,7 procent av ungdomarna i klasserna 8 och 9 berättade att de blev mobbade varje vecka. År 2019 berättade 5,5 procent av eleverna i klasserna 7-9 att de blev mobbade varje vecka. Det är po-

sitivt att mobbingen minskar på de högre utbildningsstadierna: 3,2 procent av studerandena i yrkesskolor och 1,1 procent av gymnasieeleverna berättade att de blev mobbade varje vecka. I yrkesskolorna har andelen minskat från fem procent år 2008, medan andelen i gymnasierna har förblivit så gott som oförändrad under de senaste 10 åren.¹²⁹ Eftersom det inte skett någon väldigt brant minskning av mobbingen, bör man också i fortsättningen satsa på relationerna mellan eleverna och fortsättningsvis främja olika mobbningsförebyggande program. För att förebygga mobbing har arbetsgruppen inrättat av undervisnings- och kulturministeriet i sin slutrapport föreslagit bl.a. att Finland ska grunda ett organ som har till uppgift att förmedla effektiva mobbningsförebyggande åtgärder till småbarnspedagogiken och skolmiljöerna.¹³⁰ Till slut stupar mobbingen

på människors respekt för varandra och tolerans av olikheter. **Barnombudsmannen påminner om att vuxna har en nyckelroll i förebyggandet av mobbing. De vuxnas uppgift är också enligt konventionen om barnets rättigheter att uppfostra barnen till att visa respekt och tolerans mot andra människor – både i skolan och i det övriga samhället.** Det är viktigt att arbetet mot mobbing inleds redan inom småbarnspedagogiken.

Tryggheten i skolmiljön har inte enbart att göra med relationerna mellan eleverna. Trafiken omkring skolan liksom skolbyggnaderna är en väsentlig del av skoldagen. Barnombudsmannen har påmint kommunerna om betydelsen av en trygg skolväg med ett brev i augusti 2019. Problem med anknytning

till inneluften är ofta en orsak till att medborgarna kontaktar barnombudsmannen, liksom öppna och föränderliga klasslokaler som förorsakar oroligheter. En orolig inlärningsmiljö äventyrar rätten till undervisning för i synnerhet barn som lider av olika uppmärksamhetsstörningar. När eleverna minskar i antal är det mer utmanande än förut för kommunerna att upprätthålla skolfastigheterna och det är inte heller lockande att investera i nya, hållbara lösningar. Barnombudsmannen påminner om att en fungerande skola är en viktig attraktionsfaktor för barnfamiljer och en investering som sträcker sig långt in i framtiden. **Kommunerna ska få stöd för att upprätthålla, renovera och låta bygga trygga inlärningsmiljöer för barn.**

Hälsa och välbefinnande

Artikel 24: Barn har rätt till bästa möjliga hälsa och till vård vid behov.

Artikel 24 i konventionen om barnets rättigheter gäller barnets rätt till hälso- och sjukvård och bästa möjliga hälsotillstånd. I regeringsprogrammet 2019 har åtskilliga målinriktade metoder samlats under målet ”Välfärden främjas och ojämlikheten minskas”. Alla dessa metoder har betydelse också för tillgodoseendet av barnets rättigheter. Som metoder för att främja likställdhet nämns bland annat att förbättra tjänsterna för personer med funktionsnedsättning genom att utveckla beaktandet av tjänster i rätt tid och de individuella servicebehoven samt stärka självbestämmanderätten för personer som använder social- och hälsovårdstjänster. I avsnittet betonas också tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna.¹³¹ Stärkandet av tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna understryks också som en del av främjandet av välfärden och hälsan. Fattigdom och utarmning ska minskas genom åtgärder med anknytning till fattigdom och hotande fattigdom bland barnfamiljer och genom att det samtidigt utvecklas förmåner och tjänster.

Det ska återigen göras ett försök att färdigställa strukturreformen av social- och hälsovårdstjänsterna under den innevarande regeringsperioden.¹³² Reformen kommer att ha betydande konsekvenser för tillgodoseendet av barnets rättigheter. Således ska denna reform, liksom den redan ovan behandlade re-

formen av den sociala tryggheten, genomföras i nära samarbete med den parlamentariska kommittén som bereder barnstrategin. En förbättring av social- och hälsovårdstjänsterna har också inskrivits som ett mål i regeringsprogrammet. Den huvudsakliga uppmärksamheten ligger på utveckling av bastjänsterna och på överföringen av tyngdpunkten från den specialiserade sjukvården till bastjänsterna.¹³³ Metoderna för att uppnå detta mål inkluderar inga separat åtgärder eller mål som gäller barn, men de har alla ändå lika stor betydelse också för genomförandet av social- och hälsovårdstjänsterna för barn. Det är till exempel klart att barn och ungdomar ska beaktas som en särskild patientgrupp i utvecklingsprogrammet som tryggar vård i livets slutskede, palliativ vård och smärtlindring. Som ett annat exempel kan man nämna den i regeringsprogrammet inskrivna utredningen av olika möjligheter att reglera komplementär och alternativ medicin. Barn är en särskilt sårbar grupp i olika vårdformer, oavsett om det är fråga om medicinskt godkända vårdformer eller komplementär och alternativ medicin. I regleringsalternativen är det således ytterst viktigt att beakta barn som en särskild grupp med tanke på både skyddet av barn och barns självbestämmanderätt, som ökar i takt med att de utvecklar sina färdigheter.

¹²⁸ Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. 2018.

¹²⁹ Enkäten Hälsa i skolan 2019. Tidsserier 2006 – 2019 åk 8–9 i grundl. utb., gymnasiet, yrkesläroanstalterna (hämtad 2.2.2020).

¹³⁰ Förebyggande av mobbing samt främjande av arbetsron inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen samt på andra stadiet. Slutrapport. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:16. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (hämtad 18.1.2020).

¹³¹ Regeringsprogrammet 2019, s. 144–145.

¹³² Regeringsprogrammet 2019, s. 153–156.

¹³³ Regeringsprogrammet 2019, s. 150–153.

Kvaliteten och tillgängligheten för mentalvårdstjänsterna för barn och ungdomar har länge väckt diskussion och en reform har planerats redan under tidigare regeringsperioder. I regeringsprogrammet 2019 nämns utarbetande av en strategi för mental hälsa och revidering av lagstiftningen om mentalvård och missbrukarvård. I regeringsprogrammet står det också att rusmedelsstrategin ska uppdateras som en del av arbetet för att minska beroendet. I samma avsnitt konstateras det att tobaksrökningen och den totala alkoholkonsumtionen samt skadorna

av drogmissbruk och spelproblemen ska minskas.¹³⁴ Delvis torde det i praktiken vara fråga om samma helheter. Det har inskrivits separat i regeringsprogrammet att tröskeln för mentalvårdstjänster för barn och unga ska göras lägre och att tjänsterna som en del av basservicen i ännu högre grad ska ges i rätt tid och vara tillgängliga. Dessutom ska kontakten mellan dem och de befintliga tjänsterna för barn och familjer och andra servicestrukturer intensifieras och tjänsterna i alkohol- och drogarbetet bland minderåriga ska tryggas regionalt och språkligt.

Mentala störningar hos barn och ungdomar

Diagnoserna på mentala störningar hos barn och ungdomar, efterfrågan på mentalvårdstjänster samt användningen av läkemedel har fortsatt att öka under hela 2000-talet. Beroende på definitionssättet lider från fem till nio procent av barnen av mentala störningar eller beteendestörningar. De vanligaste störningarna är aktivitets- och uppmärksamhetsstörningar, beteendestörningar, depressionstillstånd samt ångest.¹³⁵ I ungdomsåldern ökar förekomsten av störningar och flera symptom förekommer i högre grad samtidigt. Uppskattningsvis 15–25 procent av ungdomarna har någon mental störning.¹³⁶ Av alla barn som föddes i Finland 1997 har en diagnos på en mental störning registrerats för över en femtedel av barnen (20,7 procent). Flickor och pojkar fick i lika stor utsträckning psykiatriska diagnoser, men symptomen var mycket olika hos flickor och pojkar. Flickor fick två gånger oftare än pojkar en diagnos med anknytning till mentala störningar samt neurotiska, stressrelaterade och somatoforma störningar. Pojkar diagnostiserades för sin del oftare än flickor med störningar i den psykiska utvecklingen samt beteende- och känslöstörningar, vilka inkluderar till exempel aktivitets- och uppmärksamhetsstörningar eller ADHD.¹³⁷

De ökade klientmängderna syns som ett tryck på i synnerhet den specialiserade sjukvården. År 2018 mottogs vid Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt (HNS) sammanlagt 2 590 elektiva icke brådskande barnpsykiatriska remisser och 71 jourremisser. Antalet elektiva remisser har ökat med cirka 43 procent mellan åren 2014 och 2018. Av de stora städerna har Esbo (ca +97 procent) och Helsingfors (ca +60 procent) haft den proportionellt sett största ökningen mellan dessa år. I Vanda har antalet remisser ökat med cirka 23 procent.¹³⁸

Samtidigt har användningen av psykmediciner ökat bland barn och ungdomar. Barns och ungdomars användning av psykmediciner ökar i synnerhet i tonåren och ökningen är brantare för flickor än för pojkar.¹³⁹ Under de senaste decennierna har framför allt användningen av ADHD-läkemedel ökat. Mellan åren 2006 och 2016 femdubblades pojkarnas användning av ADHD-läkemedel och flickornas användning sexdubblades. Av alla 4–17-åringar fick 1,8 procent, dvs. sammanlagt 15 036 barn och ungdomar, sjukförsäkringsersättning för ADHD-läkemedel år 2016.¹⁴⁰ Till flickor ordineras särskilt depressionsläkemedel.

Med stöd av en registerundersökning av barn födda i Finland år 1997 vet man att mentala störningar hänger ihop med åtskilliga andra belastande faktorer såsom svagare skolframgång, föräldrar som får utkomststöd, föräldrar med låga inkomster, mentala störningar hos föräldrarna och förlust av en förälder på grund av skilsmässa eller död.¹⁴¹ **Undersökningsresultaten visar att det är nödvändigt att satsa på att minska den generationsöverskridande belastningen och att samhället måste satsa på att stöda inte bara barnens utan också föräldrarnas mentala hälsa.**

Det är också särskilt glädjande att strategin för psykisk hälsa publicerades redan i februari 2020. Strategin omfattar även tjänster inom alkohol- och drogarbetet samt alkohol- och drogprevention.¹⁴² Barns och ungas psykiska hälsa har valts ut som en prioritering i strategin. Det är positivt att det uttryckligen har inskrivits i strategin att främjandet av barns och ungas psykiska hälsa anknyter till den nationella barnstrategi som är under beredning.¹⁴³ Den psykiska hälsans inverkan på barns välbefinnande erkänns på ett brett plan i strategin, vil-

ket innebär att åtgärderna som vidtas i enlighet med strategin i betydande grad kommer att främja barns rättigheter inom många olika delområden av livet.¹⁴⁴

I regeringsprogrammet 2019 fastställs det att mödrar och familjer med missbruksproblem ska garanteras tillräckliga tjänster och rehabilitering. Detta stärker förhoppningsvis tjänsternas kontinuitet och förbättrar den jämlika tillgången på tjänsterna nationellt. Missbruksrehabilitering som inleds under graviditeten har stor betydelse för barnets framtida hälsa och välmående. En utredning som Institutet för hälsa och välfärd nyligen genomfört om tjänsterna för gravida kvinnor och spädbarnsfamiljer med missbruksproblem visar att tjänsterna i nuläget inte genomförs på det sätt som lagstiftningen förutsätter, utan att det finns stora skillnader mellan kommunerna. Utvecklingsförslagen enligt utredningen bör tas på allvar, så att alla barns rätt till bästa möjliga hälsoförhållanden kan tryggas.¹⁴⁵ **Barnombudsmannen har i anslutning till sitt utlåtande om lagen om klientavgifter påpekat att HAL-poliklinikavgifterna för gravida kvinnor som använder rusmedel borde tas bort.**

I regeringsprogrammet 2019 har metoder för att främja barns och ungdomars välfärd också inkluderats i strategihelheten med anknytning till utbildning. Målen och metoderna är motiverade och främjar för sin del tillgodoseendet av barnets rättigheter. Tillhandahållandet av tjänster med låg tröskel i anslutning till småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen stärks. Metoden i fråga har i regeringsprogrammet kopplats till barnstrategin. Dessutom har man för avsikt att utöka tjänsterna inom elev- och studerandevården samt främja en tre-stegsmodell för stöd inom småbarnspedagogiken och stärka den i grundskolan. Syftet med stärkandet av elevhandledningen är att öka välfärden, men också att underlätta övergången till utbildning på andra stadiet. Förebyggandet av mobbning inom både småbarnspedagogiken och vid läroanstalterna återkommer också i denna helhet. I avsnittet konstateras det att praxis som visat sig vara bra ska införas på nationell nivå och fortsättningen för effektfulla projekt ska tryggas. Det specificeras tyvärr inte i regeringsprogrammet vilken typ av praxis och projekt som avses i detta avsnitt.

¹³⁴ Regeringsprogrammet 2019, s. 145.

¹³⁵ Sourander, A. & Aronen, E. 2007. Lastenpsykiatria. I verket Lönnqvist, J. & Heikkinen, M. & Henriksson, M. & Marttunen, M. & Partonen, T. (red.) Psykiatria. Helsingfors: Duodecim, 556.

¹³⁶ Marttunen, M. & Kaltiala-Heino, R. 2007. Nuorisopsykiatria. I verket Lönnqvist, J. & Heikkinen, M. & Henriksson, M. & Marttunen, M. & Partonen, T. (red.) Psykiatria. Helsingfors: Duodecim, 591.

¹³⁷ Ristikari, T. & al. 2018.

¹³⁸ https://www.arviointikertomus.fi/sites/default/files/pdf/article-memo/2019/lasten_ja_nuorten_paasy_mielenterveyspalvelujen_piiriin.pdf (hämtad 1.2.2020).

¹³⁹ Ristikari, T. & al. 2018.

¹⁴⁰ Lasten ja nuorten ADHD:n lääkehoito lisääntynyt. Pressmeddelande.

https://www.kela.fi/ajankohtaista-tilastot/-/asset_publisher/S7FocUefTr02/content/lasten-ja-nuorten-adhd-n-laakehoito-on-yleistynyt (hämtad 1.2.2020).

¹⁴¹ Ristikari, T. & al. 2018.

¹⁴² Social- och hälsovårdsministeriets pressmeddelande 11.2.2020, på nätet

https://stm.fi/sv/artikeln/-/asset_publisher/uusi-mielenterveysstrategia-ryhdistaa-tulevaisuuden-mielenterveyspolitiikkaa

¹⁴³ Nationell strategi för psykisk hälsa och nationellt program för suicidprevention 2020–2030. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:6, s. 21.

¹⁴⁴ Strategin för psykisk hälsa, s. 24–25.

¹⁴⁵ Arponen, A. 2019. Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palvelut vuonna 2018. Nykytila ja kehittämissiehdotukset. THL arbetspapper 31/2019.

Även om det inte nämns i regeringsprogrammet fortsätter utvecklingen av riksomfattande elektroniska informationssystem. Det riksomfattande informationssystemet (Kanta-tjänsterna) började tas i bruk i hälsovården redan för flera år sedan, men systemet utvecklas fortfarande. Förutom yrkesverksamma inom hälsovården har även privatpersoner åtkomst till tjänsten. Privatpersoner kan granska sina patientuppgifter och utträta ärenden elektroniskt i tjänsten Mina Kanta-sidor. För närvarande pågår också arbetet för att utveckla motsvarande elektroniska tjänster även för kunduppgifter inom socialvården.¹⁴⁶

Elektroniska informationssystem har betydelse för barns och ungdomars ställning och tillgång till tjänster. Social- och hälsovårdsministeriet fastställde ursprungligen att vårdnadshavaren kan utträta ärenden i tjänsten Mina Kanta-sidor endast för barn under 10 år. Syftet med denna linjedragning var att uppnå balans mellan barnets delaktighet och integritetsskydd genom en tekniskt sett enkel åldersgräns, men linjedragningen förorsakade åtskilliga problem.¹⁴⁷ Föräldrarna upplevde att deras möjligheter att sköta ärenden med anknytning till sitt barns hälsa försvårades i onödig utsträckning. Samtidigt hade tjänsten inte heller utformats på ett sådant sätt att barnet själv faktiskt skulle ha haft tillräckliga möjligheter att använda tjänsten. Social- och hälsovårdsministeriet och THL har meddelat att det under 2020 kommer att bli möjligt att utträta ärenden även för barn som fyllt 10 år. Yrkes-

verksamma inom hälsovården registrerar i systemet 12–17-åriga patienters önskemål om utlämnande av uppgifter till vårdnadshavarna, om patienten är förmögen att fatta beslut om detta med tanke på sin ålder och utvecklingsnivå. Uppgifter om barn under 12 år utlämnas till vårdnadshavarna om ett sådant utlämnande inte av motiverade skäl hindras av hälsovårdspersonalen

Rusmedel är ett hot mot barns och ungdomars välbefinnande både när de används av vuxna och när de används av barnen själva. Ovan togs det ställning till den förbättrade tillgången till tjänster för gravida kvinnor med missbruksproblem. Föräldrarnas rusmedelsbruk var enligt socialarbetarnas bedömning en betydande orsak i samband med 26 procent av omhändertagandena.¹⁴⁸ Barns och ungdomars användning av rusmedel ska fortsättningsvis följas upp kontinuerligt och det finns inga skäl att inskränka åtgärderna för att minska försöken och användningen, även om användningen av vissa rusmedel har minskat. De ökade narkotikadödsfallen bland ungdomar är åtminstone i viss mån en indikation på att det har blivit lättare att få tag på narkotika och att blandmissbruk har blivit vanligare. Samtidigt är det i många kommuner svårt att få tillgång till i synnerhet missbruktjänster för minderåriga. **Barnombudsmannen ser allvarligt på att narkotikadödsfallen har ökat och att det har blivit lättare att få tag på narkotika, och kräver att bristerna i servicesystemet omedelbart korrigeras.**

Rusmedelsbruk bland barn

Enligt den internationella ESPAD-undersökningen¹⁴⁹ har den dagliga rökningen bland ungdomar minskat avsevärt. Då cirka en fjärdedel av 15-åringarna berättade att de rökte på 1990-talet, var det år 2019 endast sex procent av pojkarna och sju procent av flickorna i klass nio som rökte dagligen. Trenden att pröva på snus har varierat bland pojkarna: den nedåtgående trenden vände brant uppåt år 2007 och ökningen fortsatte fram till år 2015. Därefter vände trenden nedåt igen år 2019. Däremot har snusförsöken och -användningen ökat bland flickor. År 2019 hade 35 procent av pojkarna och 19 procent av flickorna prövat på snus.¹⁵⁰ Enligt enkäten Hälsa i skolan användes snus mest av pojkar i yrkesskolor, av vilka 20,3 procent berättade att de använde snus dagligen, i jämförelse med 4,4 procent för tio år sedan. Cirka 7 procent av pojkarna i gymnasiet och klasserna 7-9 berättade att de snusar dagligen. Snusningen har också mångdubblats bland flickor i yrkesskolor: då endast en tiondel procent berättade att de snusade åren 2008–2009, var andelen flickor som snusade dagligen redan 6,5 procent år 2019. Användningen av elcigarretter har däremot minskat. Då 8,4 procent av pojkarna i yrkesskolor berättade att de använde elcigarretter år 2017, var andelen 5,8 procent år 2019. Bland pojkarna i gymnasiet var andelarna några procentenheter lägre. Av flickorna använder endast under en procent dagligen elcigarretter.¹⁵¹

Under 2000-talet har det skett en positiv utveckling av alkoholkonsumtionen bland ungdomar. Andelen nyktra 15-åringar har ökat från cirka en tiondel till nästan en tredjedel. Bland pojkarna har det rikliga drickandet vid ett och samma tillfälle minskat sedan millennieskiftet, medan den positiva utvecklingen bland flickorna stannade av efter år 2015. En del av ungdomarna dricker dock fortfarande mycket. Av ungdomarna hade 22 procent druckit ett stort antal portioner, dvs. över sex portioner, vid ett och samma tillfälle under de senaste 30 dagarna – visserligen gällde detta för över hälften av ungdomarna år 1999. Användningen av och försöken med cannabis bland eleverna i klass nio hölls på en jämn nivå fram till år 2015. Därefter verkar användningen ha ökat i synnerhet bland pojkarna. Cannabisförsök förknippades med mindre risker än tidigare. År 2019 hade 13 procent av pojkarna och 9 procent av flickorna någon gång i livet prövat på cannabis. Användning av annan olaglig narkotika är ovanligt bland 15–16-åringarna. Tre procent av ungdomarna uppgav att de någon gång har prövat någon annan drog än cannabis.¹⁵² Resultaten går i samma riktning som resultaten av enkäten Hälsa i skolan. Enligt Institutet för hälsa och välfärd¹⁵³ har narkotikaanvändningen under de senaste åren ökat i synnerhet bland ungdomar i åldern 15–24 år och detta fenomen syns också som en ökning av de narkotikarelaterade dödsfallen. Enligt Statistikcentralen har de narkotikarelaterade dödsfallen ökat tre år i rad och ökningen har varit särskilt stor bland ungdomarna. År 2017 dog 12 personer i åldern 15–19 år på grund av narkotika, då motsvarande antal år 2018 var 20 personer. Sammanlagt ökade de narkotikarelaterade dödsfallen från 200 till så många som 261 personer.¹⁵⁴

¹⁴⁶ För mer information om beredningen, se social- och hälsovårdsministeriets projekt STM066:00/2019 samt barnombudsmannens utlåtande 17.1.2020 (http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2020/01/LAPS_Lausunto_STM_Asiakastietolaki_HEluonnos_17.1.2020.pdf)

¹⁴⁷ Se barnombudsmannens skrivelse till social- och hälsovårdsministeriet (2018) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/06/LAPS_kirjelm%C3%A4_OmaKanta_alaik%C3%A4iset_13062018.pdf.

¹⁴⁸ Heino, T. m.fl. 2016. Orsaker till placering av barn utom hemmet, bakgrund, tjänster och kostnader. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf

¹⁴⁹ Institutet för hälsa och välfärd ansvarar för European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, dvs. ESPAD-undersökningen.

¹⁵⁰ <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/espada/tutkimustuloksia>

¹⁵¹ Enkäten Hälsa i skolan 2019.

¹⁵² <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/espada/tutkimustuloksia>

¹⁵³ <https://thl.fi/fi/nuoria-huumeiden-ongelmakayttajia-on-enemman-kuin-koskaan-aikaisemmin>

¹⁵⁴ http://tilastokeskus.fi/til/ksyyt/2018/ksyyt_2018_2019-12-16_tie_001_fi.html

¹⁵⁵ MI 1/2019.

¹⁵⁶ https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/aineistot/Documents/KAA1_19_LaV_031019_Lapsiasiavaltuetun_toimisto_Tervo.pdf

Enligt artikel 24 i FN:s konvention om barnets rättigheter ska staten vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa. Sådana är bland annat fysisk bestraffning och andra grymma eller förnedrande bestraffningsformer samt könsstympning av kvinnor och flickor. År 2019 mottog riksdagen ett medborgarinitiativ¹⁵⁵, där det föreslogs att en lagberedning inleds för att förbjuda könsstympning av flickor och kvinnor med en speciallag. Könsstympning av flickor anses redan entydigt uppfylla rekvisitet för grov misshand-

del enligt 21 kap. 6 § i strafflagen. Även om könsstympning har varit ett straffbart brott, har barnombudsmannen krävt aktivare åtgärder av myndigheterna för att förebygga könsstympning. I sitt utlåtande om medborgarinitiativet ansåg barnombudsmannen att justitieministeriet ska utreda konsekvenserna av speciallagen innan den stiftas, i synnerhet med beaktande av konsekvenserna i de länder där specialreglering har tillämpats. Dessutom ska man också med hjälp av andra åtgärder än lagstiftning säkerställa att ingen könsstympning sker.¹⁵⁶

Barns medvetenhet om sina rättigheter och rättsmedel

Artikel 42: Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Barnombudsmannen understryker att rättsmedlen som barnen själva kan använda sig är mycket bristfälliga ännu i denna dag. Barn betraktas fortfarande inte i tillräcklig utsträckning som juridiska aktörer, vilket kan äventyra behandlingen av barn som likvärdiga medborgare. FN:s kommitté för barnets rättigheter rekommenderade i sina slutsatser till Finland 2011 att staten ska öka den allmänna medvetenheten och i synnerhet barnens medvetenhet om de olika besväringsförfarandena som de nationella systemen möjliggör. Barnombudsmannen, riksdagens justitieombudsman och barn- och familjeorganisationerna har strävat efter att aktivt informera om barns rättigheter och de tillgängliga rättsmedlen. Barnens kännedom om sina rättigheter och rättsmedel behöver dock fortsättningsvis utökas. Det ska säkerställas att de rättsmedel som är tillgängliga för barn är heltäckande. Rättsmedel med anknytning till den grundläggande utbildningen är ett betydande utvecklingsobjekt som kan nämnas till denna del. Behovet av rättskydd har ofta att göra med till exempel mobbning som sker i skolan.

Riksdagens justitieombudsmans webbsidor riktade till barn, via vilka barn också själva kan lämna in klagomål till

justitieombudsmannen, är ett bra framsteg för att främja barns rättsskydd. Det har skett en klar ökning av klagomålen som inlämnas av barnen själva. År 2019 mottogs 63 klagomål, av vilka 45 avgjordes, då antalet mottagna klagomål år 2018 var 26, av vilka 7 avgjordes. I normala fall leder cirka en femtedel av klagomålen till åtgärder, medan cirka 70 procent av klagomålen som inlämnas av barn leder till åtgärder. Detta visar att barn lämnar in klagomål om faktiska kränkningar av rättigheterna och att det finns ett stort behov av rättsmedel som är tillgängliga för barn.¹⁵⁷

Elektroniska tjänster är i dag en naturlig kontaktmetod för barn och ungdomar, och därför ska man se till att tjänsterna utvecklas på ett barnvänligt sätt. Det innebär bland annat att tjänsterna ska vara tillgängliga och begripliga för barn. Vid sidan av att utöka användningen av klarspråk ska man också fästa vikt vid att ämnen presenteras på ett sätt som passar olika åldersgrupper. Man kan till exempel använda bilder som hjälp. Även om det är viktigt att utveckla de elektroniska tjänsterna, måste man också se till att barn har möjlighet att personligen träffa aktören som tillhandahåller tjänsten om de vill det.

Specialfrågor

Barns rättigheter i straffrättsystemet

Artikel 37: Inget barn får utsättas för tortyr. Inget barn får utsättas för grym eller förnedrande bestraffning. Frihetsberövande av ett barn får endast användas som en sista utväg och då ska barnet behandlas human och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder.

Artikel 37 i konventionen om barnets rättigheter gäller barnets rätt att skyddas mot tortyr, grym och inhuman behandling och bestraffning samt olagligt eller godtyckligt frihetsberövande. Skyddspliktsen gäller inte enbart barn som är misstänkta för brott, utan också andra situationer där ett barn riskerar anhållas. Sådana situationer uppstår till ex-

empel i processen för asylsökande. Begränsningsåtgärderna som genomförs inom barnskyddet kan också leda till begränsning av barnets frihet. Kommittén för barnets rättigheter har i sin allmänna kommentar nr 8 tagit ställning till anhållningssituationer och understrukit att barnet ska skyddas mot alla typer av våld, dålig behandling, vanvård och försum-

melse. Kommittén har i synnerhet fäst vikt vid asylsökande barns situation, eftersom barn inte får bestraffas endast på grund av olaglig vistelse eller inresa i landet. Målet med inkvarteringen ska vara omsorg – inte fängsling. Barnets grundläggande behov ska tillgodoses och ett personligt rättsligt biträde ska alltid utses för barnet.¹⁵⁸

Artikel 40: Ett barn som misstänks för eller befunnits skyldigt att ha begått brott ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och tar hänsyn till barnets ålder.

I artikel 40 behandlas barnets rätt i en situation där barnet misstänks för eller har befunnits skyldigt att ha begått brott. Kommittén för barnets rättigheter publicerade i september 2019 allmän kommentar nr 24¹⁵⁹ om denna artikel. Kommentaren ersätter allmän kommentar nr 10 från år 2007 om barnets rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare.¹⁶⁰ Kommittén för barnets rättigheter grundar sin allmänna kommentar på synpunkten att barn till sin psykiska och fysiska utveckling skiljer sig från vuxna samt på att det har visat sig att det är skadligt för barn att hamna i straffrättsystemet och att det begränsar deras möjligheter att växa upp till ansvarstagande vuxna. Kommittén erkänner behovet att upprätthålla allmän ordning, men understryker att samhället även i fall där

ett barn har hamnat i straffrättsystemet ska följa de allmänna principerna i konventionen om barnets rättigheter och behandla barnet på ett sätt som främjar barnets människovärde och värdighet. I den allmänna kommentaren behandlas alla centrala faktorer som påverkar barnets ställning i straffprocessen, såsom en oberoende vuxens roll i situationer där barnets förälder eller juridiska företrädare inte kan bistå barnet, de lagar, normer, standarder, förfaranden, mekanismer och författningar vilka tillämpas på barn som anses ha begått brott samt de organ och institutioner där barnens ärenden behandlas, villkoren för frihetsberövande, principerna för styrning till service eller diversion, principerna för fastställande av minimiålder, häktningsarrangemangen samt att ersättande rättsmedel

såsom medling, överläggning och förlikning ska användas i första hand.

När det gäller Finland innebär artiklarna utmaningar i synnerhet med tanke på anhållande och hållande i förvar av barn, ovillkorliga fängelsestraff och privatlivet för barn som dömts för brott. Barnombudsmannen har gjort bedömningen att den nationella regleringen om behandlingen av barn i olika skeden av straffprocessen överensstämmer väl med kraven i konventionen om barnets rättigheter, även om konventionen nästan inte alls är synlig i lagberedningsmaterialet. Enligt barnombudsmannen har det dock varit problematiskt att ta barn i förvar i asylprocessen, eftersom tiden för tagande i förvar kan bli lång.¹⁶¹

Foto: Lauri Heikkinen / Valtioneuvoston kanslia

¹⁵⁷ Ämnet togs upp i nyheterna 22.2.2020 YLE: <https://yle.fi/uutiset/3-11220982>
¹⁵⁸ CRC/C/GC/8. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_8_julkaisu.pdf (hämtad 30.1.2020).
¹⁵⁹ CRC/C/GC/24. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2019/12/CRC_C_GC_24_julkaisu-5.pdf (hämtad 30.1.2020).
¹⁶⁰ CRC/C/GC/10. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_10_julkaisu.pdf (hämtad 30.1.2020).
¹⁶¹ Barnombudsmannens berättelse till riksdagen 2018, 197. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/02/LA_eduskuntakertomus_2018_FI_netto.pdf (hämtad 30.1.2020).

Lagstiftningen omsätts emellertid inte i praktiken. I ett färskt forskningsprojekt finansierat av statsrådets kansli konstaterades det att det finländska servicesystemet saknar systematiska metoder att ingripa i brott bland ungdomar, trots att det finns rikligt med internationell forskningsinformation om arbete med unga brottslingar. De olika vedertagna tillvägagångssätten, såsom samtal och utvärderingar, är inriktade på tidigt ingripande, medan målgruppen unga som upprepade gånger gör sig skyldiga till brott eller begår allvarliga brott inte har beaktats. Metoder för att ungdomar ska låta bli att begå brott, dvs. desistance, har inte heller utvecklats i tillräcklig utsträckning. I undersökningen konstaterades det att straffrätts- och barnskyddsprocesserna inte inom alla områden samordnas på ett sätt som tillgodoser barnets bästa, eftersom servicehelheten saknar en tydlig ansvarig aktör. Ungdomarna som intervjuades för undersökningen upplevde att det finns knappt med stödtjänster. I undersökningsprojektet framträdde också bristen på insamlad information om genomslagskraften och bristen på planmässighet.¹⁶²

I FN:s granskning av de mänskliga rättigheterna 2017 fästes det uppmärksamhet vid minderåriga fångars ställning i Finland i synnerhet på grund av att minderåriga fångar kommer i kontakt med myndiga fångar. Finland motiverade detta med det låga antalet minderåriga och barnets bästa.¹⁶³ Åren 2011–2018 dömdes i genomsnitt 29 barn per år till ovillkorligt fängelsestraff¹⁶⁴, men endast 1,2 barn per år förlorade sin frihet för att avtjäna ett ovillkorligt fängelsestraff.¹⁶⁵ Åren 2011–2018 har antalet 15–17-åriga fängelsefångar varit i genomsnitt 2,8 i de beräkningar som brottspåföljdsmyndigheten utfört första dagen i maj. Åren 2011–2018 har i genomsnitt 28 barn varit häktade varje år.¹⁶⁷

Brottspåföljdsmyndigheten förnyade sina anvisningar om minderåriga fångar år 2017. I anvisningarna betonas hörande av barn, bedömning av barnets bästa, barnets rätt till utbildning, barnets möjlighet att bibehålla sina familje- och vänskapsre-

lationer samt beaktandet av språklig, kulturell och religiös bakgrund. I anvisningarna uppmanas utvärderingscentralen för brottspåföljdsregionen att beakta möjligheten att placera en minderårig under 18 år vid en anstalt utanför fängelset i enlighet med 8 kap. 9 § 2 mom. i fängelselagen. Förlägningsplatsen bör i så fall vara någon enhet som producerar tjänster för barnskyddets anstaltsvård eller social- och hälsovårdstjänster och placeringen ska ske i samarbete med barnskyddsmyndigheterna i fångens hemkommun. När ett barn placeras i fängelse ska minderårigheten beaktas i förhållande till de övriga fångarna. Enligt anvisningarna kan en minderårig placeras i samma lokaler som vuxna fångar endast i situationer där det är i barnets intresse – till exempel om barnet annars skulle vara ensamt. Även i sådana fall ska boendet och aktiviteterna enligt anvisningarna organiseras i en grupp som motsvarar utvecklingsnivån och åldern.¹⁶⁸

Barnombudsmannen konstaterar att ungdomar som begår brott bör tillhandahållas långvariga tjänster på ett mer systematiskt sätt samt att tjänsterna inom ungdomsocialarbetet och ungdomsarbetet bör utvecklas för att hjälpa dessa ungdomar. Olika sektorer bör förtydliga sina ansvarsfördelningar och samordningen av arbetet bör förbättras. Utvecklingen av tjänsterna bör grunda sig på en planmässig forsknings- och utvecklingsverksamhet och åtgärdernas genomslagskraft bör följas upp.

Barnombudsmannen fäster uppmärksamhet vid att FN:s konvention om barnets rättigheter inte nämns i Brottspåföljdsmyndighetens anvisning. Man bör överväga att förnya anvisningen så att den överensstämmer med den nya allmänna kommentaren av kommittén för barnets rättigheter. Barnombudsmannen anser att det är positivt att man i anvisningen påminner om möjligheten att avtjäna sitt straff också på andra ställen än i ett fängelse för vuxna. Det finns dock inga tillgängliga statistikuppgifter om hur ofta en sådan lösning tillämpas till exempel för ungdomar som redan har placerats.

I samband med sådana lösningar måste man dessutom ta hänsyn till de övriga placerade ungdomarnas välbefinnande och säkerhet. Om det efter ett övervägande visar sig att en sådan lösning är möjlig, är den i mycket hög grad att rekommendera. **Barnombudsmannen anser att det är mycket oroväckande att Finland fortfarande varje år anvisar minderåriga till häkte och ovillkorligt fängelsestraff samt att verkställandet av dessa straff sker i samma lokaler som vuxna fångar. Åtgärder måste omedelbart vidtas för att utreda situationen och minderåriga fångars ställning ska lösas på andra sätt.**

Enligt regeringsprogrammet 2019 fäster regeringen ”särskild vikt vid att minska brott mot personlig integritet samt brott mot liv och hälsa, i synnerhet brott mot barn samt våld i nära relationer. Möjligheten till låg anmälningströskel i syfte att hjälpa offer i en särskilt utsatt ställning förbättras och myndigheternas praxis stärks. Utvidgningen av den så kallade barnhusmodellen främjas i syfte att hjälpa barn som utsatts för sexuellt utnyttjade och våld. Ställningen för människohandelsoffer förbättras oavsett hur själva straffprocessen vid människohandel avancerar.” Dessa åtgärder har redan behandlats ovan. Ett annat avsnitt som är viktigt med tanke på barnets rättskydd är att polisens, åklagarnas och domstolarnas resurser ska utökas i syfte att realisera straffansvaret och påskynda behandlingstiderna vid brott, trots att barn inte särskilt lyfts fram i detta sammanhang.¹⁶⁹

I regeringsprogrammet tas det också ställning till tagande i förvar av utläningar. Enligt regeringsprogrammet ska det initieras en lagändring för att revidera utlänningslagen så att det föreskrivs om teknisk övervakning av den som fått avslag på sin ansökan om uppehållstillstånd, vilket är en alternativ säkringsåtgärd till tagande i förvar och boendeskyldighet och en säkringsåtgärd som är mindre begränsande och mer ändamålsenlig ur samhällets synvinkel. Det är beklagligt att tagande i förvar av barn inte

förbjuds helt, utan att man fortfarande utreder alternativ för tagande i förvar av barn under 15 år.¹⁷⁰ Även om åtgärderna i sig går i rätt riktning, har alternativen för tagande i förvar redan utretts tidigare (2014). Därför vore det möjligt att framskrida vidare och redan börja genomföra åtgärderna åtminstone när det gäller barn, utan tidskrävande utredningar. Tagande i förvar av

Barns ställning i samband med internationell krigföring: fallet al-Hol

Artikel 38.4: Konventionsstaterna ska i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt om att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter, vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och omvårdnad av barn som berörs av en väpnad konflikt.

I mars 2019 väckte barns ställning i internationell krigföring ofentlig diskussion i och med besegrandet av jihadistorganisationen Isis. Familjemedlemmar till Isis-krigare skickades då i stora skaror till flyktinglägret i al-Hol i Syrien, som administreras av de kurdiska SDF-styrkorna och den kurdiska polisen. Sommaren 2019 bodde cirka 70 000 personer i lägret, främst kvinnor och barn, och småningom framkom det att också 11 finländska kvinnor och över 30 barn med finländsk bakgrund fanns i lägret. De internationella biståndsorganisationerna som var verksamma i lägret beskrev omständigheterna som svåra. Finland hade redan i förväg förberett sig på att familjer med barn kan återvända till Finland från stridszonen och inrikesministeriet hade publicerat en anvisning om situationen.¹⁷¹ Att familjerna blev kvar i ett stängt läger med sina barn var dock en vändning

familjer nämns inte separat i regeringsprogrammet, vilket innebär att barn också i fortsättningen kan tas i förvar tillsammans med sina föräldrar även under längre perioder. Det vore viktigt att inkludera korrigeringen av detta missförhållande i åtgärderna med anknytning till alternativen för tagande i förvar.

som finska staten inte hade väntat sig.

Barnombudsmannen hördes flera gånger under året av såväl arbetsgruppen som bereder ärendet som olika ministerier och den övriga statsförvaltningen. Barnombudsmannens åsikt har varit att man i fråga om barnen på Syriskt territorium ska följa bestämmelserna i FN:s konvention om barnets rättigheter och till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnens möjligheter till överlevnad och utveckling (artikel 6) utan att diskriminera barnet på grund av föräldrars eller andra lagliga vårdnadshavares bakgrund (artikel 2). Ombudsmannen understryker att staterna ska vidta alla behövliga lagstiftningsmässiga, administrativa och övriga åtgärder för att tillgodose de rättigheter som erkänns i konventionen. Vid behov ska internationellt samarbete bedrivas för att garantera rättigheterna. (Artikel 19).

¹⁶² Haikkola, L. & Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (red.) 2019. Vem reagerar på brott begångna av unga? Synpunkter på tjänster av professionella och unga samt ur ett kostnadsperspektiv. Publikationsserien för statsrådets utrednings- och forskningsverksamheten 34. Helsingfors: Statsrådets kansli.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161548/34_Kuka%20vastaa%20nuorten%20rikoksiin.pdf (hämtad 30.1.2020).

¹⁶³ Report of the Working Group on the Universal Periodic Review (2017) Finland. Views on conclusions and/or recommendations, voluntary commitments and replies presented by the State under review.

<https://um.fi/finland-i-fn-s-periodiska-granskning-2017https://um.fi/finland-i-fn-s-periodiska-granskning-2017> (hämtad 18.2.2020)

¹⁶⁴ Källa: Statistikcentralen Straff enligt kön, ålder och brott, hela landet åren 2011–2018, antal ovillkorliga fängelsestraff (hämtad 30.1.2020).

¹⁶⁵ Brottspåföljdsmyndighetens statistiska årsbok för åren 2011–2018, beräknat utifrån tabell 4.

<https://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/aktuellt/publikationer/brottspafoljdsmyndighetensstatistiskaarsbok.html> (hämtad 30.1.2020).

¹⁶⁶ Brottspåföljdsmyndighetens statistiska årsbok för åren 2011–2018, beräknat utifrån tabellen över fängelsefångarnas åldersfördelning.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fin/index/ajankohtaista/julkaisut/monisteetjaraportit.html> (hämtad 30.1.2020).

¹⁶⁷ Brottspåföljdsmyndighetens statistiska årsbok för åren 2011–2018, beräknat utifrån tabell 4.

<https://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/aktuellt/publikationer/brottspafoljdsmyndighetensstatistiskaarsbok.html> (hämtad 30.1.2020).

¹⁶⁸ Minderårig fånge (anvisning 1/004/2017). Brottspåföljdsmyndigheten.

<https://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/pafoljder/forfattningar/anvisningarochforeskrifter/mindearigfange10042017.html> (hämtad 30.1.2020).

¹⁶⁹ Regeringsprogrammet 2019. s. 78.

¹⁷⁰ Regeringsprogrammet 2019, s. 84.

¹⁷¹ Förslag till att ordna myndighetssamarbete inom verksamhet för personer som återvänder från stridszoner och förslag till hur organisationers tjänster kan kopplas till myndigheternas verksamhet. Inrikesministeriets publikationer 11/2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79561/Palaajat_raportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y (hämtad 31.1.2020).

I praktiken har frågan om åtskillnad av föräldrar och barn visat sig vara svårlöst. Barnombudsmannen påminner om att man vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, i första hand ska beakta vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3).¹⁷² Barnombudsmannen understryker betydelsen av individuellt och situationsspecifikt övervägande i planeringen av åtgärderna. Under dessa omständigheter bör man också överväga alternativet att barnet reser tillbaka till Finland tillsammans med sin mor. I Finland vore det möjligt att göra en bedömning av barnskyddsbehovet enligt Finlands barnskyddslag (417/2007) och vid behov gå vidare med andra barnskyddsåtgärder. Om det behövs kunde man också i Finland genomföra åtgärder mot moderns vilja, vilka kan föras till förvaltningsdomstolarna för avgörande. Ett eventuellt omhändertagande av barnet och placering av barnet utom hemmet i Finland skulle möjliggöra kontakt mellan barnet och modern. Samtidigt skulle man kunna utvärdera vilken möjlighet barnets nätverk av närstående har att ta hand om barnet.

Även en eventuell häktning som sker i Finland gör det möjligt för barnet att ha kontakt med sin mor i enlighet med artikel 9 i FN:s konvention om barnets rättigheter. I Finland kan ett barn under 2 år genom ett beslut av barnskyddet placeras på en familjeavdelning i ett fängelse tillsammans med sin mor och placeringen kan fortsätta tills barnet är tre år, om detta arrangemang genomförs för att tillgodose barnets bästa.

Barnombudsmannens uppfattning har varit att Finland måste ha beredskap att agera om något barns situation bedöms vara riskfylld i sådan grad att barnet omedelbart måste räddas till trygga förhållanden. I sådana situationer ska man agera även om föräldern inte går med på att återvända eller inte får återvända. Enligt konventionen om barnets rättigheter åtar sig konventionsstaterna att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd (artikel 3) samt skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård (artikel 19). Därför ska man också utreda möjligheten att hämta endast barnen till Finland, utan sina föräldrar. Enligt konventionen om barnets rättigheter kan ett barn åtskiljas från sina föräldrar i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig prövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, bedömer att ett sådant åtskillande är nödvändigt för barnets bästa (artikel 9).

Barnombudsmannen har tolkat detta som att åtgärder för att hämta ett barn till Finland ska vidtas med stöd av den nationella barnskyddslagen om ett barn är i omedelbar fara, oberoende av situationen i det land där barnet befinner sig. Efter att ett barnskyddsärende har inletts ska socialarbetaren eller någon annan anställd inom barnskyddet omedelbart bedöma barnets

eventuella brådskande behov av barnskydd (barnskyddslag 2007/417, 26 § 2 mom.). Om barnen befinner sig utomlands kan barnskyddsåtgärderna främjas med stöd av 17 § i barnskyddslagen av myndigheterna i den kommun där barnen eller deras föräldrar senast var bosatta eller vistades, eller om ingen hemkommun kan fastställas av socialverket i Helsingfors. Enligt barnskyddslagen kan kommunen genom utrikesministeriet begära handräckning för att i utlandet utreda behovet av barnskydd. Barnombudsmannens ståndpunkt har varit att man i Finland ska bereda en brådskande placering av barnet enligt 38 § i barnskyddslagen, även om det inte är säkert att det är möjligt att tillämpa paragrafen fullt ut i praktiken. På detta sätt tryggas barnets och familjens rättsskydd under resan, vid gränsövergångar och vid ankomsten till Finland.

Ett klagomål angående statsrådets verksamhet har lämnats in till justitiekanslern, som fattade beslut i ärendet den 19 oktober 2019. Avgörandet anknuter i synnerhet till 7 § 1 mom. i grundlagen, enligt vilken alla har rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet, samt till artikel 6 i FN:s konvention om barnets rättigheter, enligt vilken varje barn har en inneboende rätt till livet (punkt 1) och konventionsstaterna till det yttersta av sin förmåga ska säkerställa barnets överlevnad och utveckling (punkt 2). Justitiekanslern gjorde tolkningen att den nationella barnskyddslagen eller konventionen om barnets rättigheter inte kan tillämpas på ärendet, eller åtminstone inte i full utsträckning. Som motivering framställde justitiekanslern att utövande av offentlig makt – i detta fall en åtgärd som påminner om omhändertagande mot någons vilja, till vilken de finländska myndigheterna har bidragit – ska grunda sig på lagen, och att det inte i den ifrågavarande exceptionella situationen är tydligt på vilken lag åtgärden skulle grunda sig: regionen förvaltas inte av någon stat till vilken myndigheterna kunde rikta en begäran om handräckning och det finns över huvud taget inget fungerande barnskyddssystem i regionen. Varken Syrien eller den kurdiska

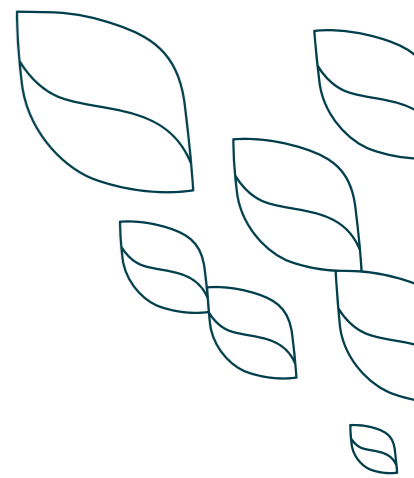
förvaltningen är parter i Haag-konventionen (FördrS 8-9/2011). Justitiekanslern lyfte dock i sitt avgörande fram att eftersom de vuxna som befinner sig i lägret har rest till området medvetna om de rådande förhållandena och de mycket betydande riskerna, särskilt när det gäller barns grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter, eftersom barn behöver särskild omsorg och särskilt skydd, eftersom rehabiliteringen av de vuxna kan vara förknippad med säkerhetshot och eftersom förhållandena i lägret är svåra, vore det i denna ytterst exceptionella situation mycket svårt att betrakta ens ett sådant myndighetsförfarande som klandervärt med tanke på laglighetsövervakningen, där man om situationen tillåter det försöker få hem barnet för att utifrån en individuell bedömning från fall till fall tillgodose den grundläggande rättighet som skyddas av 7 § i grundlagen och artikel 6 i konventionen om barnets rättigheter, även om vårdnadshavaren inte ger sitt samtycke till detta.¹⁷³

Barnombudsmannen understryker att skyldigheterna i konventionen om barnets rättigheter och den nationella lagstiftningen ska iakttas även i situationer där ett finländskt barn befinner sig utomlands. Staten har en särskild skyldighet att ombesörja barns välfärd och säkerhet. Barn kan inte hållas ansvariga för att deras föräldrar har tagit med dem till en stridszon. Med beaktande av barnens speciella situation och skyldigheterna i konventionen om barnets rättigheter är det motiverat att myndigheterna med alla medel försöker bidra till att få bort barnen från stridszonerna. I december 2019 hämtades två föräldralösa barn från Syrien till Finland med utrikesministeriets hjälp, men cirka 30 barn väntar fortfarande på att få komma i säkerhet. **Barnombudsmannen anser att situationen är ohållbar och understryker att man i denna alldeles exceptionella situation i första hand bör hitta lösningar som tryggar barnets bästa och tillgodoser rätten till i synnerhet skydd, överlevnad och utveckling.**

¹⁷² Artikel 3 (1) i konventionen om barnets rättigheter.

¹⁷³ Svar av statsrådets justitiekansler 9.10.2019 OKV/998/1/2019.

https://www.okv.fi/media/filer_public/83/3e/833e7e8c-340d-48d8-b393-f976fe41f067/okv_998_1_2019_jne.pdf

”Barnets bästa utgörs av en balans mellan de olika rättigheterna.”

Barnombudsmannens verksamhet 2019

Bedömer hur barnets rättigheter omsätts i praktiken

Utlåtanden (32 st.)

27.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet; Utkast till Finlands grundrapport till FN:s övervakningsorgan för konventioner	1.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till Nationella audiovisuella institutet om utkastet till ”Mediekunskap i Finland. Nationella riktlinjer för mediefostran”
22.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet; Europeiska rådet; Lanzarote-konventionen; Lanzarote-kommitténs förfrågan om verkställande av rekommendationerna	28.10.2019	Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till strategin för psykisk hälsa (”Nationell strategi för psykisk hälsa och nationellt program för suicidprevention 2020–2030”)
21.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens bildningsutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om småbarnspedagogik och lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn RP 34/2019 rd	24.10.2019	Barnombudsmannens utlåtande till justitieministeriet om rekommendationen av projektet Against Hate i arbetet för att bekämpa hatbrott och hatprat
14.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet; Förenta Nationerna; verkställande av det fakultativa protokollet angående handel med barn, barnpornografi och barnprostitution; utarbetande av Finlands första periodiska rapport	22.10.2019	Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om beredningen av familjeledighetsreformen
14.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av barnskyddslagen och ikraftträdandebestämmelsen i en lag om ändring av barnskyddslagen RP 71/2019 rd	3.10.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens lagutskott om medborgarinitiativet om ett förbud mot könsstympning av flickor (offentligt hörande 3.10.2019); MI 1/2019 rd
14.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens revisionsutskott om regeringens årsberättelse 2018 (B 3/2019 rd) och Statens revisionsverks särskilda berättelse till riksdagen om revisionen av statsbokslutet och regeringens årsberättelse för år 2018 (K 13/2019 rd)	30.9.2019	Barnombudsmannens utlåtande till inrikesministeriet om utkastet till åtgärdsprogram för förebyggande av olyckor inom räddningsväsendet
4.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott om regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för 2020; RP 29/2019 rd	25.9.2019	Barnombudsmannens utlåtande till Finlands delegation i Nordiska rådet om medlemsförslaget om förebyggande av självmord i Norden
4.11.2019	Barnombudsmannens utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet om utkastet till riksomfattande program för ungdomsarbete och ungdomspolitik 2020–2023	20.9.2019	Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet för utarbetandet av Finlands sjunde periodiska rapport enligt FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter
		18.9.2019	Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet för utarbetandet av Finlands sjunde periodiska rapport enligt FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
		30.8.2019	Barnombudsmannens utlåtande till finansministeriet om utkastet till den fjärde handlingsplanen för öppen förvaltning

14.8.2019	Barnombudsmannens utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om småbarns pedagogik och lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn	23.1.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens revisionsutskott om regeringens årsberättelse 2017
8.8.2019	Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till regeringens proposition om ändring av sjukförsäkringslagen och vissa andra lagar som har samband med den	21.1.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott om jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2018
6.8.2019	Barnombudsmannens utlåtande till justitieministeriet om utkastet till lägesbeskrivning av barns rätt till delaktighet	16.1.2019	Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av barnskyddslagen (RP 237/2018 rd)
6.8.2019	Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av barnskyddslagen och ikraftträdandebestämmelsen i en lag om ändring av barnskyddslagen	26.4.2019	Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott om jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2018
24.6.2019	Barnombudsmannens utlåtande till utkastet till regeringens proposition om förslag till lag om Genomcentret och om förutsättningarna för behandling av genomdata	28.2.2019	Barnombudsmannens skrivelse: Stärkande av barnens relations- och sexualfostran inom småbarns pedagogiken
31.5.2019	Barnombudsmannens utlåtande till justitieministeriet om utredningen om behovet att inrätta ett ämbetsverk för justitieförvaltningen	29.5.2019	Barnets rättigheter ska beaktas i lagberedningen som gäller fastställandet av kön
31.5.2019	Barnombudsmannens utlåtande till statens jubileumsmyntnämnd om statens jubileumsmynttävling	15.2.2019	Barnombudsmannens skrivelse till undervisnings- och kulturministeriet samt arbets- och näringsministeriet: Den praktiska arbetslivsorienteringen behöver utvecklas i skolorna
16.5.2019	Barnombudsmannens promemoria till arbetsgruppen för Den trygga rättsstaten Finland i samband med regeringens förhandlingarna	14.2.2019	Barnombudsmannens skrivelse: Hållplatserna i anslutning till barns skolresor
12.4.2019	Barnombudsmannens utlåtande till Utbildningsstyrelsen om grunderna för gymnasiet läroplan	5.2.2019	Barnombudsmannens initiativ till kommittén för barnets rättigheter om utarbetande av en allmän kommentar om metoderna för barnomsforskning
3.4.2019	Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till statsrådets vävnadsförordning	11.1.2019	Barnombudsmannens skrivelse: Initiativ till kartläggning av barns (elevers) synpunkter på funktionen hos grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen
15.2.2019	Barnombudsmannens utlåtande om utkastet till statsrådets förordning om ändring av förordningen om flaggning med Finlands flagga		

Muntliga höranden (7 st.)

2.12.2019	Arbetsgruppen för en reform av den krävande placeringen utom hemmet inom barnskyddet, social- och hälsovårdsministeriet
14.11.2019	RP 71/2019 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av barnskyddslagen och ikraftträdandebestämmelsen i en lag om ändring av barnskyddslagen, social- och hälsovårdsutskottet
14.11.2019	B 3/2019 rd Regeringens årsberättelse 2018, K 13/2019 rd Statens revisionsverks särskilda berättelse till riksdagen om revisionen av statsbokslutet och regeringens årsberättelse för år 2018, revisionsutskottet
22.10.2019	Familjeledighetsreformen, social- och hälsovårdsministeriet
10.6.2019	Arbetsgruppen för beredning av en revidering av translagstiftningen, social- och hälsovårdsministeriet
17.5.2019	Regeringsförhandlingarna, förhandlingsgruppen för reformen av den sociala tryggheten
16.5.2019	Regeringsförhandlingarna, förhandlingsgruppen för kunnande, bildning och innovationer

Initiativ, ställningstaganden och skrivelser (10 st.)

5.12.2019	(Svenska) Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter och den nationella barnskyddslagen skall man hjälpa barnen som finns i Syrien
6.8.2019	Barnombudsmannens skrivelse till Finlands kommuner om barns skolresor

29.5.2019	Barnets rättigheter ska beaktas i lagberedningen som gäller fastställandet av kön	15.2.2019	Barnombudsmannens skrivelse till undervisnings- och kulturministeriet samt arbets- och näringsministeriet: Den praktiska arbetslivsorienteringen behöver utvecklas i skolorna
26.4.2019	Barnombudsmannen: ”Stöd för parförhållanden som spetsprioritering i regeringsprogrammet – minskat antal skilsmässor”	14.2.2019	Barnombudsmannens skrivelse: Hållplatserna i anslutning till barns skolresor
23.4.2019	Barnombudsmannens initiativ till utrikesministeriet om en utveckling av det nationella rapporteringsförfarandet med anknytning till de internationella människorättskonventionerna	5.2.2019	Barnombudsmannens initiativ till kommittén för barnets rättigheter om utarbetande av en allmän kommentar om metoderna för barnomsforskning
28.2.2019	Barnombudsmannens skrivelse: Stärkande av barnens relations- och sexualfostran inom småbarns pedagogiken	11.1.2019	Barnombudsmannens skrivelse: Initiativ till kartläggning av barns (elevers) synpunkter på funktionen hos grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen

Följer upp, producerar och förmedlar information om barnets rättigheter

Barnbarometern

Syftet med undersökningen Barnbarometern är att regelbundet producera information om välfärden bland finländska barn i 6-årsåldern. I undersökningen samlas information om barns egna upplevelser i vardagen och livet. Undersökningen har hittills genomförts två gånger, åren 2016 och 2018. Nästan gång publiceras Barnbarometern i november 2020. År 2019 inleddes beredningen av den nya barnbarometern. Det beslutades att undersökningen ska genomföras i form av telefonintervjuer och Taloustutkimus Oy valdes ut för att genomföra undersökningen. I november 2019 ordnades som en del av evenemanget Barn tar över statsrådet en verkstad för barn i förskoleåldern, där barnen funderade på hurdan liv som är bra för barn. Resultaten av verkstaden utnyttjades i beredningen av enkätblanketten för Barnbarometern. Planeringen och beredningen av undersökningen fortsatte under början av 2020.

Unga rådgivare (3 st.)

Unga rådgivare är en verksamhetsmodell där barnombudsmannen och en specialforskare från byrån regelbundet besöker olika barn- och ungdomsgrupper för att samla information om deras erfarenheter och uppfattningar av vissa i förväg bestämda teman. Besöken överenskomms i förväg med barnen och ungdomarna eller de vuxna som organiserar verksamheten. En central princip för verksamhetsmodellen är att diskussionerna under besöken ska vara barn- och ungdomsorienterade. Det innebär att barnen och ungdomarna ges utrymme och tid att berätta om sina tankar i en miljö som är bekant för dem samt att de vuxna inte i för stor utsträck-

ning styr diskussionens förlopp. Mötenas innehåll analyseras och utnyttjas i utredningar publicerade av barnombudsmannens byrå och i ombudsmannens påverkningsverksamhet.

År 2019 ordnades tre möten med Unga rådgivare: ett möte med flickor med invandrarbakgrund, ett möte med 5-6-åriga barn vid Tapiola daghem i Jyväskylä samt ett möte med elever i klasserna 7-9 vid Karstula högstadium.

I mötet med flickor med invandrarbakgrund som ordnades i januari 2019 i Flickornas hus i Åbo deltog 16 flickor i åldern 10-16 år. Flickorna berättade att de utsätts för mobbning och direkt rasism i sin vardag. De berättade att de ibland skulle behöva mer stöd av sina föräldrar i synnerhet när det gäller yrkesval. Ibland var föräldrarna också för överbeskyddande. Flickorna önskade sig mer verksamhet och hobbymöjligheter, eftersom de brukar hålla sig inomhus under vintern. I framtiden hoppades flickorna att de skulle vara framgångsrika, lyckliga och kunna försörja sig själva.

Temat för mötena i Tapiola daghem och Karstula högstadium var jordens framtid. Barnen och ungdomarna uppmanades fundera på hur en miljö som är bra för barn eller ungdomar ser ut. De små daghemsbarnen ritade teckningar med anknytning till temat. Eleverna i klasserna 7-9 ombads också berätta om sina tankar om jordens framtid och möjligheterna att påverka. I mötet vid Tapiola daghem deltog 13 barn och vid mötet i Karstula högstadium 32 elever. I början av 2020 ordnades ett möte med unga påverkare i Kannonkoski. Mötet hade samma tema som de tidigare mötena. Analysen av mötenas innehåll blir en del av den utredning om barnets rättigheter och jordens framtid som barnombudsmannens byrå publicerar hösten 2020.

Möten med barn och ungdomar (6 st.)

5.12.2019	Statsministerns självständighetsmottagning för barn, Helsingfors	20.11.2019	Ett bra liv, förskolegrupp i Lintulaakson koulu i Esbo, Barn tar över statsrådet, Helsingfors
28.11.2019	Aktuella ämnen, elever i Övernäs, Strandnäs och Ytternäs skola, Mariehamn	7.11.2019	Aktuella ämnen, ungdomar vid Nuorten Ystävät ry:s Pohjolakoti, Helsingfors
21.11.2019	Barnets rättigheter, tre förskolegrupper, Maunula daghem, Helsingfors	3.10.2019	Aktuella ämnen, ungdomar vid Nuorten Ystävät ry:s Pohjolakoti, Helsingfors

Undersökningar, utredningar och skrivelser (9 st.)

I början av 2019 publicerades en utredning om genomförandet av den praktiska arbetslivsorienteringen i skolorna. Syftet med utredningen ”Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla” var att kartlägga hur praktisk arbetslivsorientering dvs. praorordnas i skolor samt hurdana synpunkter lärarna har och hurdana erfarenheter eleverna har av praor. Utredningen omfattade högstadierna och samskolor i Mellersta Finland och ett högstadium i Helsingfors och samlade in synpunkter och erfarenheter av sammanlagt 29 lärare och 66 elever. Enligt utredningen är praoperioden en positiv upplevelse för många högstadielever. Under praoperioden har eleverna möjlighet att få motiverande erfarenheter av arbetslivet och stöd för sina yrkesval. Utredningen visar dock att det finns en grupp elever som inte upplever att praoperioderna är till någon nytta. Cirka en tredjedel av eleverna i klass nio beskrev sina erfarenheter av praoperioderna på ett negativt sätt. Elevernas negativa erfarenheter hade anknytning till ensidiga eller för svåra arbetsuppgifter eller dålig stämning på praktikplatsen. För vissa elever var det fråga om att praktikplatsen inte motsvarade de egna intresseområdena. Resultaten ger upphov till många frågor i synnerhet med tanke på likabehandlingen av elever.

Tuukkanen, Terhi (2019) ”Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla”: Selvitys työelämään tutustumisjaksojen toteutamisesta kouluissa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 1/2019. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2019/02/LA_TETraportti_0119-3.pdf

Kääriälä, Antti & Haapakorva, Pasi & Pekkarinen, Elina & Sund, Reijo (2019) From care to education and work? Education and employment trajectories in early adulthood by children in out-of-home care. Child Abuse & Neglect: doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104144

Pekkarinen, Elina (2019) Lapsen oikeus harrastaa. Nuorisoseuralehti 4/2019. https://issuu.com/nuorisoseurat/docs/ns_nuorisoseuralehti_4_2019

Pekkarinen, Elina (2019) Lapsistrategian juoksuaskeleet. Kunta-lehti 5/2019. <https://kuntalehti.fi/uutiset/sote/elina-pekkari-sen-kolumni-lapsistrategian-juoksuaskeleet/>

Pekkarinen, Elina (2019) Yhteinen aika vanhempien kanssa on lapsen oikeus. Jyväskylän vanhempainfoorumiry:n ja Keski-Suomen LAPE-muutosohjelman kirjoittaja. Keskisuomalainen 19.11.2019. <https://www.ksml.fi/mielipide/mielipidekirjoitus/Yhteinen-aika-vanhempien-kanssa-on-lapsen-oikeus/1469684>

Hetemäki, Inka & Pekkarinen, Elina (2019) Eriarvoistuminen uhkaa lapsen oikeuksia. Vieraskynä-kirjoitus. Helsingin Sanomat 18.11.2019. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006312154.html>

Tuukkanen, Terhi & Helander, Merike (2019) Miksi lapsitutkimus ja lapsipolitiikka eivätkö kohtaavat? Blogikirjoitus lapsiasia.fi-sivulla 16.9.2019. <http://blogi.lapsiasia.fi/>

Kurttila, Tuomas (2019) Köyhyys kasvussa – vaikeat ajat edessä. Blogikirjoitus lapsiasia.fi-sivulla 8.1.2019. <http://blogi.lapsiasia.fi/>

Kurttila, Tuomas (2019) Koulu on kansallinen kysymys – maamme eheys uhattuna. Blogikirjoitus lapsiasia.fi-sivulla 6.1.2019. <http://blogi.lapsiasia.fi/>

Rundabordssamtal (4 st.)

Barnombudsmannens byrå ordnade ett rundabordssamtal om barnomsforskningens metodologi i februari 2019. Syftet med samtalet var att lyfta fram olika perspektiv på barnomsforskningens metodologi samt utmaningar och utvecklingsobjekt. I evenemanget deltog 15 personer från forskningsfältet, organisationer, staten och företag. Under samtalen framkom ett behov av enhetliga nationella kvalitetskriterier för vetenskaplig forskning som gäller barn samt ett behov av förenhetliga metoderna också för hörande av barn till exempel i samband med bedömningar av konsekvenser för barn i samband med det kommunala beslutsfattandet. Kunnandet med anknytning till barnomsforskning borde utökas och tjänstemännens kunnande om i synnerhet utnyttjande och tolkning av forskningsinformation borde stärkas.

I februari 2019 ordnade barnombudsmannens byrå också ett rundabordssamtal med anknytning till skolornas praktiska arbetslivsorientering. Evenemanget fungerade samtidigt som ett tillfälle för offentliggörande av utredningen i anslutning till ämnet. I samtalet deltog 21 sakkunniga som representerade organisationer, statsförvaltningen och forskningsfältet. Under samtalet konstaterades det att genomförandet av praoperioderna har utvecklats mycket på det lokala planet, men att ingen nationell styrning eller utveckling har gjorts. För det nationella utvecklingsarbetet borde det inrättas en arbetsgrupp som kunde samordnas av undervisnings- och kulturministeriet tillsammans med Utbildningsstyrelsen och arbets- och näringsministeriet. Som en slutsats av samtalet skickade barnombudsmannen i efterhand ett brev till de aktuella ministerierna, där inrättande av en sådan arbetsgrupp förslögs. Dessutom konstaterades det under samtalet att det behövs mer information om praoperiodernas funktion nationellt som grund för det nationella utvecklingsarbetet.

Temat för det rundabordssamtal som ordnades i april 2019 var utvecklingen av skolhemmen. I samtalet deltog 23 personer från olika skolhem, organisationer, social- och hälsovårdsministeriet, forskningsfältet samt tillsynsmyndigheterna. Syftet med evenemanget var att diskutera skolhemmens betydelse, funktion och utvecklingsmöjligheter. I anförandena om övervägandet av mål för skolhemmen ansågs det vara särskilt viktigt att utreda vilket servicebehov man vill att skolhemmen ska svara på. Under samtalen lyftes det fram att ett bra utvecklingsarbete har utförts vid skolhemmen under årens lopp, men att det fortfarande finns områden som behöver utvecklas, till exempel personalens utbildning och eftervården. Tillsynen lyftes fram i många av anförandena och den ansågs vara otillräcklig. Över huvud taget konstaterades det att det finns en gemensam vision för utvecklingen av skolhemmens arbete, men att man nu borde börja vidta åtgärder. Arbetet borde utföras tillsammans, så att det inte uppstår alltför stora skillnader mellan skolhemmen. Forskningsinformation bör vara utgångspunkten för utvecklingen av skolhemmen.

I april 2019 ordnade barnombudsmannens byrå också ett rundabordssamtal som behandlade trakasserier och utnyttjande inom hobbyverksamhet för barn och ungdomar. Syftet med evenemanget var att öka kunskapen, utbyta åsikter och god praxis samt åstadkomma lösningar på problem med anknytning till ämnet. I evenemanget deltog 20 personer från statsförvaltningen, organisationer, tredje sektorn och forskningsfältet. Under samtalet konstaterades det att det är vanligt att barn utsätts för trakasserier i Finland, men att forskningsinformationen om trakasserier och utnyttjande som barn och ungdomar upplever inom hobbyverksamhet inte är heltäckande. Under samtalet efterlystes verksamhetsanvisningar för hobbyverksamhet, där det fastställs hur man kan ingripa i och förebygga trakasserier och utnyttjande. Dessutom underströks betydelsen av undervisning i säkerhetsfärdigheter under samtalet.

Allmänna kommentarer av kommittén för barnets rättigheter (1 st.)

Kommittén för barnets rättigheter publicerade allmän kommentar 24, som behandlar barnets ställning och rättigheter i straffrättsystemet. Barnombudsmannen lät göra en inofficiell översättning av den allmänna kommentaren, vilken publicerades i november 2019. Översättare var Anne Holopainen, Kielikosmos.

Utbildning med anknytning till konventionen om barnets rättigheter (1 st.)

Barnombudsmannens byrå ordnade i september 2019 en utbildning om barnets rättigheter i samarbete med regionförvaltningsverket i Södra Finland. Under utbildningen presenterades konventionen om barnets rättigheter och bedömningen av konsekvenserna för barn samt principerna för barns delaktighet och utnyttjande av forskningsinformation som gäller barn. Utbildningsdeltagarna fick också ta del av praktiska exempel på bedömningar av konsekvenserna för barn i samband med social- och hälsovårdstjänster i Mellersta Österbotten, socialvårdens perspektiv på övervakningen av barnets rättigheter samt övervakningen av barnets rättigheter i justitieombudsmannens verksamhet. Utbildningen ordnades i Helsingfors och hade 159 anmälda, av vilka alla inte var på plats under utbildningen. En del av de anmälda deltog i utbildningen via en distansförbindelse. Responsförfrågan besvarades av 16 personer och responsen var huvudsakligen positiv. Av deltagarna uppgav 13 stycken att utbildningen motsvarade förhandsförväntningarna väl eller mycket väl och att de skulle rekommendera utbildningen för sina kollegor. I fortsättningen kommer utbildningen att ordnas regelbundet i samarbete med regionförvaltningsverken.

Medborgarkontakter (615 st.)

Barnombudsmannen har inte behörighet att ta ställning till enskilda barns och familjs ärenden och ombudsmannen kan inte heller behandla klagomål eller besvär. Byrån kontaktas dock hundratals gånger per år både i enskilda barns och familjers ärenden och i mer allmänna ärenden om missförhållanden i samhället som gäller barn och ungdomar. Medborgarkontaktarna är ett sätt att få information om fenomen på gräsrotsnivå och om barns och ungdomars ställning.

År 2019 kontaktades barnombudsmannen sammanlagt 615 gånger. Nästan hälften av alla som kontaktade ombudsmannen

var föräldrar, men även far- eller morföräldrar tog ofta (10 %) kontakt i ärenden som gällde deras barnbarn. Sex minderåriga kontaktade barnombudsmannen i egna ärenden. Det vanligaste sättet att ta kontakt var via e-post (70 %). Eftersom barnombudsmannen inte har behörighet att ta ställning till enskilda ärenden eller bedöma andra myndigheters verksamhet eller beslut, besvarades kontaktarna framför allt på en allmän nivå. Som svar på sin fråga informerades den som tagit kontakt om behöriga myndighetsaktörer och andra tjänster samt vägledades att kontakta den vederbörliga aktören.

De mottagna kontaktarna registrerades enligt huvudsakligt ämnesområde.

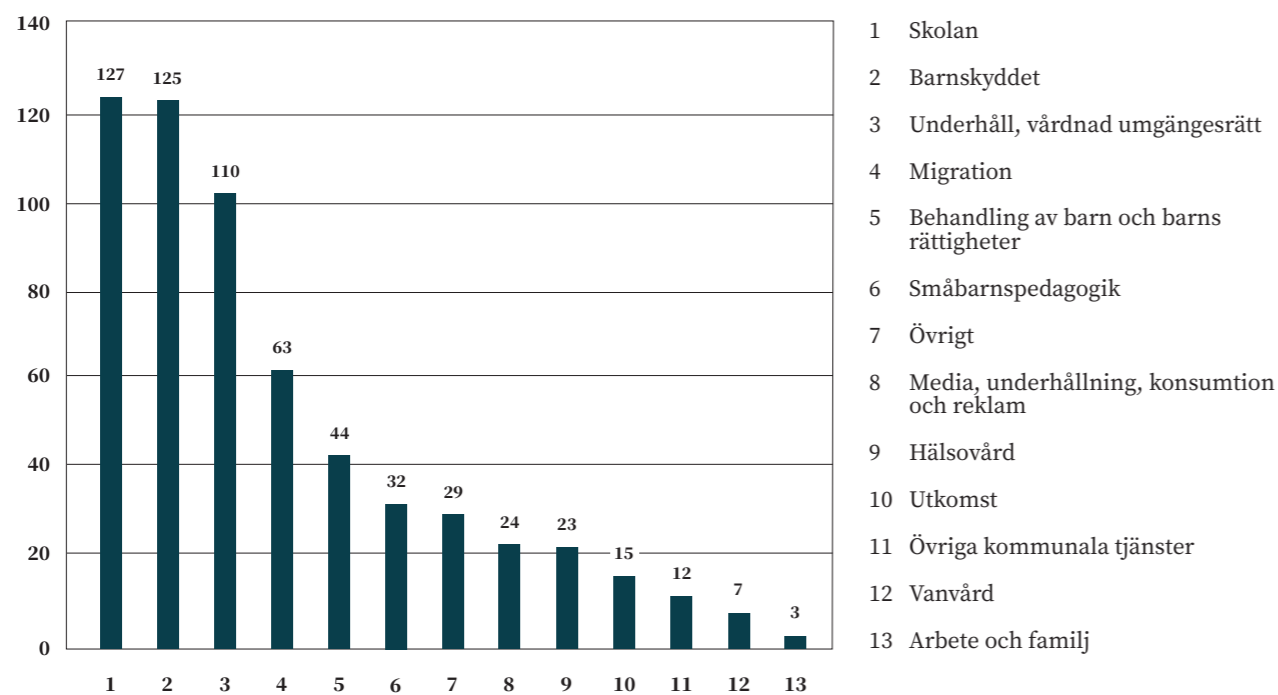

Bild 3: Medborgarkontakter vid barnombudsmannens byrå per ämnesområde år 2019.

Då kontaktarna tidigare år oftast har gällt antingen barnskyddet eller vårdnad om och umgängesrätt för barn, blev frågor med anknytning till skolväsendet det största enskilda ämnet för kontaktarna år 2019. Den vanligaste typen av person som tog kontakt i frågor som gällde skolan var en förälder som bad om råd eller konkret hjälp med anknytning till kommunens beslut om barnets skolskjuts. Den näst vanligaste typen av kontakt var en person som bad om hjälp eller råd i frågor med anknytning till skolnätet, för att undvika stängning av skolor i personens kommun. Även problem med inneluften i skolorna och skolmobbing lyftes ofta fram.

I kontaktarna som gällde barnskydd samt vårdnad, underhåll och umgängesrätt låg tyngdpunkten framför allt på förverkligandet av kontakt eller umgängesrätt samt socialväsendets och domstolsväsendets verksamhet. Revideringen av lagen angående vårdnad om barn som trädde i kraft i slutet av året var också ett ämne för i synnerhet kontaktarna under hösten, och genomförandet av barns delaktighet lyftes fram i större utsträckning än förut. Migration, media och reklam samt privat serviceproduktion inom småbarnspedagogiken och barnskyddet lyftes också fram i många kontakter.

Skapar nätverk och kontakter mellan olika aktörer

Barnombudsmannadelegationen

Enligt lagen ska barnombudsmannen bistås av en delegation som utnämns för en femårsperiod. Den nuvarande delegationen utnämndes 1.12.2019 och fortsätter sitt arbete fram till 30.11.2024. Delegationen bistår barnombudsmannen i främjandet av barns ställning och rättigheter samt myndighetssamarbetet med anknytning till detta. Delegationens medlemmar representerar på ett mångsidigt sätt olika yrkes- och förvaltningsområden, den regionala och lokala nivån samt organisationsfältet.¹⁷⁴

Barnombudsmannadelegationens sammansättning (personliga suppleanter inom parentes)

Ordförande:

Barnombudsman Elina Pekkarinen

Vice ordförande:

Specialforskare Terhi Tuukkanen, barnombudsmannens byrå

Medlemmar:

Socialråd Marjo Malja, social- och hälsovårdsministeriet (Specialsakkunnig Janne Savolainen, arbets- och näringsministeriet)

Direktör Henni Axelin, undervisnings- och kulturministeriet (Överarkitekt Antti Autio, miljöministeriet)

Lagstiftningssekreterare Katja Kuuppelomäki, utrikesministeriet (Polisinspektör Miia Lehtinen, inrikesministeriet)

Konsultativ tjänsteman Markku Mölläri, finansministeriet (Utvecklingsdirektör Tiina Ristikari, Självständighetsjubileets barnstiftelse ITLA)

Lagstiftningsråd Outi Kemppainen, justitieministeriet (Programråd Sirpa Kekkonen, statsrådets kansli)

Undervisningsråd Kati Costiander, Utbildningsstyrelsen (Direktör Anja Peltonen, Konkurrens- och konsumentverket)

Ledande expert Jukka Mäkelä, Institutet för hälsa och välfärd (Chef för juridiska enheten Mia Helle, Folkpensionsanstalten)

Överdirektör Mikael Luukanen, Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland (Specialsakkunnig Lauri Palsa, Nationella audiovisuella institutet)

Polisinspektör Pekka Heikkinen, Polisstyrelsen (Direktör Tirs Forssell, Migrationsverket)

Direktör Harri Peltoniemi, Nationella centret för utbildningsutvärdering (Forskningsprofessor Kristiina Huttunen, Statens ekonomiska forskningscentral)

Verksamhetsledare Hanna Heinonen, Centralförbundet för barnskydd rf (Styrelseledamot Katri Malmi, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf)

Ledande expert Esa Iivonen, Mannerheims Barnskyddsförbund rf (Forskardoktor Antti Malinen, Finländska sällskapet för barndomsforskning rf)

Styrelseledamot Elias Vartio, Handikappforum rf (Sekreterare Peter Csonka, Barnläkarföreningen i Finland rf)

Direktör Mirella Huttunen, Finlands UNICEF (Utvecklingschef Jarkko Lahtinen, Kommunförbundet)

Permanenta expertmedlemmar

Direktör för fostran och familjefrågor Jarmo Kokkonen, Kyrkostyrelsen

Referendarierådet Kirsti Kurki-Suonio, riksdagens justitieombudsmans kansli

Generalsekreterare Johanna Laisaari, nationella barnstrategin

Professor emeritus Jouni Välijärvi

Byråns expertmedlemskap (11 st.)

Nätverket mot FGM (könsstympning av flickor och kvinnor)

Människorättsdelegationen, Människorättscentret

Expertgruppen för enkäten Hälsa i skolan, THL

Arbetsgruppen för hederpriset med anknytning till barnets rättigheter, Finlands Unicef

¹⁷⁴ Se pressmeddelande och sammansättning <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/2019-8/uusi-lapsiasianeuvottelukunta-asetettu/> (hämtad 18.2.2020).

Nationellt nätverk för kommunikation om barnets rättigheter och nätverkets styrgrupp

Styrgruppen för programmet för utveckling av barn- och familjetjänster (expertmedlem)

Styrgruppen för projektet Barnahus Finland (THL)

Delegationerna vid Centralförbundet för barnskydd rf

Styrgruppen för justitieministeriets pilotprojekt för ett bedömningsverktyg för främjande av barns rätt till delaktighet

Justitieministeriets nätverk för myndighetssamarbete

Styrgruppen för genomförandet av En barndom utan våld (THL)

Framträdanden (55 st.)

19.12.2019 Strategidag för socialarbetarna vid HNS psykiatri, Helsingfors

13.12.2019 KidMove-projektets seminarium, Metropolia yh, Helsingfors

10.12.2019 Barnrättsjuristernas årsseminarium, Helsingfors

9.12.2019 Lapplands regionala ungdomsarbetsdagar, Rovaniemi

4.12.2019 Det nya barnsjukhusets klinikmötesserie, Helsingfors

3.12.2019 Seminarium för yrkesverksamma vid Mellersta Finlands sjukvårdsdistrikt, Jyväskylä

28.11.2019 Fattigdom bland barnfamiljer i metropolområdet), Praksis i huvudstadsregionen, Helsingfors

27.11.2019 Stop the backlash – stop domestic violence -conference, Förbundet för mödra- och skyddshem, Helsingfors

27.11.2019 Mannerheims Barnskyddsförbunds förbundsmöte, Helsingfors

26.11.2019 Konferensen Supporting non-violent and participatory childhoods, EU-ordförandeperioden, Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors

25.11.2019 Nuorten Ystävät ry:s seminarium, skrivet tal, Uleåborg

20.11.2019 Eroseminaari (skilsmässöseminariet), Jyväskylä

19.11.2019 Barnrättsforumet ÄÄNI19, Tavastehus

15.11.2019 Paneldebatt om filmen System Crasher, Helsingfors, Esbo och Vanda städer, Centralförbundet för Barnskydd, Helsingfors

9.11.2019 Evenemanget Lapsen oikeudet (barnets rättigheter), Oiva-projektet, Jyväskylä

8.11.2019 Utvecklingsdagar för personal inom medling i brott- och tvistemål, Vanda

7.11.2019 Seminarium för Silmu-verksamheten, stöd för ungt föräldraskap, Loisto Settlementti, Helsingfors

4.11.2019 Lasten terveyskäräjät, SOSTE rf, Helsingfors

2.11.2019 Stydi ry. 10-årsjubileum, Helsingfors

1.11.2019 Ministrarnas rundabordssamtal för ungdomar om klimatfrågor, Helsingfors

30.10.2019 Polisstyrelsens och Polisyreshögskolans rådplägningsdagar om utredning av brott riktade mot barn, Tammerfors

29.10.2019 Senatfastigheters assistenter, Jyväskylä

28.10.2019 Seminariet Ihmisen kohtaamisen teologiaa (människomötets teologi), Fides Ostiensis, Östra Finlands universitet, Joensuu

28.10.2019 Duodecim & Sitra SOTE-akatemia, Kuopio

25.10.2019 Seminariet Nuorten ääni maakunnissa (ungdomars röst i landskapet), Nuorten Suomi ry, Jyväskylä

24.10.2019 Riksdagens grupp för barns bästa (lasten puolesta-ryhmä), Helsingfors

24.10.2019 Seminarium för delegationerna vid Centralförbundet för Barnskydd, Helsingfors

10.10.2019 Mellersta Finlands ungdomsarbetsdagar, Laukas

8.10.2019 Säkerhetsforum för uppväxt- och lärmiljöer i Sydvästra Finland, Björneborg

7.10.2019 Konferensen Barndomens ogynnsamma upplevelser (ACE), Esbo

5.10.2019 Seminarium för församlingarnas personal som arbetar med barnfrågor (lapsiasiainhenkilö), Seinäjoki

3.10.2019 Kvällsevenemang för föräldrar, Tammerfors stad, Tammerfors

2.10.2019 Nationella barnskyddsdagarna, Tammerfors

12.9.2019 Nationella rådplägningsdagarna för HNS barnpsykiater, professorer, överläkare och överskötare, Helsingfors

5.9.2019 Nationella rådplägningsdagarna för delegationerna för romska frågor, Uleåborg

30.8.2019 Nationella kuratorsdagarna, Åbo

15.8.2019 Settlementiliittos nationella rådplägningsdagar för barn- och ungdomsarbete, Joensuu

19.7.2019 Rädda barnen rf:s paneldebatt om digitala medier, Björneborg

18.7.2019 Nätverket för familjers diversitet, evenemang om sammanjämkning av arbete och familjeliv, Björneborg

17.7.2019 Familia ry. Cultura-stiftelsens paneldebatt om flerspråkighet, Björneborg

17.7.2019 Biskopens kvällsstund, Björneborg

16.7.2019 Paneldebatt om skolan med Finlands Kommunförbund, Valteri-centret för lärande och kompetens samt Finlands Föräldraförbund, Björneborg

15.7.2019 Nuorikirkkory:s&Björneborgsstadspaneldebatt om delaktighet, Björneborg

14.6.2019 Eurocohort-seminariet, Helsingfors

14.6.2019 Möte om nuläget beträffande tjänster för missbrukande mödrar, Helsingfors

3.6.2019 Barnskyddets somardagar, Kemi

25.5.2019 Unicefs paneldebatt om klimatfrågor, Världen i byn, Helsingfors

17.5.2019 Hörande i samband med beredningen av strategin för psykisk hälsa, Helsingfors

17.5.2019 Ministeriernas gemensamma arbetsgrupp, Helsingfors

17.5.2019 Hyvinvointioikeuden päivät, Tammerfors

16.5.2019 Rädda barnens 100-årsjubileum, Helsingfors

9.5.2019 Ohjauksen päivät, Utbildningsstyrelsen, Helsingfors

4.3.2019 Jyväskylä stads evenemang om integrationstjänster, Jyväskylä

31.1.2019 Ahmon yläkoulu, Siilinjärvi

23.1.2019 Seminarium om barns rätt till delaktighet och främjandet av denna rätt i Finland, justitieministeriet, Helsingfors

Videoframträdanden (12 st.)

Auta lasta ry:s 50-årsjubileum
ENOC 30-årsfestens hälsning från Finland
Haukkalan säätio-stiftelsens seminarium
Seminarium för Servicestiftelsen för personer med utvecklingsstörning
Barnets rättigheter och reformer, LAPE-akademien
Seminarium om barnets rättigheter, Åbo universitet
Morgonsamling om veckan för barnets rättigheter för skolorna
Föreläsning om en multiprofessionell studiehelhet, Åbo universitet
Seminarium om Oiva-studieperioden, Jyväskylä universitet
Pesäpuu ry:s 20-årsjubileumsturné
Vauva-Suomi ry:s video om små ambassadörer
Viola Väkiavallasta vapaaksi ry:s seminarium

Möten med intressentgrupper (48 st.)

16.12.2019 Grupp för far- och mormödrar, jurister och socialarbetare till barn som är klienter inom barnskyddet, Helsingfors

10.12.2019 Nätverket för familjers diversitet, Helsingfors

29.11.2019 Rädda Barnen rf, Åland, Mariehamn

28.11.2019 Ålands landskapsregering, Mariehamn

28.11.2019 Ålands statistik- och utredningsbyrå ÅSUB, Mariehamn

13.11.2019 Rädda Barnen rf, Jyväskylä

8.11.2019 Europeiska institutet för kriminalpolitik HEUNI, Helsingfors

7.11.2019 Befolkningsförbundet rf, Helsingfors

4.11.2019	Finlands Föräldraförbund rf, Helsingfors	9.8.2019	Parisuhdekeskus Kataja, Helsingfors
25.10.2019	Förmånsenheten, Avdelningen för social trygghet och försäkringar, social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors	8.8.2019	Polisinrättningen i Östra Nyland, Vanda
24.10.2019	Programmet En barnvänlig kommun, Finlands UNICEF rf, Helsingfors	22.7.2019	Jehovas vittnen, Vanda
18.10.2019	Samlingspartiets ordförande Petteri Orpo, Helsingfors	7.7.2019	Statsminister Antti Rinne, Helsingfors
7.10.2019	Diskrimineringsombudsmannens byrå, Helsingfors	5.7.2019	Inrikesministerns specialmedarbetare Emilia Laaksonen, Helsingfors
4.10.2019	Polisyreshögskolan, Tammerfors	28.6.2019	Utrikesminister Pekka Haavisto, telefonsamtal
30.9.2019	Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ, Helsingfors	26.6.2019	Amningshjälpen rf, Helsingfors
16.9.2019	Mannerheims Barnskyddsförbund rf, Helsingfors	26.6.2019	Välmåendebranschen HALI rf, Helsingfors
30.9.2019	Ankkuri ry., Jyväskylä	14.6.2019	Finlands UNICEF rf, Helsingfors
2.9.2019	ITLA, Helsingfors	14.6.2019	Riksdagens justitieombudsmans kansli, Helsingfors
29.8.2019	Pienperheyhdistys ry., Helsingfors	10.6.2019	Ungdomsforskningssällskapet & Åbo universitet, Jyväskylä
28.8.2019	Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning, Helsingfors	10.6.2019	Nuorten Suomi ry, Jyväskylä
28.8.2019	Nationella centret för utbildningsutvärdering, Helsingfors	7.6.2019	Biskopen i Lappo stift Simo Peura, Jyväskylä
26.8.2019	HNS verksamhetsområde för barn och ungdomar, Helsingfors	29.5.2019	Expeditionsregeringens inrikesminister Kai Mykkänen, Helsingfors
23.8.2019	Republikens president Sauli Niinistö, Helsingfors	19.3.2019	Tiitus Group Oy, Jyväskylä/Helsingfors
20.8.2019	Centralförbundet för Barnskydd, Helsingfors	12.3.2019	Alko, Jyväskylä
19.8.2019	Selkokeskus och Kehitysvammaliitto, Esbo	5.3.2019	Centralförbundet för Barnskydd, Helsingfors
16.8.2019	Direktörerna för fostringsarbete vid evangelisk-lutherska kyrkan, Kyrkostyrelsen, Helsingfors	22.2.2019	Inrikesministeriet Jyväskylä/Helsingfors
13.8.2019	Pesäpuu ry., Jyväskylä	19.2.2019	Nuorten Suomi ry, Jyväskylä
12.8.2019	Adoptivfamiljer rf, Helsingfors	17.1.2019	Turun kaupunki, Turku
12.8.2019	Förbundet för familjevård, Helsingfors		

Internationella seminarier och möten med intressentgrupper (10 st.)

27.11.2019	Senior Policy and Public Affairs Analyst, Simone Vibert, United Kingdom Children's Commissioner's Office, Helsingfors
24.–27.9.2019	Konferensen European Network of Ombudspersons for Children ENOC, Belfast, Storbritannien
23.–24.9.2019	Europeiska kommissionens program Barngaranti: Barn med funktionsnedsättningar, Riga, Lettland
9.–10.9.2019	Europeiska kommissionens program Barngaranti: Barn på anstalter, Bukarest, Rumänien
2.9.2019	Barnskyddsgruppen vid kinesiska parlamentets lagutskott, social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors
27.–29.8.2019	Konferensen "International Society for Child Indicators", Tartu, Estland
22.–24.5.2019	De nordiska barnombudsmännens möte, Reykjavik, Island
23.5.2019	Professor Guðný Björk Eydal, Islands universitet, Reykjavik, Island
22.4.2019	Möte med barnombudsmannen Svetlana Agapitova i S:t Petersburg
14.–16.1.2019	ENOC:s styrelse, Strasbourg, Frankrike

Veckan för barnets rättigheter

Under barndagen den 20 november 2019 ordnades evenemanget Barn tar över statsrådet, där barnombudsmannens var med. I evenemanget deltog hundra barn och ungdomar från olika delar av Finland och så många som 14 ministrar. Under evenemanget deltog barnen och ungdomarna i sex olika verkstäder, där de beredde ståndpunkter inför barnens egen session. Under den verkstad som barnombudsmannens byrå ordnade funderade förskoleelever i 6-årsåldern på hurdan liv som är bra för barn. Med stöd av resultaten från verkstäderna bereddes deklARATIONEN Barnens vilja, som vid dagens slut överlämnades till justitiekanslern och biträdande justitieombudsmannen. Centrala ämnen i deklARATIONEN var till exempel bekämpningen av klimatförändringen och ombesörjandet av barns och ungdomars psykiska hälsa samt att ingen ska bli mobbad i sociala medier. Evenemanget Barn tar över statsrådet ordnades av det nationella kommunikationsnätverket för barnets rättigheter i samarbete med Centralförbundet för Barnskydd, Självständighetsjubileets barnstiftelse ITLA och statsrådet.

En aktualitetsdag om barnets rättigheter ordnades den 21 november 2019 med temat "Barnbudgetering som ett verktyg för att främja barnets rättigheter". Under seminariet riktat till sakkunniga, författningsberedare, tjänstemän och beslutsfattare

presenterades barnbudgeteringens grunder och praktiska exempel. Dessutom övervägdes möjligheter och utmaningar med anknytning till barnbudgetering i dialoger mellan olika sakkunniga. Evenemanget ordnades av barnombudsmannens byrå, finansministeriets projekt Öppen förvaltning och Mannerheims Barnskyddsförbund. Totalt deltagare var på plats i Helsingfors och dessutom följdes evenemanget av ett antal intresserade via en distansförbindelse.

Barn med på jobbet-dagen ordnades för fjärde gången fredagen den 22 november 2019 i samarbete mellan barnombudsmannen, Centralförbundet för Barnskydd, arbets- och näringsministeriet och arbetsmarknadsorganisationerna. Dagen blir allt populärare och 1 106 arbetsgivare anmälde sig via kampanjsidorna. Dagen har på många arbetsplatser blivit en efterlängtat händelse som man också vill satsa på. Det väckte omfattande diskussion när riksdagen meddelade att den står över dagen 2019.

Statsminister Antti Rinne bjöd in två 10-åriga barn från varje kommun till Barnens självständighetsmottagning den 5 december 2019. Över 500 barn från olika delar av Finland anlände till den storslagna festen, Barnombudsmannen deltog i festarrangemangen tillsammans med statsrådet och Mannerheims Barnskyddsförbund.

Besök (3 st.)

26.7.2019 Pisara-storlägret, Nuori kirkko ry. & Kyrkostyrelsens Fostran- och familjefrågor, Pieksämäki

3.10.2019 Tammerfors barnombudsman och Tammerfors stad, Tammerfors

21.10.2019 Smågruppshemmet Puolenhehtaarin metsä, Arjessa Oy, Nummela

Barnombudsmannens byrå

Personal

Barnombudsman **Tuomas Kurttila** (fram till 30.4.2019)

Barnombudsman **Elina Pekkarinen** (från och med 1.5.2019)

Jurist **Merike Helander** (studieledig 1.1–31.3 och från och med 1.9.2019)

Överinspektör **Anne Hujala** (frånvarande tills vidare)

Överinspektör (tf.) **Sanna Koulu** (från och med 1.11.2019)

Kommunikationsdesigner (tf.) **Pia Pihlainen** (från och med 13.11.2019)

Överinspektör (vik.) **Anssi Pirttijärvi** (fram till 31.10.2019)

Administrativ assistent **Pirkko-Liisa Rautio**

Jurist (vik.) **Jaana Tervo** (från och med 1.9.2019)

Specialforskare **Terhi Tuukkanen**

Kommunikation

Mainostoimisto SST Oy och från och med den 13 november 2019 kommunikationsdesigner SVM Pia Pihlainen ansvarade för kommunikationen vid Barnombudsmannens byrå tillsammans med personalen. Barnombudsmannens byrå har en Facebook-sida och ett Twitter-konto och i december 2019 öppnade byrån ett Instagram-konto. I slutet av 2019 hade Facebook-sidan 15 639 följare och Twitter-kontot 5847 följare. Förnyelsen av Barnombudsmannens webbsidor (lapsiasia.fi) inleddes 2019. Dessutom har barnombudsmannen en webbplats avsedd för

barn (lastensivut.fi/sv) och en egen blogg (blogi.lapsiasia.fi). Barnombudsmannens byrå skickade under året två nyhetsbrev till sina prenumeranter. 337 personer prenumererar på nyhetsbrevet. Barnombudsmannen är medlem i det nationella kommunikationsnätverket för barnets rättigheter, som administrerar webbplatsen lapsenoikeudet.fi. Nätverket finansieras av undervisnings- och kulturministeriet samt Centralförbundet för Barnskydd.

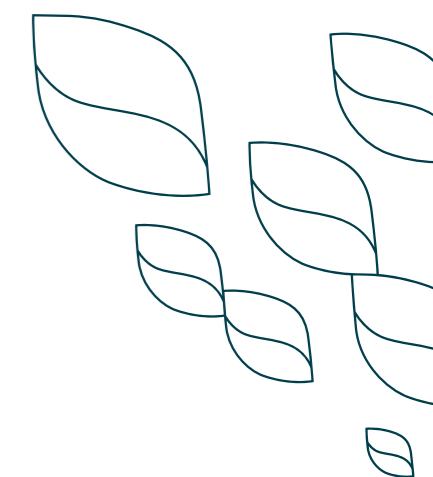
Förvaltning och ekonomi

ISS Palvelut Oy ansvarade för städtjänsterna i både Jyväskylä och Helsingfors.

Terveystalo Oy tillhandahöll företagshälsovårdstjänsterna för Barnombudsmannens byrå.

Barnombudsmannens lokaler fanns i Jyväskylä på adressen Vapaudenkatu 58 A och filialen fanns fram till den 31 augusti 2019 i Helsingfors på adressen Bangårdsvägen 9.

Löne- och verksamhetsanslagen för Barnombudsmannens byrå ingår i statens budget för justitieministeriets förvaltningsområde. År 2019 uppgick barnombudsmannens omkostnader till sammanlagt 546 892 €. Av det tillgängliga anslaget (697 000 €) återstod 150 108 €.

**”För
barnets
rättigheter”**